

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

**IAS 36 -STANDARDIN MUKAISEN LIIKEARVON
ARVONALENTUMISTESTAUKSEN RAPORTOINNIN
LAATU JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT
SUOMALAISSA PÖRSSIYHTIÖISSÄ TILIKAUDELLA
2012**

Pro Gradu -tutkielma
Jaakko Meronen
Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu
Ohjaaja: Jukka Pellinen
5.6.2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU

Tekijä Jaakko Meronen	
Työn nimi IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatu ja siihen vaikuttavat tekijät suomalaisissa pörssiyhtiöissä tilikaudella 2012	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro Gradu
Aika 5.6.2014	Sivumäärä 70
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielma käsittelee IAS 36 -standardin mukaisen liikearvon arvonalentumistestauksen raportointiohjeistuksen noudattamista ja tätä kautta määriteltävää liikearvoraportoinnin laatua sekä laatuun vaikuttavia tekijöitä. Otoksena ovat suomalaiset pörssiyhtiöt, joiden taseen loppusummasta liikearvo muodosti vähintään 10 prosentin osuuden tilikaudella 2012.</p> <p>Laadun mittaamiseksi muodostettiin pisteytysmittaristo, jonka avulla laatu voitiin esittää asteikolla 0 - 100 %. Laatua mitattiin myös raportoinnin osa-alueittain. Osa-alueita olivat yleiset kysymykset, johdon ennustejakso, terminaalijakso, herkkyysanalyysi sekä raportoinnin tietolähteet.</p> <p>Tutkitut liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatuun vaikuttavat tekijät valittiin perustuen IFRS-standardeihin, aikaisempaan tutkimukseen sekä omaan harkintaan. Muuttujille muodostettiin hypoteesit, joita testattiin korrelaatioanalyysin avulla.</p> <p>Tulokset osoittavat liikearvoraportoinnin laadussa olevan edelleen kehitettävää. Erityisen paljon korjattavaa havaittiin raportoinnissa käytettyjen oletusten tietolähteiden sekä herkkyysanalyysin tietojen raportoinnissa. Myös rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyssä oli parannettavaa. Tulokset ovat yhteneviä Finanssivalvonnan (2011) IFRS -valvontaraportin havaintojen kanssa.</p> <p>Hypoteesien testaus osoittaa, että heikko kannattavuus vaikuttaa positiivisesti raportoinnin laatuun. Positiivisesti laatuun vaikutti myös, mikäli oman pääoman markkina-arvo alitti sen kirjanpitoarvon. Muille testatuille hypoteeseille ei saatu vahvistusta. Tulos osoittaa, ettei IFRS-raportoinnin laatua selittäviä muuttujia voida ongelmitta yleistää koskemaan liikearvoraportoinnin laatua.</p>	
Asiasanat IFRS-standardit, IFRS 3, IAS 36, liikearvo, arvonalentumistestaus, raportoinnin laatu	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu	

LYHENTEET

CAPM	Capital Asset Pricing Model
CGU	Rahavirtaa tuottava yksikkö (Cash Generating Unit)
FASB	American Financial Accounting Standards Board
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
WACC	Weighted Average Cost of Capital

KUVIOT

KUVIO 1	Arvonalentumistestaus ja arvonmääritys
KUVIO 2	Käyttöarvon määrittäminen
KUVIO 3	CGU:iden ryhmittely
KUVIO 4	Arvonalentumistestauksen prosessimalli

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Arvonalentumisen arviointi ja testaus eri omaisuus-erille
TAULUKKO 2	Perusjoukon ja otoksen vertailu
TAULUKKO 3	Pisteytysmittariston painotus raportoinnin osa-alueittain
TAULUKKO 4	Aineistoa kuvailevat tilastolliset tunnusluvut
TAULUKKO 5	Muuttujan ROE % hajontakaavio
TAULUKKO 6	Raportoinnin laadun yhteenveto
TAULUKKO 7	Korrelaatioanalyysin tulokset
TAULUKKO 8	Hypoteesien testauksen tulokset

LIITTEET

LIITE 1	Käytetyt pisteytysmittarit
---------	----------------------------

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

LYHENTEET

KUVIOT JA TAULUKOT

LIITTEET

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	3
1.1.1	Liikearvo käsitteenä	3
1.1.2	Liikearvo tilinpäätöksessä	4
1.1.3	IFRS-raportoinnin laadun tutkimus	8
1.1.4	Yhteenvedo aikaisemmasta tutkimuksesta.....	10
1.2	Tutkimuksen tavoitteet.....	11
1.3	Tutkimuksen rakenne	12
2	LIIKEARVO JA ARVONALENTUMISTESTAUS	14
2.1	IFRS 3 ja liikearvon muodostuminen	14
2.1.1	Hankintamenetelmä.....	15
2.2	IAS 36 ja liikearvon arvonalentumistestaus.....	19
2.2.1	Omaisuserän mahdollisen arvonalentumisen tunnistaminen	21
2.2.2	Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen.....	21
2.2.3	Rahavirtaa tuottavat yksiköt	25
2.2.4	Liikearvon arvonalentumistappiot.....	27
2.3	Arvonalentumistestauksen prosessimalli	28
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
3.1	Perusjoukko	29
3.2	Otantamenetelmä ja otos	30
3.3	Raportoinnin laadun mittaaminen	32
3.4	Raportoinnin laatua selittävät muuttujat ja hypoteesit	34
3.5	Selittävien muuttujien tilastollinen kuvailu	39
4	TUTKIMUSTULOKSET	43
4.1	Liikearvoraportoinnin laatu	43
4.1.1	Tulokset pisteytysmittareittain	43
4.1.2	Tulokset raportoinnin osa-alueittain	51
4.2	Liikearvoraportoinnin laadun hypoteesien testaus	53
4.2.1	Korrelaatioanalyysin tulosten tulkinta.....	53
4.2.2	Hypoteesien testauksen tulokset	54
4.2.3	Pohdintaa tilastollisen analyysin syventämisestä	58
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	61

1 JOHDANTO

Yrityksiltä, joiden arvopapereita on kaupankäynnin kohteena Euroopan unionin jäsenvaltioiden säännellyillä markkinoilla, on edellytetty IFRS-tilinpäätöksen laatimista vuodesta 2005 lähtien. (IFRS-standardit, 2011). Kansainvälisten tilinpäätösstandardien voimaantulon myötä muuttui myös liikearvon käsittely konsernitilinpäätöksessä, koska IFRS-standardit vaativat liikearvolle suoritettavaksi vuosittain arvonalentumistestauksen sen säännöllisen poistamisen sijasta (IAS 36/90).

Liikearvo on ollut erityisen ajankohtainen aihe tilinpäätöskäytäntöihin liittyvässä uutisoinnissa vuoden 2005 muutoksen jälkeen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat otsikoi 22.3.2013: "Sanoma antoi tulosvaroituksen - Hollannin tv-ostosta suuri alaskirjaus." Alaskirjauksen yhteydessä Sanoma-konsernin taseesta katosi 392 miljoonaa euroa. Taseiden paisuneisiin liikearvoihin liittyen Kauppalehti puolestaan otsikoi 12.10.2013: "Näissä yhtiöissä voi piillä tasepommi". Summat, joista arvonalentumisten yhteydessä puhutaan, voivatkin olla sekä absoluuttisesti että taseen loppusummaan suhteutettuna erittäin suuria.

Yritysten viime vuosina heikentyneistä talousnäkymistä huolimatta liikearvon merkittäviä arvonalentumisia on nähty suhteellisen harvoin. IAS 36 -standardiin kohdistukin vuonna 2011 eniten ja vuonna 2012 toiseksi eniten Finanssivalvonnan IFRS-valvontahavaintoja. (Finanssivalvonta, 2012.)

Alaskirjauksiin liittyvästä problematiikasta kertonee jotain myös se, että usein paine alaskirjaamiselle syntyy yrityksen ulkopuolelta tilintarkastajien, analytiikoiden ja median synnyttämänä. Ongelman ovat tuoneet esille esimerkiksi Hayn ja Hughes (2006), joiden mukaan yritysten raportoimat liikearvon alaskirjaukset laahaavat kolmesta neljään vuotta todellista arvonalentumista jäljessä.

Liikearvon alaskirjauksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia yritysten kannattavuuteen, vakavaraisuuteen ja muihin taloudellisiin tunnuslukuihin. Näillä on puolestaan vaikutuksia esimerkiksi osingonmaksukykyyn ja rahoituskustannuksiin. Niinpä ei olekaan yllättävää, että yritysten sidosryhmien mielenkiinto kohdistuu taseiden korkeaksi kohonneiden liikearvojen tarkasteluun. Toisaalta

samasta syystä yritysjohdon intressien voidaan arvella kohdistuvan liikearvon alaskirjausten välttämiseen (Beatty & Weber, 2006).

Koska liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyy paljon johdon subjektiivisia oletuksia yrityksen ja markkinoiden tulevaisuudennäkymistä, voivat päämies-agenttiongelmien nousta osapuolten suuren informaatioepäsuhtaan vuoksi merkittäväksi liikearvoraportoinnin luotettavuuteen vaikuttavaksi tekijäksi. Agenttiongelmien vaikutusta liikearvon alaskirjauksiin ovat tutkineet muun muassa Ramanna ja Watts (2012) sekä Jarva (2009).

IAS 36 -standardin mukaista liikearvon arvonalentumistestausta on tutkittu paljon ja se onkin monissa yhteyksissä nostettu erääksi haastavimmista IFRS-standardien vaatimuksista. Esimerkiksi hollantilainen tilintarkastaja ja tutkija Martin Hoogendoorn (2006) nostaa arvonalentumistestauksen viiden monimutkaisimman ja samalla ongelmallisimman IFRS-standardin joukkoon.

Vaikka liikearvoa on tutkittu paljon, näyttää tutkimuksen valtavirta keskittyneen liikearvoraportoinnin luotettavuuteen sen laadun, eli compliance -kysymyksien, sijasta. Raportoinnin laatua koskeva akateeminen tutkimus puolestaan näyttää painottuneen IFRS-raportoinnin laatuun kokonaisuutena (esim. Soderstrom & Sun, 2007; Jeanjean & Stolowy, 2008).

IFRS-raportoinnin tarkempi alue, liikearvoraportoinnin laatu, on jätetty pääosin suurten kansainvälisten asiantuntijaorganisaatioiden ja kansallisten rahoitusmarkkinoita valvovien instituutioiden tehtäväksi. Tästä ovat osoituksena lukuisat kyseisten tahojen julkaisemat raportit, joihin tässäkin tutkimuksessa viitataan. Akateemisissa kontekstissa raportoinnin laatua ovat kuitenkin tutkineet muun muassa Carlin ja Finch (2011).

Suomalaisten yhtiöiden liikearvoraportoinnin laatua ovat tutkineet ainakin Valjakka (2013) sekä Finanssivalvonta (2011). Molemmat tutkimukset osoittavat liikearvoraportoinnin laadussa olevan edelleen selkeitä puutteita, vaikka yrityksillä on ollut runsaasti aikaa kehittää raportointiaan vuoden 2005 uudistuksen jälkeen. Tämä osoittaa standardin soveltamisen olevan työlästä sekä yrityksille että tilintarkastajille.

Tämän tutkielman aihe on rajattu liikearvon arvonalentumistestauksen raportointisäännösten noudattamiseen ja tätä kautta määriteltävään liikearvoraportoinnin laatuun. Raportointiohjeistuksen noudattamista ja raportoinnin laatua käytetään siis tutkimuksessa rinnakkaisina käsitteinä. Liikearvoraportoinnin luotettavuuden tutkiminen edellyttäisi kannanottoa tilinpäätöksessä esitettyjen tietojen paikkansapitävyyteen, eikä tähän avaudu kunnollista mahdollisuutta pelkän tilinpäätösinformaation perusteella.

Tutkielman lukijan onkin tärkeää tiedostaa *laadun* ja *luotettavuuden* käsitteiden välinen ero. Kirjoitusasun selventämiseksi käytetään myös käsitettä *liikearvoraportoinnin laatu* käsitteen *liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatu* lyhenteenä ja synonyyminä. Osassa työtä myös viitataan lyhenteellä *CGU* (Cash

Generating Unit) *rahavirtaa tuottavaan yksikköön* turhan toiston ja monisanaisuuden välttämiseksi.

Koska suomalaista akateemista tutkimusta liikearvoraportoinnin laadusta on tehty varsin vähän, on tutkimuskysymys mielenkiintoinen ja perusteltu. Aiheen mielekkyyttä lisää myös tilinpäätösinformaatiolle asetettujen vaatimusten korostuminen rahoitusmarkkinoiden jatkuvan kehittymisen myötä.

1.1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Liikearvo on ollut viime vuosina varsin suosittu tutkimusaihe vuonna 2005 uudistettujen raportointisäännösten vuoksi. Kirjanpidollisena käsitteenä sillä on kuitenkin varsin pitkä historia. Vaikka liikearvo on ollut käsitteenä jo pitkään tunnettu, yhteisymmärrystä sen määritelmästä ei tutkijoiden ja lainsäätäjien keskuudessa ole kuitenkaan ollut helppo saavuttaa.

Liikearvon määrittelyn lisäksi laajaa keskustelua aiheuttanut kysymys on, kuinka liikearvoa tulisi käsitellä taseen eränä. Näkemykset ovat vaihdelleet säännöllisestä poistamisesta nykyiseen arvonalentumistestaukseen, mutta myös liiketoimintojen yhdistely ilman liikearvovaikutuksia on ollut sallittu tietyn varauksin.

Tämän tutkielman aiheena olevaa IFRS-raportoinnin laadun erityiskysymystä, liikearvoraportoinnin laatua, on tutkittu akateemisessa maailmassa melko vähän. Tämän vuoksi on tarpeen kartoittaa aikaisempaa IFRS-raportoinnin laatua kokonaisuudessaan käsittelevää tutkimusta. Mielenkiinto IFRS-raportoinnin laatua kohtaan on ollut viime vuosina melko vilkasta. Erityisesti on tutkittu, onko raportoinnin laatu parantunut IFRS-standardien implementoinnin jälkeen sekä laadun maakohtaisia eroja.

Seuraavissa kappaleissa perehdytään aluksi liikearvon käsitteen historiaan. Tämän jälkeen syvennytään liikearvon erilaisiin käsittelytapoihin tilinpäätöksessä sekä niitä käsittelevään akateemiseen tutkimukseen. Liikearvon eri kehitysvaiheiden ymmärtäminen on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää taustalla vaikuttaneita tekijöitä, joiden perusteella nykyiseen arvonalentumistestausmenetelyyn on päädytty. Luvun lopuksi syvennytään IFRS-raportoinnin laadun tutkimukseen ja luodaan teoreettinen perusta liikearvoraportoinnin laatuun vaikuttavien tekijöiden tutkimiselle.

1.1.1 Liikearvo käsitteenä

Tutkimuskirjallisuus esittelee liikearvolle varsin kirjavan joukon erilaisia määritelmiä. Yksi varhaisimmista on Francis Moren käsialaa vuodelta 1891. Hän määrittelee liikearvon tulevien annuiteettikassavirtojen nykyarvoksi, jotka kertyvät uudelle omistajalle liiketoiminnan oston yhteydessä (Carlinin & Finch,

2011). Palgraven taloussanakirja vuodelta 1923 puolestaan määrittää liikearvon ostajan eduksi koituviksi jo etabloituneen liiketoiminnan jatkuvuuden odotuksiksi, jotka liittyvät asiakkaiden tapaan palata tutuksi tulleen liikepaikan tai liikeilojen luo (Dore, 1983).

Canning (1929) määrittelee liikearvon liiketoiminnasta maksetun kauppahinnan ja vastineena saatujen varojen ja velkojen nettoarvon erotuksena (Carlin & Finch, 2011). Gyntherin (1969) mukaan liikearvo puolestaan on yrityksen omistama aineeton hyödyke, jota ei voida erikseen myydä tai kohdistaa millekään tase-erälle, vaan se on aina myytävä osana liiketoimintaa. Tämän vuoksi se eroaa muusta aineettomasta omaisuudesta kuten patenteista. Edellisen määritelmän hengessä myös Henderson ja Peirson (1984) määrittävät liikearvon kaikkeksi sellaiseksi yrityksen aineettomaksi varallisuudeksi, jota ei pystytä kohdistamaan millekään tietylle aineettoman varallisuuden erälle (Ferguson & Wines, 1993).

Liikearvon käsitettä on lähestytty historian saatossa paitsi laskentatoimen, myös oikeustieteen, näkökulmasta. Aikaisimmat oikeustieteelliset viittaukset liikearvoon löytyvät oikeudenkäyntiasiakirjoista jo 1600-luvulta. Varhaisten oikeudenkäyntien yhteydessä liikearvo on määritelty muun muassa asiakkaiden tavaksi palata tutun kauppapaikan luokse (force of custom) tai liiketoiminnan kyvyksi houkutella asiakkaita. Toisaalta tultaessa lähemmäs nykyaikaa näyttävät yleistyvän määrittelyt, joiden mukaan liikearvo liittyy mihin tahansa kohdistamattomissa olevaan aineettomaan etuuteen, joka on hankittu liiketoiminnan avulla. (Carlin & Finch, 2011.)

IFRS-standardeihin perustuvan määritelmän mukaan liikearvo on omaisuuserä, joka edustaa vastaista taloudellista hyötyä liiketoimintojen yhdistämisessä hankituista muista omaisuuseristä, joita ei yksilöidä yksinään eikä merkitä taseeseen (IFRS 3/Liite A). Ominaista liikearvolle siis on, että sitä ei pystytä erottamaan muista yrityksen omaisuuseristä siten, että se olisi yksinään myytävissä. Liikearvo liittyykin aina kiinteästi muiden omaisuuserien tulonmuodostukseen.

Kuten määritelmästä käy ilmi, liikearvo kuvastaa yrityksen tuleviin kassavirtoihin kohdistuvia odotuksia. Liikearvon katsotaan myös yleisesti liittyvän yrityskaupassa syntyviin synergiaetuihin, jotka syntyvät päällekkäisen toiminnan purkamisesta ja toiminnan tehostumisesta. Liikearvon IFRS-standardien mukaista syntymekanismia ja kirjaamista käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa kolme.

1.1.2 Liikearvo tilinpäätöksessä

Liikearvon määrittely on ollut haasteellista sekä tutkijoille että standardien säätäjille. Juuri helpompaa ei ole ollut kuitenkaan näkemyksen muodostaminen siitä, kuinka liikearvoa tulisi käsitellä taseen eränä. Nykyisin IFRS sekä muut merkittävät kansainväliset tilinpäätösnormistot, kuten US GAAP, velvoittavat yrityksen kirjaamaan yrityskaupassa syntyvän liikearvon taseeseensa ja testaa-

maan sen vuosittain arvonalentumisen varalta säännöllisen poistamisen sijasta (IAS 36/90; SFAS 142/17).

Vaikka kansainvälisten tilinpäätösnormistojen liikearvon käsittelytavat ovat nykyisin paljolti toistensa kaltaisia ja niitä pyritään yhtenäistämään, myös eroavaisuuksia standardien välillä on olemassa. Tärkeimmät erot koskevat muun muassa liikearvon kohdistamista testattaville yksiköille sekä tehtyjen arvonalentumisten kirjaamista (Ernst & Young, 2010). Koska standardit vastaavat kuitenkin olennaisilta osin toisiaan, käsitellään yhtäläisesti sekä IFRS- että US GAAP-standardeihin kohdistunutta liikearvon arvonalentumistestauksen tutkimusta.

Liikearvon säännöllinen poistaminen

Ennen kuin uudet säännökset tulivat voimaan vuonna 2005, liikearvo poistettiin taseesta vuosittaisin tasapoistoin. Sallitun maksimipoistoajan pituudessa oli kuitenkin tilinpäätösnormistosta riippuen suurta vaihtelua. Esimerkiksi IAS 36:lla korvattu IAS 22 -standardi salli 20 vuoden poistoajan ja yhdysvaltalainen SFAS 142:lla korvattu APB 17 jopa 40 vuoden maksimipoistoajan (Hamberg ym., 2011, 266). Näin ollen liikearvon poistoajan pituuden valinnalla voitiin vaikuttaa merkittävästi poistojen aiheuttamiin tulosvaikutuksiin.

Liikearvon poistoajan pituuden valintaan liittyviä strategisia kysymyksiä on tutkinut muun muassa Hall (1993). Hän löytää näyttöä siitä, että yrityksen koolle sekä sen omavaraisuusasteeseen liitetyillä lainakovenanteilla on vaikutusta poistoajan pituuden valintaan. Tutkimuksen mukaan suuremmat yritykset poistivat liikearvonsa nopeammin. Lisäksi yritykset, joiden omavaraisuusaste oli lähellä lainakovenanttien ehtoja, pyrkivät venyttämään poistoaikaa mahdollisimman pitkäksi. Molemmat käytännöt olivat vastoin voimassa olleen APB 17:n periaatetta, jonka mukaan liikearvo tulee poistaa sen taloudellisena vaikutusaikana (Hall 1993).

Osittain vastakkaisena Hallin tutkimukselle Henning ja Shaw (2003) osoittivat, että yritykset valisivat maksimiaikaa lyhemmän poistoajan, mikäli ne odottivat liikearvoon kohdistuvien taloudellisten odotusten häviävän nopeammin kuin sallittu poisto-aika mahdollisti. Lisäksi tulosten mukaan ne yritykset, joilla oli varaa sallia se, että suuremmat liikearvon poistot vaikuttavat negatiivisesti kannattavuuteen sekä osakekurssiin, käyttivät lyhempää poisto-aikaa.

Ennen kuin nykyinen arvonalentumistestauksen perustuva liikearvon käsittelytapa otettiin laajemmin käyttöön, säännölliseen liikearvon poistamiseen perustuvaan menetelmään kohdistui kriittisen tutkimuksen aalto. Esimerkiksi Duvall ym. (1996) ovat vertailleet liikearvon säännöllisen poistamisen vaikutusta yrityksen markkina-arvoon. He löysivät tutkimuksessaan viitteitä siitä, että poistot vaikuttavat joissain tapauksissa negatiivisesti yrityksen pörssikurssiin. He löysivät myös varovaista näyttöä siitä, että liikearvon käsitteleminen tilinpäätöksessä arvonalentumistestauksen kautta antaisi yrityksen taloudesta sijoit-

tajille paremmin todellisuutta vastaavan kuvan kuin sen systemaattinen poistaminen vuosittaisin tasapoistoin.

Liikearvon poistoihin perustuvaa menettelyä ovat kritisoineet myös Jennings ym. (2001). Heidän mukaansa poistot lisäävät tuloslaskelman kohinaa eivätkä tuota sijoittajille uutta tietoa yrityksen todellisesta taloudellisesta tilanteesta. Myös Moehrle ym. (2001) löytävät viitteitä siitä, että tulos ennen liikearvon poistoa on sijoittajien kannalta käyttökelpoisempi verrattuna tulokseen liikearvon poiston jälkeen.

Pooling

Pooling on yrityskaupoissa sovellettu kirjanpitokäytäntö, jossa liikearvoa ei kirjata lainkaan. Pooling liittyy kuitenkin sikäli liikearvon tutkimukseen ja historiaan, että siitä tuli 90-luvulla Yhdysvalloissa eräänlainen kiertotie, jota käyttämällä voitiin välttää liikearvon ja samalla myös tulosta huonontavien liikearvon poistojen näyttäminen tilinpäätöksessä. Ayersin ym. (2000) mukaan vuosien 1992 - 1997 välillä tehdyistä dollarimääräisistä yritysostoista 43 % tehtiin pooling -menetelmää soveltaen.

Poolingissa ostettavan liiketoiminnan varat, velat, tulot ja kulut yhdistellään konsernin tilinpäätökseen sellaisenaan eikä liikearvoa merkitä lainkaan taseeseen. Menetelmää voitiin käyttää, kun yrityskauppa toteutettiin osakevaihtona ja muut sen soveltamiselle määritellyt edellytykset täyttyivät. Tämä sai kuitenkin yritykset ottamaan käyttöön menettelytapoja, joiden pääasiallisena tarkoituksena oli keinolla millä hyvänsä soveltaa pooling -menetelmää sen tarjoaman taloudellisen hyödyn vuoksi. Monesti poolingia sovellettiin epäilyttäviäkään käytäntöjä kaihtamatta. Tälle toiminnalle FASB lopulta asetti rajat SFAS 141 ja SFAS 142 -standardien avulla. Uudet standardit estivät pooling -menetelmän käyttämisen ja tekivät liikearvon arvonalentumistestauksen pakolliseksi. (Jennings ym., 2001.)

Suomen kirjanpitolaissa pooling -menetelmä tunnetaan yhdistelymenetelmänä. Sen käyttö on sallittu listaamattomille suomalaisille konserneille, mutta myös meillä sen soveltamista koskevat tarkat erityissäädökset (ks. KPL6, 9§).

Edelliset ”poistamiskriittiset” tutkimukset sekä pooling -menetelmään kohdistunut kritiikki ajoittuvat aikaan, jolloin FASB oli muuttamassa kantaansa liikearvon käsittelystä nykyisen kaltaiseksi. Näillä tekijöillä onkin todennäköisesti ollut merkitystä, kun päätöksiä arvonalentumistestauskäytäntöön siirtymisestä on tehty vuosituhsien alkuvuosina.

Arvonalentumistestaus

Liikearvon arvonalentumistestaukseen perustuva SFAS 142 -standardi tuli voimaan Yhdysvalloissa vuonna 2001 ja vastaava IAS 36 -standardi Euroopassa vuonna 2005 (SFAS 142, IAS 36/139). Uusi käytäntö sai kuitenkin kritiikkiä osakseen hyvin nopeasti.

Muun muassa Watts (2003) arvosteli SFAS 142 -standardia kovin sanoin väitämällä sen olevan kirjanpidon konservatiivisuusperiaatteen vastainen. Koska liikearvon arvonalentumistestaus vaatii yritysjohdon subjektiiviseen arvioon perustuvaa tulevien rahavirtojen määrittämistä, avautuu hänen mukaansa johdolle otollinen paikka opportunistiseen liikearvon manipulointiin. Hän myös lyttää SFAS -standardin FASB:n virhearvioksi ja syyttää tätä investointipankkien lobbauksen uhriksi joutumisesta.

Wattsin tutkimuksen innoittamina Beatty & Weber (2005) tarkastelivat yritysten taloudellisia insentivejä, joilla voitiin epäillä olevan vaikutusta liikearvon arvonalentumisten ajoitukseen sekä suuruuteen. Tarkasteltuihin tekijöihin kuuluivat muun muassa johdon palkkiojärjestelmien tulossidonnaisuus, yrityksen pääomarakenne ja siihen liittyvät tekijät, kuten velkakovenantit sekä mahdollinen pörssistä erottamisen uhka. Tutkimuksessa kyseisillä tekijöillä havaittiin olevan yhteys alaskirjausten laajuutta ja ajankohtaa koskeviin johdon päätöksiin.

Wattsin näkemystä liikearvon arvonalentumistestauksen mahdollistamista opportunistisista kirjanpitomenettelyistä tukee myös Seetharamanin ym. (2006) tutkimus. Siinä tarkastellaan sitä, mitä hyötyä paljon harkinnanvaraa sisältävää arvonalentumistestausmenettelystä voi yritykselle olla. Tutkimuksessa todetaan liikearvon olevan arvokas tase-erä, jonka taitavalla johtamisella ja erityisesti alaskirjaamisen välttämällä on yritykselle suuri taloudellinen merkitys. Tutkimuskysymys sekä tulokset ovat kuitenkin vahvasti yleisten kirjanpitoperiaatteiden vastaisia, mikä jo itsessään on merkki liikearvon arvonalentumistestauksen sisältyvistä ongelmista.

Edellisen tutkimuksen havaintoihin liittyen liikearvon arvonalentumistestaus on myös liitetty tulossuunnittelun lisääntymiseen ja huonojen tulosvuosien yhteydessä tapahtuvaan tuloksen kylvettämiseen (earnings bath) tai taseen puhdistamiseen (Clark & Jordan, 2011). Tuloksen kylvettämällä tarkoitetaan muutenkin heikkojen tulosvuosien yhteydessä tapahtuvia normaalia suurempia tase-erien alaskirjauksia, jotta ne eivät rasittaisi yhtiön tulosta tulevina vuosina.

IAS 36:n vaatima arvonalentumistestaus on saanut osakseen kritiikkiä myös tilintarkastajilta. Esimerkiksi Hollantilainen tilintarkastaja ja tutkija Martin Hoogendoorn (2006) nimeää IAS 36 -standardin vaatiman liikearvon arvonalentumistestauksen viiden monimutkaisimman ja samalla ongelmallisimman IFRS -säännöksen joukkoon.

Ongelmia tuottaa muun muassa se, että arvonalentumistestauksen tekeminen luotettavasti vaatii riittävää ymmärrystä ja tietotaitoa yrityksen arvon määrittämisestä. Tätä varsinkaan pienemmällä pörssiyrityksillä ei välttämättä ole (Petersen & Plenborg, 2010). Liikearvon arvonalentumistestauksen tilintarkastus on myös koettu ongelmalliseksi, koska se perustuu johdon subjektiivisiin ennusteisiin, joiden perusteella tilintarkastuksessa edellytetyn oikean ja riittävän

kuvan muodostaminen yrityksen taloudellisesta tilanteesta on hyvin vaikeaa (Bloom, 2008).

Haswell ja Langfield-Smith (2008) toteavat IAS 36 -standardin olevan huonosti laadittu ja sisältävän selviä puutteita. Tästä ovat osoituksena esimerkiksi rahavirtaa tuottavien yksiköiden epäselvä määrittely ja niiden valinnassa johdolle sallittu suuri harkinnanvaraisuus. Rahavirtaa tuottaviin yksiköihin liittyen Carlin ym. (2010) ovat löytäneet näyttöä niiden ”niputtamisesta” suuremmiksi yksiköiksi alaskirjausten välttämiseksi. Tätä ongelmaa on eritelty tarkemmin kappaleessa 2.2.3.

1.1.3 IFRS-raportoinnin laadun tutkimus

IFRS-standardien käyttöönoton vaikutuksia tilinpäätösraportoinnin laatuun on tutkittu laajalti. Tutkimukset ovat kuitenkin koskeneet pääasiassa IFRS-raportoinnin laatua kokonaisuutena eivätkä pelkästään liikearvon arvonalentumistestausta. Yleensä raportoinnin laatu on rinnastettu aiemmassa tutkimuksessa suoraan tuloslukujen laatua (earnings quality) mittaaviin muuttujiin sen sijaan, että oltaisiin tutkittu raportointisäännösten noudattamista (compliance), kuten tässä tutkimuksessa.

IFRS-standardien sisäisenä ohjenuorana tilintarkastusinformaatiolta vaadittavalle laadulle voidaan pitää IASB:n (International Accounting Standards Board) Taloudellisen raportoinnin käsitteellinen viitekehys 2010 (Conceptual Framework for Financial Reporting 2010) -dokumentissa esitettyjä vaatimuksia. Kyseisen dokumentin kappaleen OB2 mukaan ”Taloudellisen raportoinnin tavoitteena on tuottaa raportoivaa yhteisöä koskevaa taloudellista informaatiota, joka on hyödyllistä nykyisille ja mahdollisille sijoittajille, lainantajille ja muille luottoa antaville tahoille näiden tehdessä päätöksiä voimavarojen antamisesta yhteisölle”. Tavoitetta voidaan pitää IFRS-standardeihin perustuvan tilinpäätösinformaation lähtökohtana.

Gassen ja Sellhorn (2007) ovat tutkineet IFRS-standardien vaikutusta raportoinnin laatuun ennen vuotta 2005, jolloin ne muuttuivat EU-alueella pakollisiksi. He havaitsivat, että saksalaisten IFRS-standardit vapaaehtoisesti käyttöön ottaneiden yritysten tilinpäätösraportointi vuosina 1998 - 2004 oli laadukkaampaa kuin verrokkiryhmän, joka noudatti saksalaisia tilinpäätösstandardeja. Tutkimuksen luotettavuutta tosin heikentää se, että otokseen on valikoitunut todennäköisesti suuri joukko yrityksiä, joille standardien aikaisesta käyttöönotosta on ollut taloudellista hyötyä esimerkiksi paremman rahoituksen saatavuuden muodossa. Parempaa raportoinnin laatua siis saattoivat selittää taloudelliset kannustimet, eivätkä standardit sinänsä. Taloudellisten kannustimien vaikutusta raportoinnin laatuun ovat tutkineet esimerkiksi Christensen ym. (2007).

Chtourou ym. (2012) tutkivat raportoinnin laadun kehitystä 15 EU-maassa vuoden 2005 jälkeen. He havaitsivat, että IFRS-standardien käyttöönotto on parantanut raportoinnin laatua. Tulosten mukaan vaikutukset laatuun olivat sel-

vempää, mikäli yrityksen aiemmin soveltama tilinpäätösnormisto poikkesi merkittävästi IFRS-standardeista. Sen sijaan vaikutukset jäivät pienemmiksi maissa, joiden tilinpäätösnormistoa oli mukautettu IFRS-vaatimuksiin soveltuvaan jo ennen vuotta 2005. Samankaltaiseen tulokseen päätyivät myös Huifa ym. (2010). He osoittivat raportoinnin laadun parantuneen EU-maissa IFRS-standardien käyttöönoton jälkeen.

Vaikka IFRS-standardien käyttöönotolla on ollut myönteinen vaikutus raportoinnin laatuun, on siihen vaikuttavia tekijöitä useita muitakin. Näitä ovat erityisesti institutionaaliset tekijät, kuten maan vero-, oikeus- sekä poliittiset järjestelmät. Niiden vaikutusta IFRS-raportoinnin laatuun ovat tutkineet esimerkiksi Chtourou ym. (2012), Soderstrom ja Sun (2007) sekä Jeanjean ja Stolowy (2008). Koska tämä tutkimus koskee raportoinnin laatua yhdessä maassa (Suomi), voidaan institutionaalisten tekijöiden vaikutus raportoinnin laatuun kuitenkin jättää pois tarkastelusta.

Yrityskohtaiset raportoinnin laatuun vaikuttavat tekijät

Tutkimuksen kannalta kiinnostavimpia ovat aiemmassa tutkimuksessa havaitut yrityskohtaiset raportoinnin laatuun vaikuttavat tekijät. Näiden avulla muodostetaan myöhemmin liikearvoraportoinnin laatua selittävät muuttujat ja hypoteesit, joita koetellaan liikearvoraportoinnin kontekstissa. Näin voidaan tutkia, selittävätkö aiemmassa tutkimuksessa havaitut IFRS-raportoinnin laatuun vaikuttavat yrityskohtaiset tekijät myös liikearvoraportoinnin laadun vaihtelua.

Bova ja Pereira (2012) havaitsivat, että osakkeen likviditeetillä ja IFRS-raportoinnin laadulla on positiivinen yhteys. Tulosta he selittävät sillä, että laadukkaampi raportointi vähentää markkinaosapuolien informaatioasymmetriaa. Tämä puolestaan lisää osakkeella tehtävää kaupankäyntiä. Tutkimus toteutettiin kehittyvillä markkinoilla Keniassa.

Samassa tutkimuksessa Bova ja Pereira (2012) havaitsivat, että ulkomaalaisomistuksen määrällä ja IFRS-raportoinnin laadulla on positiivisen yhteys. Tulosta he selittävät ulkomaalaisomistajien ja yrityksen välisellä suuremmalla informaatioasymmetrialla, mikä asettaa erityisvaatimuksia raportoinnin laadulle. Myös Valjakka (2013) on tutkinut ulkomaalaisomistuksen määrän vaikutusta raportoinnin laatuun ja löytänyt niiden väliltä positiivisen yhteyden.

Yrityksen hallituksen rakenteella on havaittu olevan vaikutusta raportoinnin laatuun. Christensenin ym. (2007) mukaan pääosakkaiden hallituspaikat vaikuttavat laatuun negatiivisesti. Samaa tulokseen on päätynyt myös Beekes (2004). Hänen mukaansa yritykset, joiden hallituksen jäsenillä oli omistusosuus yrityksessä, kirjasivat huonot uutiset tulokseensa viiveellä. Vastaavasti mikäli hallitus koostui pääasiassa ulkopuolisista, huonot uutiset kirjattiin tulokseen oikea-aikaisemmin. Tuloksia selittää se, että suurten omistajien saadessa tietoa yrityksen taloudellisesta tilanteesta muutenkin, heikkenee yrityksen kannustin laadukkaan talousinformaation esittämiselle. Tilanne on luonnollisesti haitallinen pienempien omistajien kannalta.

Myös yrityksen omistuspohjan hajautuneidulla on havaittu yhteys raportoinnin laatuun. Christensen ym. (2007) mukaan raportoinnin laatu on heikompaa, mikäli yrityksen omistus on keskittynyt muutamalle pääomistajalle. Hajautunut omistuspohja sen sijaan oli yhteydessä korkeampaan laatuun.

Yrityksen kannattavuuden vaikutuksesta raportoinnin laatuun on saatu ristiriitaisia tuloksia. Esimerkiksi Jaffar (2007) havaitsi, että yrityksen raportoima nettotappio vaikutti positiivisesti raportoinnin laatuun. Miihkinen (2012) osoitti, että yritysten korkeariskisten tase-erien raportointiin kannattamattomuudella on positiivinen vaikutus. Myös Valjakka (2012) havaitsi, että heikko kannattavuus vaikuttaa positiivisesti liikearvoraportoinnin laatuun. Sen sijaan Ferrer ja Ferrer (2011) eivät pystyneet osoittamaan yhteyttä kannattavuuden ja raportoinnin laadun välillä. Erot tuloksissa johtuvat todennäköisesti tutkimuksissa käytetyistä erilaisista kannattavuuden mittareista sekä toteuttamisympäristöistä.

Muita selittäviä muuttujia, joilla on havaittu yhteys raportoinnin laatuun, ovat muun muassa yrityksen omistusrakenne (Soderstrom & Sun, 2007), hallituksen koostumus (Beekes ym., 2004; Vafeas, 2000), kasvuodotukset (Miihkinen, 2007) sekä ulkopuolisen rahoituksen tarve (Lang & Lundholm, 1993). Näiden muuttujien sisällyttäminen tutkimukseen oli kuitenkin aineistonhankinnallisista syistä haastavaa.

1.1.4 Yhteenveto aikaisemmasta tutkimuksesta

Edeltävä tutkimus osoittaa, että liikearvon säännöllisistä poistoista on siirrytty arvonalentumistestaukseen tilinpäätösinformaation relevanssin parantamiseksi sekä yritysten sidosryhmien paremmaksi palvelemiseksi. Relevanssilla tarkoitetaan raportoinnin antamaa kuvaa yrityksen todellisesta taloudellisesta tilanteesta tietyllä hetkellä. Relevanssin korostuminen IFRS-standardeissa näkyy erityisesti taseen merkityksen kasvuna ja tase-erien arvostamisessa käypään arvoon. Bens ym. (2011) huomauttavat kuitenkin, että standardien säätäjät joutuvat tekemään jatkuvasti kompromisseja raportoinnin relevanssin ja luotettavuuden välillä. Ongelma korostuu erityisesti aineettomilla omaisuuserillä.

Liikearvoraportoinnin relevanssin parantaminen arvonalentumistestauksen avulla ei näytä sujuneen ongelmitta, kuten kriittisen tutkimuksen suuri määrä osoittaa. Toisaalta on huomattava, että tutkijoiden tehtävä on tarkastella asioita kriittisesti ja että arvonalentumistestauksen tutkiminen tarjoaa kritiikille runsaasti tartuntapintaa. Liikearvoon liittyvää tutkimusta olisi kuitenkin hyödyllistä viedä jatkossa pragmaattisempaan suuntaan. Varsinaisia parannusehdotuksia nykyiseen käytäntöön ei edeltävästä tutkimuksesta ole nimittäin juurikaan löydettävissä – heikkouksien ja ongelmien alleviivausta sitäkin enemmän.

IFRS-raportoinnin laadun tutkimuksesta suurin osa on keskittynyt institutionaaliin tekijöihin. Tämä on ymmärrettävää, sillä EU tarjoaa ainutlaatuisen ympäristön tarkastella vero-, oikeus- sekä poliittisten järjestelmien vaikutuksia

raportoinnin laatuun. Tämä johtuu siitä, että EU-maat ottivat yhtenäiset standardit käyttöön samaan aikaan vuonna 2005. Yrityskohtaisiin raportoinnin laadun muuttujiin keskittynyt tutkimus on sen sijaan luonteeltaan hajanaisempaa. Käytetyt laadun mittarit sekä sen laatua selittävät tekijät (raportoinnin insentivit) vaihtelevat institutionaalsiin tekijöihin keskittyntä tutkimusta enemmän.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Finanssivalvonnan (2011) julkistaman raportin ”IFRS -tilinpäätösvalvonnan eräitä havaintoja vuonna 2011” mukaan suomalaisten yritysten liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnissa oli tilikaudella 2010 edelleen selkeitä puutteita. Puutteet koskivat esimerkiksi rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyä, diskonttauskoron määrittelyperusteita, herkkyyksianalyysiä sekä testauksessa käytettyjen keskeisten oletusten perusteiden ja muutosten raportointia.

Tietojen puutteellisuus heikentää tilinpäätösten keskinäistä vertailtavuutta sekä voi antaa väärän kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta ja tulevaisuuden odotuksista. Tällöin on selvää, etteivät myöskään IASB:n Taloudellisen raportoinnin käsitteellinen viitekehys 2010 -dokumentissa asetetut tavoitteet tilinpäätösraportoinnin laadulle kaikilta osin täyty. Havaittujen puutteiden vuoksi Finanssivalvonnan teemavalvonnan kohteeksi valittiinkin vuonna 2011 liikearvon arvonalentumistestauksen raportointi (Finanssivalvonta, 2012).

Tämän tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on:

- 1) Tutkia liikearvoraportoinnin laatua mittaamalla, miten hyvin Helsingin pörssissä listattujen yritysten raportoima liikearvon arvonalentumistestaukselta koskeva informaatio vastasi sille IAS 36 standardissa asetettuja vaatimuksia tilikaudella 2012.

Ensimmäinen tavoite ja sen vastaukset ovat luonteeltaan käytännönläheisiä. Tulokset tuottavat ajantasaista ja relevanttia tietoa tilinpäätösinformaation parissa työskenteleville osapuolille kuten sijoittajille, tilintarkastajille sekä yrityksille itselleen. Tämä tieto auttaa yrityksiä kehittämään arvonalentumistestauksen raportointia. Toisaalta se auttaa tilinpäätösinformaatiota hyödyntäviä osapuolia kiinnittämään huomiota arvonalentumistestauksen raportoinnin laadukkuuteen ja lisää tietoisuutta sen tämänhetkisistä ongelmakohtista. Tuloksia voidaan verrata aikaisemman liikearvoraportoinnin laatua koskevan tutkimuksen tuloksiin (Valjakka, 2013; Finanssivalvonta, 2011; 2012 ja 2103).

Akateemisessa mielessä ensimmäisen tutkimustavoitteen merkittävin kontribuutio liittyy liikearvon arvonalentumistestauksen laadun mallintamiseen luodun pisteytysmittariston avulla. Luotua mittaristoa voidaan hyödyntää ja kehittää edelleen mahdollisissa jatkotutkimuksissa.

Tutkimuksen toisena tavoitteena on:

- 2) Tutkia, mitkä yrityskohtaiset tekijät vaikuttavat liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatuun.

Toinen tavoite ja sen vastaukset ovat luonteeltaan akateemisempia. Tutkittavat tekijät valitaan käyttäen hyväksi IFRS-standardeja, aikaisempaa tutkimusta sekä omaa harkintaa. Näiden perusteella muodostetaan myöhemmin hypoteesit, joita koetellaan korrelaatioanalyysin avulla. Tulokset tuottavat uutta tietoa siitä, ovatko IFRS-raportoinnin ja liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatuun vaikuttavat yrityskohtaiset tekijät keskenään samoja. Lisäksi se tuottaa uutta tietoa sellaisista liikearvoraportoinnin laatua selittävistä muuttujista, joita ei ole aiemmin tutkittu.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen hyödyttää ennen kaikkea IFRS-raportoinnin laatuun keskittyneitä tutkimusyhteisöä. Se syventää ymmärtämystä IFRS-raportoinnin laadun ja sen ajankohtaisen osa-alueen, liikearvoraportoinnin laadun, välisestä suhteesta.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus on jaettu viiteen lukuun. Ensimmäisessä luvussa luodaan tutkimuksen teoreettinen viitekehys tarkastelemalla liikearvoon sekä IFRS-raportoinnin laatuun kohdistunutta aiempaa tutkimusta. Lisäksi määritellään tutkimuksen tavoitteet.

Toisessa luvussa käsitellään liikearvon muodostumismekanismeja sekä liikearvon arvonalentumistestausta tekniseltä kannalta. Luku perustuu suoraan IFRS-standardeihin ja siinä esitellään säädökset liikearvon muodostumisen ja arvonalentumistestauksen taustalla.

Kolmas luku käsittelee tutkimuksen toteuttamista. Aluksi perustellaan otoksen valintaa sekä muodostetaan aiempaan tutkimukseen (1. luku) ja IFRS-standardeihin (2. luku) perustuen tutkimusasetelma. Luvussa muodostetaan IFRS-standardeihin pohjautuen pisteytysmittaristo, jonka avulla liikearvon arvonalentumistestauksen laatua voidaan mitata. Tämän jälkeen määritellään IFRS-standardeihin, IFRS-raportoinnin laadun tutkimukseen ja omaan harkintaan perustuen liikearvoraportoinnin laatua selittävät muuttujat. Tämän jälkeen selittävälle muuttujille määritellään testattavat hypoteesit.

Neljännessä luvussa vastataan ensimmäisessä luvussa määriteltyihin tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisenä käsitellään liikearvon arvonalentumistestauksen laadun tutkimustuloksia. Tämän jälkeen vastataan liikearvoraportoinnin laadun ja sitä selittävien muuttujien vaihtelua koskeviin hypoteeseihin koettelemalla niitä korrelaatioanalyysin avulla.

Viides luku summaa tutkimustulokset ja suhteuttaa ne aikaisempaan tutkimukseen. Lisäksi siinä käsitellään tutkimuksen rajoitteita ja pohditaan tulosten käytännön hyödynnettävyyttä.

2 LIIKEARVO JA ARVONALENTUMISTESTAUS

2.1 IFRS 3 ja liikearvon muodostuminen

Liikearvon muodostumisen periaatteista säädetään IFRS-standardissa 3: Liiketoimintojen yhdistäminen. Standardin tavoitteena on parantaa raportoivan yhteisön tilinpäätöksessään liiketoimintojen yhdistämisestä ja sen vaikutuksista esittämien tietojen merkityksellisyyttä, luotettavuutta ja vertailukelpoisuutta. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi standardi sisältää periaatteita ja vaatimuksia siitä, kuinka hankkijaosapuoli:

- a) merkitsee tilinpäätökseensä ja arvostaa hankitut yksilöitävissä olevat varat, vastattaviksi otetut velat ja mahdollisten määräysvallattomien omistajien osuuden hankinnan kohteessa,
- b) merkitsee tilinpäätökseensä ja arvostaa liiketoimintojen yhdistämisessä hankitun liikearvon tai edullisesta kaupasta syntyvän voiton ja
- c) päättää, mitä tietoja esitetään, jotta tilinpäätöksen käyttäjät pystyvät arvioimaan liiketoimintojen yhdistämisen luonnetta ja taloudellisia vaikutuksia. (IFRS 3/1.)

Standardin soveltamisalaan kuuluvat liiketoimet, jotka vastaavat liiketoimintojen yhdistämisen määritelmää. Poikkeuksen tästä säännöstä muodostavat kuitenkin liiketapahtumat kuten yhteisyrityksen muodostaminen, omaisuuserän tai omaisuuseräryhmän hankinta, joka ei muodosta liiketoimintaa sekä saman määräysvallan alaisten yhteisöjen tai liiketoimintojen yhdistäminen. (IFRS 3/2.)

Standardin soveltamisen ja siten myös liikearvon muodostumisen kannalta välttämätöntä on, että liiketoimessa on kyseessä liiketoimintojen yhdistäminen. Tämä edellyttää, että hankitut varat ja vastattaviksi otetut velat muodostavat liiketoiminnan. Muussa tapauksessa yhteisön on käsiteltävä liiketoimea tai -tapahtumaa varojen hankintana. (IFRS 3/3.)

Liiketoiminnan IFRS-standardit määrittelevät toiminnaksi, joka koostuu panosten, prosessien ja tuotosten muodostamasta kokonaisuudesta. Panoksilla viitataan kaikkiin taloudellisiin voimavaroihin, joiden avulla pystytään aikaansaamaan tuotoksia, kun niitä yhdistellään tuotosten aikaansaamiseksi tarvittaviin prosesseihin. Prosessi voi olla mikä tahansa järjestelmä, standardi, menettelytapa tai sääntö, joka pystyy aikaansaamaan tuotoksia. Tuotos taas on panosten ja prosessien yhdistämisestä aikaansaatu toiminnan tulos, joka pystyy luomaan tuottoa esimerkiksi osinkoina, pienempinä kustannuksia tai muuna taloudellisenä hyötynä. Tämä toiminnan tuotto voi kohdistua sijoittajille, muille omistajille, jäsenille tai muille liiketoimintaan osallistujille. (IFRS 3/B7 - B11.)

Voiton tuottaminen ei kuitenkaan ole välttämättömyys, jotta toiminta voitaisiin katsoa liiketoiminnaksi. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi kehitysvaiheessa olevalla yrityksellä, jonka toiminta on tappiollista kehitysvaiheen suurten kustannusten vuoksi. Olennaisempaa arvioitaessa liiketoiminnan edellytysten täyttymistä onkin se, onko osatekijöiden osien muodostama kokonaisuutta mahdollista johtaa liiketoimintana. (IFRS 3/B7 - B11.)

2.1.1 Hankintamenetelmä

IFRS 3 -standardi määrää, että yhteisön on käsiteltävä kaikki liiketoimintojen yhdistämiseksi luokiteltavat liiketapahtumat hankintamenetelmää hyväksikäyttäen (IFRS 3/4). Standardi määrittää käytettävän menetelmän tarkemmin kuin Suomen kirjanpitolaki, joka sallii valinnan joko hankintamenomenetelmän tai yhdistelymenetelmän väliltä tietyin ehdoin (ks. KPL 6, 9§). Hankintamenetelmä myös eroaa Suomen kirjanpitolain hankintamenomenetelmästä hankittavien varojen arvostamisessa. Hankintamenetelmän soveltaminen edellyttää standardin mukaan:

- a) hankkijaosapuolen nimeämistä,
- b) hankinta-ajankohdan määrittämistä,
- c) hankittujen yksilöitävissä olevien varojen, vastattavaksi otettujen velkojen ja hankinnan kohteessa mahdollisesti olevan määräysvallattomien omistajien osuuden kirjaamista ja arvostamista ja
- d) liikearvon tai edullisesta kaupasta syntyvän voiton kirjaamista ja määrittämistä. (IFRS 3/5.)

Näitä vaatimuksia avataan tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

Hankkijaosapuolen nimeäminen

Hankkijaosapuolen, eli yhteisön, joka saa määräysvallan hankinnan kohteessa, nimeämiseen sovelletaan IAS 27:ään sisältyvää ohjeistusta (IFRS 3/7). Sen mukaan määräysvalta tarkoittaa oikeutta määrätä yhteisön taloudellisen toiminnan

periaatteista hyödyn saamiseksi sen toiminnasta (IAS 27/4). Yleensä tämä oikeus edellyttää yhteisön äänivaltaisten osakkeiden enemmistön omistamista.

Mikäli hankkijaosapuolesta on tämän ohjeistuksen noudattamisen jälkeen epäselvyyttä, ratkaisua tehtäessä huomioidaan IFRS 3 -standardin kappaleissa B13 - B18 mainitut tekijät. Tavallisesti hankkijaosapuoleksi katsotaan se osapuoli, joka luovuttaa hankinnan yhteydessä käteis- tai muita varoja ja jolle velat syntyvät. Yleensä hankkijaosapuoli on myös kooltaan esimerkiksi varoina, tuottoina, tai voittona mitattuna ostettavaa yhteisöä suurempi. (IFRS 3/B13 - B18.)

Hankinta-ajankohdan määrittäminen

Hankinta-ajankohdaksi katsotaan päivä, jolloin hankkijaosapuoli saa määräysvallan hankinnan kohteessa. Yleensä kyseessä on se päivä, jolloin hankkijaosapuoli luovuttaa vastikkeen kaupasta ja saa hankinnan kohteen varat ja velat vastattavikseen. Perussäännöstä voidaan kuitenkin poiketa esimerkiksi silloin, kun osapuolet ovat sopineet määräysvallan tätä aiemmasta tai myöhemmästä luovuttamisesta yhteisellä sopimuksella. (IFRS 3/9.)

Hankittujen varojen, velkojen ja määräysvallattomien omistajien osuuden kirjaaminen ja arvostaminen

Hankittujen yksilöitävissä olevien varojen, vastattavaksi otettujen velkojen ja mahdollisten määräysvallattomien omistajien osuuden kirjaaminen ja arvostaminen sisältää määräykset sitä, kuinka vastattavaksi otetut taseen varat, velat ja määräysvallattomien omistajien osuudet tulee kirjata ja arvostaa tilinpäätökseen.

Kirjaamisen tärkeimpänä periaatteena on, että kaikki edellä mainitut yksilöitävissä olevat erät tulee kirjata erilleen liikearvosta (IFRS 3/10). Hankkijaosapuolen on siis hankinta-ajankohtana luokiteltava tai määritettävä hankinta-ajankohdan yksilöitävissä olevat varat sen mukaan, kuin tämä on tarpeellista muiden IFRS-standardien myöhempää soveltamista varten (IFRS 3/15).

Hankittujen yksilöitävissä olevien varojen ja velkojen arvostamista koskevana periaatteena on, että ne tulee kirjata hankinta-ajankohdan käypiin arvoihin. (IFRS 3/18). Poikkeuksia kirjaamis- ja arvostamisperiaatteisiin muodostavat kuitenkin ehdolliset velat, tuloverot, työsuhde-etuudet, korvausvelvoitteeseen perustuvat omaisuuserät, takaisin hankitut osakkeet, osakeperusteiset palkitsemisjärjestelyt sekä myytävänä olevat omaisuuserät. Näitä poikkeuksia on käsitelty tarkemmin IFRS 3 -standardin kappaleissa 22 - 31.

Yrityskaupassa syntyvän liikearvon määrittäminen ja kirjaaminen

Liikearvoa muodostuu yrityskaupan yhteydessä silloin, kun kauppahinta ylittää hankkijaosapuolen vastaanottamien yrityksen varojen ja velkojen nettoarvon. Liikearvo on luonteeltaan sellaista aineetonta omaisuutta, jota ei voida kohdistaa millekään yksittäiselle taseen erälle, edes aineettomille hyödykkeille.

Se ei myöskään ole erikseen myytävissä, vaan liittyy aina kiinteästi muihin tuotannon tekijöihin. Liikearvo kuuluu yrityksen taseessa aineettomiin hyödykkeisiin ja niinpä sen määrittämiseksi onkin välttämätöntä ymmärtää, mikä erottaa liikearvon muista aineettomista hyödykkeistä.

IFRS-standardien mukaan hankinnan yhteydessä vastaanotetut aineettomat hyödykkeet on kirjattava taseeseen erillään liikearvosta, mikäli ne ovat *yksilöitävissä*. Aineeton hyödyke on yksilöitävissä silloin, kun se täyttää joko erotettavuuskriteerin tai sopimuksellisoikeudellisen kriteerin. (IFRS 3/B31 – B32.)

Erotettavuuskriteeri tarkoittaa, että aineeton hyödyke pystytään erottamaan tai irrottamaan hankinnan kohteesta. Se pystytään myös myymään, antamaan vuokralle tai vaihtamaan joko sellaisenaan tai yhdessä jonkun toisen siihen liittyvän sopimuksen, omaisuuserän tai velan kanssa. Erotettavuuden kannalta ei ole olennaista aikooko yhteisö tehdä näin vai ei, vaan jo pelkkä mahdollisuus näiden toimenpiteiden toteuttamiseen riittää.

Mikäli kriteerin täyttymisestä on erimielisyyksiä, voidaan tarkastella samantyyppisiä tai samankaltaista omaisuuserää koskevia tyypillisiä transaktioita, joiden perusteella selvitetään erotettavuuskriteerin täyttymistä. Mikäli kuitenkin esimerkiksi jokin sopimus estää muutoin luovutettavissa olevan hyödykkeen myymisen tai muut edellä mainitut toimenpiteet, muodostaa tämä esteen yksilöitävyyskriteerin täyttymiselle. (IFRS 3/B33 – B34.)

Sopimuksellisoikeudellisen kriteerin täyttävä aineeton hyödyke on yksilöitävissä, vaikkei omaisuuserä olisikaan erotettavissa hankinnan kohteista tai muista velvoitteista, mikäli tämä erottamattomuus johtuu jostakin kyseiseen omaisuuserään liittyvästä sopimuksesta tai oikeudesta. (IFRS 3/B32). Esimerkiksi jos omaisuuserä täyttää erotettavuuskriteerin muilta osin, mutta sopimus tai oikeus estää sen täyttymisen, voidaan tässä tapauksessa katsoa sopimuksellisoikeudellisen kriteerin kuitenkin täyttyvän. Näin ollen aineeton hyödyke on yksilöitävissä ja se tulee merkitä erillään liikearvosta taseeseen.

Paitsi että liikearvo ei ole yksilöitävissä, sille on myös ominaista, että se heijastaa hankinnan kohteeseen liittyviä tulevaisuuden odotuksia ja kaupassa syntyviä toiminnan tehostumisen aikaansaamia synergiaetuja. Nämä tulevaisuuden odotukset näkyvät hankinnan kohteen kauppahinnassa, joka on yleensä sen taseen varojen ja velkojen nettoarvoa korkeampi. Tätä kuvaa IFRS-standardien liikearvon määritelmä:

”Liikearvo on omaisuuserä, joka edustaa vastaista taloudellista hyötyä liiketoimintojen yhdistämisessä hankituista muista omaisuuseristä, joita ei yksilöidä yksinään eikä merkitä taseeseen.” (IFRS 3/Liite A.)

Syntyvän liikearvon (tai vastaavasti edullisessa yrityskaupassa syntyvän voiton) määrittäminen muodostaa IFRS-standardieissa kokonaan oman kysymyksen. Liikearvon määrä lasketaan luovutetun vastikkeen, hankinnan kohteessa omistettujen määräysvallattomien omistajien osuuden ja hankinnan kohteessa

aiemmin olleen oman pääoman yhteissummuna vähennettynä hankittujen yksilöitävissä olevien varojen ja velkojen nettoarvolla. (IFRS 3/32.) Syntyvän liikearvon laskutapaa on havainnollistettu seuraavassa.

Erien a, b, ja c summa:

- a) *luovutettu vastike* arvostettuna IFRS-standardin 3 mukaisesti, yleensä hankinta-ajan käypään arvoon;
- b) mahdollinen *määräysvallattomien omistajien osuus hankinnan kohteessa* IFRS 3 -standardin mukaan arvostettuna; ja
- c) vaiheittain toteutuneessa liiketoimintojen yhdistämisessä *hankkija-osapuolella hankinnan kohteessa aiemmin olleen oman pääoman ehtoisen osuuden käypä arvo*.

Vähennettynä:

hankittujen yksilöitävissä olevien varojen ja vastattaviksi otettujen velkojen hankinta-ajankohdan nettomäärällä IFRS 3 -standardin mukaisesti arvostettuna. (IFRS 3/32.)

Luovutettu vastike määritetään laskemalla yhteen hankkijaosapuolen luovuttamien varojen, hankkijaosapuolelle hankinnan kohteen aiempia omistajia kohtaan syntyneiden velkojen sekä hankkijaosapuolen liikkeelle laskemien oman pääoman ehtoisten erien hankinta-ajan käyvät arvot. Erilaisia vastikkeen muotoja voivat olla esimerkiksi käteisvarat, hankkijaosapuolen liiketoiminta, etuosakkeet, optiot tai merkintäoikeudet. (IFRS 3/37.) Mikäli kuitenkin liiketoimintojen yhdistämisen jälkeen luovutetut varat tai velat jäävät hankkijaosapuolen hallintaan ja tällä säilyy niihin määräysvalta, on kyseiset erät arvostettava liikearvoa laskettaessa kirjanpitoarvoihin. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, kun varat tai velat on siirretty hankinnan kohteelle eikä sen aiemmille omistajille. (IFRS 3/38.)

Määräysvallattomien omistajien osuus tulee arvostaa liikearvoa laskettaessa käypään arvoon tai määrään, joka vastaa määräysvallattomien omistajien osuuden suhteellista osuutta hankinnan kohteen yksilöitävissä olevasta nettovarallisuudesta (IFRS 3/19).

Hankkija-osapuolella hankinnan kohteessa aiemmin olleen oman pääoman ehtoisen osuuden käyväällä arvolla tarkoitetaan vaiheittaisessa liiketoimintojen yhdistämisessä hankkijaosapuolen mahdollisesti hankinta-ajankohtaa aiemmin omistamia oman pääoman osuuksia. Nämä arvostetaan hankintahetken käypään arvoon. Tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos hankkijaosapuoli omistaa hankinnan kohteessa välittömästi ennen hankinta-ajankohtaa oman pääoman ehtoisen osuuden, joka ei kuitenkaan oikeuta määräysvaltaan. Mikäli esimerkiksi yhteisöllä A on hankinta-ajankohtana 35 %:n suuruinen oman pääoman ehtoinen osuus yhteisössä B ja se ostaa kyseisenä ajankohtana 40 % lisäosuuden yh-

teisöstä B saaden siinä määräysvallan, on kyseessä vaiheittain toteutunut liiketoimintojen yhdistäminen. (IFRS 3/41.)

Vaiheittain toteutuneessa liiketoimintojen yhdistämisessä hankkijaosapuolen tulee arvostaa aiemmin omistamansa osuus käypään arvoon ja kirjata tästä mahdollisesti aiheutuva voitto tai tappio tulosvaikutteisesti. (IFRS 3/42). Aiemman vähemmistöosuuden arvonnousu siis kasvattaa tulosta ja arvonalentuminen vastaavasti pienentää sitä.

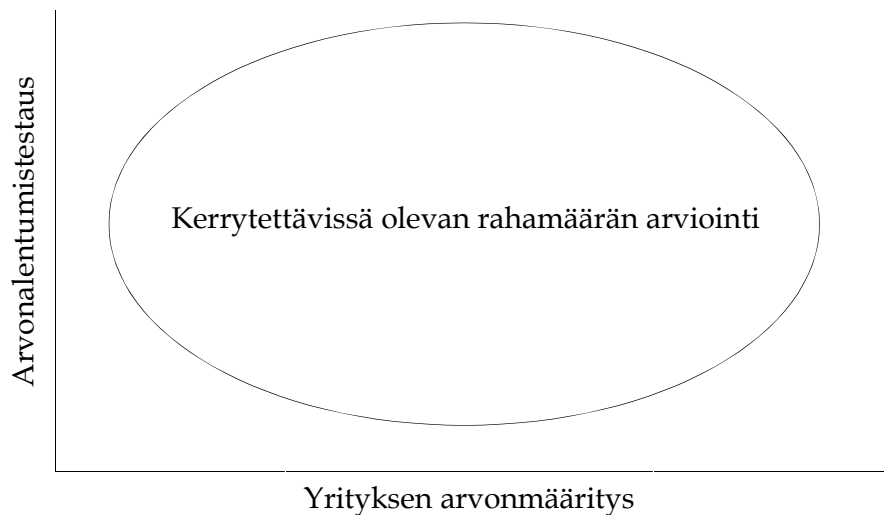
Liikearvon määrittämiseksi edellisten kohtien yhteissummasta vähennettävä *hankittujen yksilöitävissä olevien varojen ja vastattaviksi otettujen velkojen hankintajakohdan nettomäärä* tulee arvostaa käypään arvoon (IFRS 3/18). Tämä muodostaa *hankintamenetelmän* merkittävimmän eron verrattuna Suomen kirjanpitolain mukaiseen *hankintamenomenetelmään*, jonka mukaan hankintahinnasta vähennetään hankitun oman pääoman osuuden *kirjanpitoarvo*. Poikkeukset tästä arvostamisperiaatteesta on lueteltu IFRS 3 -standardin kappaleissa 24 - 31.

2.2 IAS 36 ja liikearvon arvonalentumistestaus

IAS 36 -standardi säätelee yrityksen omaisuuserien testaamista mahdollisen arvonalentumisen varalta. Standardin tarkoituksena on varmistaa, ettei taseeseen merkitä omaisuuseriä niiden kerrytettävissä olevaa rahamäärää suurempaan arvoon. Tämän lisäksi standardi säätelee arvonalentumisesta johtuvan tappion kirjaamista sekä arvonalentumistappion peruuttamista.

IAS 36 on standardi, jonka noudattaminen vaatii sekä yritykseltä että tilintarkastajalta laajaa tietämystä tilintarkastusnormien lisäksi myös yrityksen arvon määrittämisestä (Petersen & Plenborg, 2010). Erityisesti käyttöarvomenetelmään perustuva arvonalentumistestaus edellyttää yrityksen arvonmääritykseen liittyvää osaamista. Yrityksen arvonmäärityksen ja liikearvon arvonalentumistestauksen yhteistä liittymäpintaa voidaan havainnollistaa kuvion 1 avulla.

Kuvio 1: Arvonalentumistestaus ja arvonmääritys

IAS 36 -standardin mukaan yhteisön on arvioitava omaisuuseriensä arvon alenemisesta jokaisena raportointikautensa päättymispäivänä (IAS 36/9). Yrityksen ei kuitenkaan tarvitse suorittaa varsinaista arvonalentumistestiä automaattisesti kaikille tase-erilleen. Sen sijaan sen täytyy suorittaa jokaiselle tase-erälle arvonalentumisen arviointi. Arvonalentumisen arviointi on eräänlaista arvonalentumiseen liittyvää "tunnustelua", jonka avulla pyritään selvittämään tarve varsinaisen arvonalentumistestin suorittamiselle.

Mikäli arvonalentumisen arvioinnin perusteella havaitaan viitteitä arvonalentumisesta, on yrityksen arvioitava omaisuuserästä kerrytettävissä oleva rahamäärä eli suoritettava sille arvonalentumistestaus (IAS 36/9). Arvonalentumistestauksessa kerrytettävissä olevaksi rahamääräksi katsotaan arvo, joka on saatavissa joko omaisuuserän käyttämisestä tai myynnistä. Mikäli tämä arvo on pienempi kuin omaisuuserän kirjanpitoarvo, on arvo alentunut ja tästä on kirjattava arvonalentumistappio. (IAS 36/1.)

Vuosittaiseen arvonalentumisen tunnistamismenettelyyn erikoistapauksen muodostavat *rajattoman käyttöiän omaavat aineettomat hyödykkeet* sekä tutkielman kannalta olennaisin erä, *liikearvo*. Yrityksen on suoritettava kyseisille erille arvonalentumistesti vuosittain riippumatta siitä, arvioidaanko näiden arvon alentuneen vuoden aikana vai ei. (IAS 36/10.) Lisäksi liikearvolle on suoritettava arvonalentumistestaus myös tilikauden aikana, mikäli esiintyy viitteitä siitä, että erän arvo saattaa olla alentunut (IAS 36/90). Erilaisille tase-erille edellytettyä arvonalentumisen arviointi- ja testausvelvoitetta on havainnollistettu taulukossa 1.

Taulukko 1: Arvonalentumisen arviointi ja testaus eri omaisuuserille

	Arvonalentumisen <i>arviointi</i> vuosittain	Arvonalentumisen <i>testaus</i> vuosittain	Arvonalentumisen testi aina, kun esiintyy viitteitä mahdollisesta arvonalentumisesta
Tavanomaiset tase-erät	x		
Rajoittamattoman käyttöiän omaavat aineettomat hyödykkeet	x	x	
Liikearvo	x	x	x

2.2.1 Omaisuuserän mahdollisen arvonalentumisen tunnistaminen

Mahdollista arvonalentumista arvioidessaan yrityksen tulee ottaa huomioon joukko sekä ulkoisia että sisäisiä informaationlähteitä, joilla saattaa olla vaikutusta omaisuuserän kerrytettävissä olevaan rahamäärään.

Ulkoisilla informaationlähteillä tarkoitetaan yrityksen toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia. Näihin lukeutuvat esimerkiksi muutokset omaisuuserän markkina-arvossa, teknologia- ja toimintaympäristössä sekä markkinakoroissa. Kaikilla näillä voi olla negatiivinen vaikutus omaisuuserän kerrytettävissä olevaan rahamäärään. Ulkoisena merkinä arvon alentumisesta voidaan pitää myös sitä, että yrityksen nettovarallisuuden kirjanpitoarvo alittaa sen markkina-arvon. (IAS 36/12.)

Sisäisillä informaatiolähteillä tarkoitetaan yrityksen oman laskenta- tai johtamisjärjestelmän antaman tiedon tai jonkin tiedossa olevan seikan vaikutuksia omaisuuserän tulontuottokykyyn. Näitä ovat esimerkiksi näyttö omaisuuserän vahingoittumisesta, tieto siitä, että omaisuuserän käyttötapa tulee muuttumaan lähitulevaisuudessa toimintojen uudelleenorganisoinnin tai muun syyn vuoksi tai sisäinen raportoinnin antama näyttö siitä, että omaisuuserän taloudellinen suorituskyky on odotettua huonompi. (IAS 36/12.) Sekä sisäiset että ulkoiset informaatiolähteet tulee ottaa huomioon omaisuuserän mahdollista arvonalentumista tunnistettaessa.

2.2.2 Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen

Mikäli arvonalentumisen arvioinnissa havaitaan viitteitä arvon alentumisesta, tulee omaisuuserälle suorittaa arvonalentumistestaus. Arvonalentumisen testaamiseksi tulee määrittää omaisuuserän kerrytettävissä oleva rahamäärä. Tällä tarkoitetaan rahamäärää, joka omaisuuserästä on kerrytettävissä se myymällä tai sitä käyttämällä. Omaisuuserän myymiseen tai markkinahintaan perustuvaa

arvoa kutsutaan standardeissa *käyväksi arvoiksi* ja vastaavasti omaisuuserän käytöstä saatavissa olevaa rahamäärää sen *käyttöarvoksi*.

Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämiseksi voidaan käyvästä arvosta tai käyttöarvosta valita se, kumpi on suurempi (IAS 36/18). Mikäli kummallakaan tavalla määritetty kerrytettävissä oleva rahamäärä ei ylitä omaisuuserän kirjanpitoarvoa, aiheutuu tästä arvonalentumistappio. Toisaalta mikäli edes toinen arvoista ylittää omaisuuserän tai rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvon, ei omaisuuserän tai rahavirtaa tuottavan yksikön arvo ole alentunut eikä toista arvoa ole tarpeen määrittää (IAS 36/19).

Omaisuuserän arvonalentumista testattaessa tulee kiinnittää erityistä huomioita paitsi kerrytettävissä olevaan rahamäärään, myös siihen, että sen kirjanpitoarvoon on sisällytetty kaikki ne omaisuuserät, jotka kerryttävät kyseisiä rahavirtoja. Muutoin kerrytettävissä oleva rahamäärä saattaa vaikuttaa riittävältä, vaikka todellisuudessa on syntynyt arvonalentumistappio. (IAS 36/77.)

Käypä arvo

Käyvällä arvolla tarkoitetaan omaisuuserän myynnistä saavutettavissa olevia tuloja vähennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla. Käyvän arvon määrittämistä hankaloittaa usein toimivien markkinoiden puute. Toimivilla markkinoilla tarkoitetaan standardeissa sitä, että markkinoilla olevat tuotteet ovat homogeenisia, kaupantekoon halukkaita ostajia ja myyjiä on yleensä löydettävissä ja että markkinahinnat ovat yleisesti saatavissa. (IAS 36/6.)

Parhaiten käypää arvoa kuvaa sitovan ja toisistaan riippumattomien osapuolten välisen myyntisopimuksen mukainen hinta, jota oikaistaan omaisuuserän luovuttamisesta aiheutuvilla menoilla (IAS 36/35). Käypä arvo voidaan kuitenkin määrittää, vaikka sitovaa myyntisopimusta ei olisikaan olemassa. Tällöin omaisuuserän käypä arvo määritetään kyseisen omaisuuserän markkinahintana, joka saadaan toimivilta markkinoilta. Arvon määrittämisessä voidaan myös käyttää toteutuneita verrokkitransaktioita, mutta tällöin on varmistettava, ettei markkinaolosuhteissa ole tapahtunut sellaista muutosta, joka olisi saattanut vaikuttaa omaisuuserän hintaan verrokkitapahtuman jälkeen. (IAS 36/26.)

Käyttöarvo

Käyttöarvolla tarkoitetaan omaisuuserän vastaisten rahavirtojen nykyarvoa, toisin sanoen niiden tuottojen nykyarvoa, jotka omaisuuserän odotetaan kerryttävän (IAS 36/6). Käytännössä käyttöarvon määrittämismenetelmä on suurilta osin vastaava diskontattuihin kassavirtoihin perustuva menetelmä, jota käytetään yleisesti arvonmäärityksen lähtökohtana esimerkiksi yrityskauppatilanteen yhteydessä (ks. Damodaran, 2002, 11; Kallunki ym., 1999, 82). IFRS-standardit kuitenkin säätelevät monia arvonmääritysprosessissa käytettäviä oletuksia. IFRS-standardien mukaan käyttöarvon määrittämisessä huomioitavia osatekijöitä ovat:

- a) arviot vastaisista rahavirroista, jotka yhteisö odottaa saavansa omaisuuserästä,
- b) odotukset näiden rahavirtojen määrän tai ajoittumisen mahdollisista muutoksista,
- c) rahan aika-arvo, jota edustaa tarkasteluhetken riskitön markkinakorko,
- d) hinta omaisuuserään luonnostaan liittyvän epävarmuuden kantamisesta sekä
- e) muut tekijät, kuten rahaksi muutettavuus, jotka markkinaosapuolet ottaisivat huomioon hinnoittellessaan omaisuuserästä saatavia vastaisia rahavirtoja. (IAS 36/30.)

Käyttöarvon arviointiin vaikuttavat olennaisimmat osatekijät ovat siis vastaisen rahavirtojen sekä näille sovellettavan diskonttauskoron määrittäminen (IAS 36/31). Standardien mukaan edellä listatut osatekijät b, d ja e voidaan ottaa huomioon joko vastaisia rahavirtoja tai diskonttauskorkoa oikaisemalla (IAS 36/32). Mikäli oikaisuja tehdään, tulee kuitenkin varmistua siitä, etteivät omaisuuseriin liittyvät edellä luetellut riskit tule otetuksi huomioon kahteen kertaan, vaan ainoastaan toisen osatekijän kohdalla (IAS 36/A15).

Vastaisten rahavirtojen arvioiminen

Omaisuuserän vastaiset rahavirrat on arvioitava standardien mukaan siten, että ne perustuvat järkeviin ja perusteltavissa oleviin oletuksiin, jotka edustavat johdon parasta arviota taloudellisista olosuhteista, jotka vallitsevat omaisuuserän jäljellä olevana taloudellisena vaikutusaikana. Ulkopuolelta saatavalle näytölle on rahavirtoja määritettäessä annettava suurempi painoarvo. Arvioiden tulee perustua viimeisimpiin johdon hyväksymiin budjetteihin ja niiden tarkastelujakso saa standardien mukaan olla enintään viisi vuotta, jollei pidempi jakso ole erikseen perusteltavissa. (IAS 36/33.)

Budjetoidun tarkastelujakson jälkeisen ajanjakson vastaiset rahavirrat on IFRS-standardien mukaan arvioitava käyttämällä tasaista tai pienenevää kasvuprosenttia. Tästä säännöstä voidaan poiketa vain silloin, kun kasvava vauhti on perusteltavissa. Tällöinkään käytettävä kasvuprosentti ei saa ylittää tuotteiden, toimialojen, toiminta-alueen tai markkinoiden keskimääräistä kasvuvauhtia, ellei tämä ole erikseen perusteltavissa. (IAS 36/33.)

Vastaisia rahavirtoja arvioitaessa on tärkeää, että arviointi tehdään omaisuuserän nykyisen kunnan perusteella. Tämä tarkoittaa, että tulevaisuudessa toteutettavien investointien kassavirtaa kasvattavaa vaikutusta ei saa huomioida kerrytettävissä olevia rahavirtoja arvioidessa, vaan kassavirrat tulee arvioida sen mukaan, mikä on omaisuuserän tulontuottokyky arviointihetkellä (IAS 36/44). Tuleviin kassavirtoihin ei saa myöskään sisällyttää rahoituksesta johtuvia tulevia tai lähteviä kassavirtoja eikä tuloveroista johtuvia saatavia tai suoritettavia maksuja (IAS 36/50).

Vaikka standardissa sinällään asetetaan tarkat vaatimukset tulevien kassavirtojen määrittämisessä käytettävälle oletuksille, on näiden soveltamisessa käytännössä melko paljon tulkinnanvaraa, kuten edellisistä kappaleista käy ilmi.

Diskonttauskoron määrittäminen

Diskonttauskoron arvioinnin lähtökohdaksi IAS 36 suosittaa ottamaan esimerkiksi Capital Asset Pricing -mallin (CAPM) avulla määritetyn keskimääräisen painotetun pääoman kustannuksen (WACC). Koron määrittämisessä tulee ottaa huomioon maariski, valuuttariski ja hintariski paitsi jos nämä riskit on jo otettu huomioon rahavirta-arviota oikaisemalla. (IAS 36/ A15, A17 & A18.)

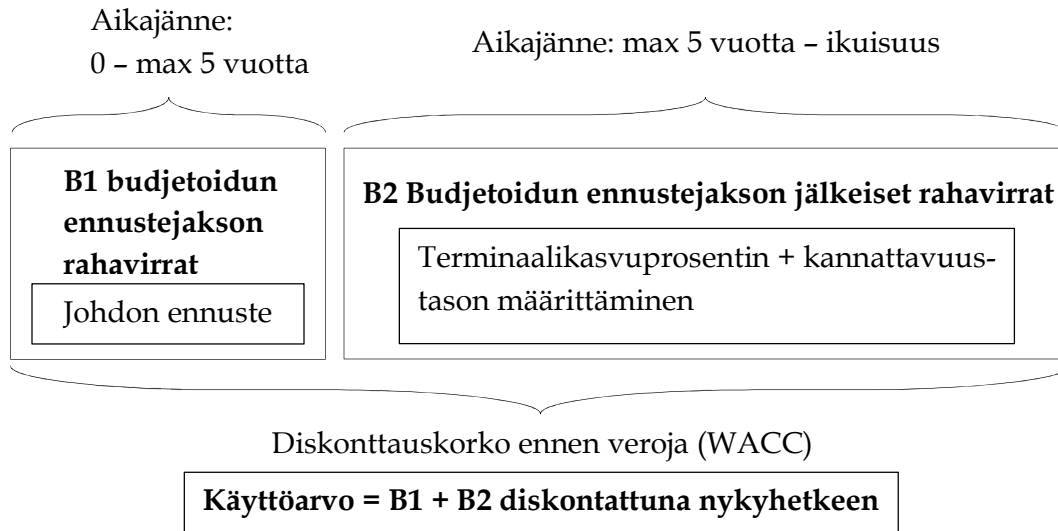
Käytettävä diskonttauskorko on IFRS-standardien mukaan määritettävä ennen veroja. Tälle perusteena on, että diskonttauskorko ei riipu yrityksen pääomarakenteesta eikä siitä, millä tavalla yhteisö on rahoittanut omaisuuserän hankinnan, koska vastaiset rahavirrat, jotka omaisuuserän odotetaan kerryttävän, eivät riipu tavasta jolla investointi on rahoitettu (IAS 36/ A19).

Näkemyksen pohjana on rahoitustieteessä hyvin tunnettu Modigliani-Miller -teoreema, jonka mukaan yrityksen arvo ei tehokkailla markkinoilla, verojen, konkurssikulujen agenttikulujen sekä asymmetrisen informaation poissa ollessa riipu sen pääomarakenteesta (Modigliani & Miller, 1958).

Diskonttauskoron määrittely ennen veroja on kuitenkin aiheuttanut erimielisyyksiä asiantuntijoiden keskuudessa, sillä se poikkeaa yleisestä käytännöstä, jossa arvonmääritykseen käytettävänä diskonttauskorkona käytetään verojen jälkeistä arvoa. Esimerkiksi Damodaranin (2002) ja Copelandin ym. (2000) arvonmäärityksen perusteokset suosittavat diskonttauskoron määrittämisessä käytettäväksi verojen jälkeistä korkokantaa, joka huomioi myös yrityksen pääomarakenteeseen liittyvän velkojen veroedun (debt tax shield) arvon. Petersen ja Plenborg (2010) havaitsivatkin tutkimuksessaan, että lähes puolet tanskalaisista pörssiyrityksistä diskonttasi verojen jälkeisiä rahavirtoja verojen jälkeisellä korkoprosentilla vastoin IAS 36 -standardin määräyksiä.

Käyttöarvomenetelmää voidaan soveltaa niin yksittäiseen rahavirtaa tuottavaan yksikköön, niiden ryhmään kuin koko yritykseenkin. Tällöin mallissa käytettävät oletukset tulee kuitenkin vaihtaa kyseistä omaisuuserää vastaaviksi. Käyttöarvon laskentaa ja sen eri osatekijöitä on havainnollistettu kaaviossa 2.

Kuvio 2: Käyttöarvon määrittäminen

2.2.3 Rahavirtaa tuottavat yksiköt

Eräs keskeisimmistä liikearvon arvonalentumistestaukseen liittyvistä käsitteistä on rahavirtaa tuottava yksikkö (Cash Generating Unit, CGU). Rahavirtaa tuottavalla yksiköllä tarkoitetaan pienintä mahdollista perusyksikköä, joka kykenee tuottamaan itsenäisiä, pitkälti muista rahavirtaa tuottavista yksiköistä tai niiden ryhmistä riippumattomia rahavirtoja (IAS 36/6).

Itsenäisillä rahavirroilla tarkoitetaan yhteisöön tulevia rahavaroja, jotka saadaan ulkopuolisilta osapuolilta ja joiden tasolla johto seuraa yhteisön toimintoja. Näitä tasoja voivat olla esimerkiksi tuotelinjat, toimialat, toimipaikat tai eri alueet (IAS 36/69). Itsenäiset rahavirrat ovat edellytys omaisuuserän kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittämiselle käyttöarvomenetelmän avulla.

Kerrytettävissä olevan rahamäärän määrittäminen omaisuuserälle vastaisia rahavirtoja arvioimalla voi kuitenkin muodostua ongelmalliseksi, mikäli omaisuuserä ei kerrytä itsenäisiä rahavirtoja tai sen rahavirtojen muodostus liittyy kiinteästi muiden omaisuuserien tulonmuodostukseen. Tässä tapauksessa yrityksen tulee määritellä pienin sellainen omaisuuserien muodostama kokonaisuus, johon omaisuuserä kuuluu ja joka kykenee kerryttämään itsenäisiä rahavirtoja (IAS 36/68). Omaisuuserän arvonalentumistesti suoritetaan silloin tämän omaisuuseräryhmän (rahavirtaa tuottavan yksikön) tasolla.

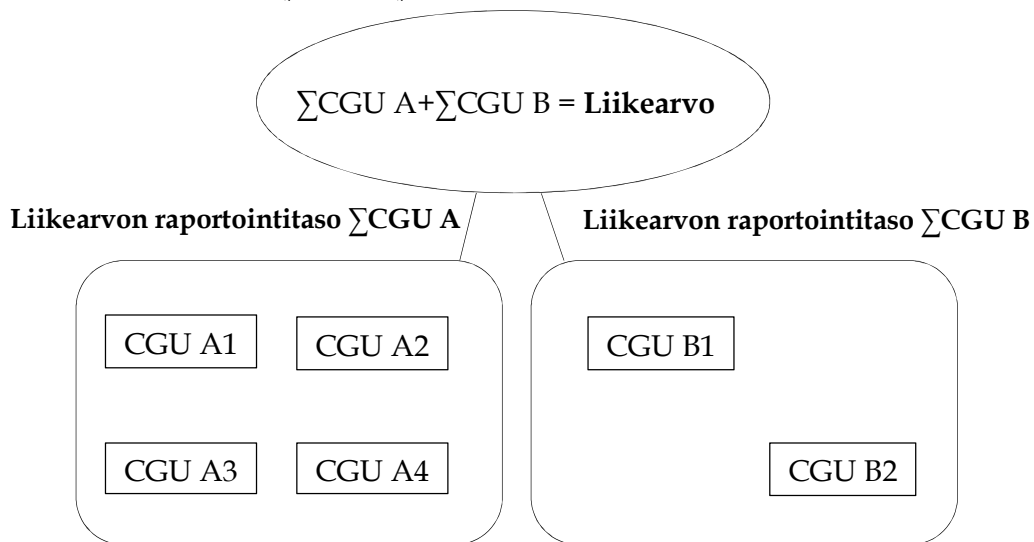
IAS 36:n mukaan rahavirtaa tuottavan yksikön tai yksiköiden ryhmän, jolle kohdistetaan liikearvoa, on oltava alin sellainen taso, jolla liikearvoa seurataan sisäistä johtamista varten. Seurantataso voi kuitenkin olla *enintään* toimintasegmentin laajuinen sen mukaan kuin säädetään toimintasegmenttejä koskevassa IFRS 8 -standardissa. (IAS 36/80.) Lisäksi liikearvon arvonalentumistestaus voidaan suorittaa IAS 36:n mukaan sellaisella tasolla, joka kuvaa yhteisön

tapaa johtaa toimintaansa ja johon liikearvo luontevasti liittyy. Uusien raportointijärjestelmien kehittämistä arvonalentumistestausta varten ei edellytetä (IAS 36/82).

Liikearvon arvonalentumisen testaamiseksi yrityskaupassa syntynyt liikearvo tulee kohdistaa niille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joiden hankinnan yhteydessä se on syntynyt ja joiden odotetaan hyötyvän liiketoimintojen yhdistämisestä syntyvistä synergiaeduista (IAS 36/80). Liikearvon arvonalentumistestaus tulee suorittaa jokaisen tällaisen yksikön osalta erikseen.

Käytännössä säännökset antavat yritykselle mahdollisuuden raportoida liikearvon arvonalentumistestauksesta IFRS 8:n mukaisella segmenttitasolla, vaikka sillä olisikin valmiudet yksityiskohtaisempaan liikearvon seurantaan. Melko tyypillistä onkin, että yritykset yhdistelevät raportointitaakkaansa helpottaakseen rahavirtaa tuottavia yksiköitä suuremmiksi ryppäiksi, joiden tasolla rahavirtaa tuottavien yksiköiden (tai näiden ryhmien) kerrytettävissä olevia rahamääriä seurataan. Rahavirtaa tuottavien yksiköiden yhdistelemistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi on havainnollistettu kuviossa 3.

Kuvio 3: CGU:iden ryhmittely

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden yhdistelyyn suuremmiksi kokonaisuuksiksi liittyy kuitenkin ongelmia. Mikäli esimerkiksi rahavirtaa tuottavan yksikön A1 arvonalentumistesti olisi osoittanut kyseisen yksikön kerrytettävissä olevan rahamäärän olevan pienempi kuin sen kirjanpitoarvo, mutta yksiköiden A2, A3 ja A4 yhteenlaskettu kerrytettävissä olevan rahamäärä kompensoisi tämän alijäämän, ei liikearvon alaskirjausta CGU -ryhmä A:n osalta olisi tarvetta tehdä.

Esimerkki osoittaa, että rahavirtaa tuottavia yksiköitä yhdisteltäessä paremmin menestyvät yksiköt kompensoivat heikompi toimien eräänlaisena iskunvaimentimena. Näin ollen liikearvoa voi jäädä alaskirjaamatta, vaikka se yksittäisen yksikön kohdalla olisikin aiheellista. Koska liikearvon alaskirjaaminen on

yrittäjien kannalta epäedullista sen pienentäessä yrityksen tulosta, osingonmaksukykyä sekä tunnuslukuja, voi tämä kannustaa kasvattamaan raportoitavien rahavirtaa tuottavien yksiköiden kokoa IAS 36 -standardin sallimissa rajoissa. (Carlin ym., 2010.)

Toinen rahavirtaa tuottaviin yksikköihin liittyvä huomionarvoinen kysymys liittyy niiden määrittelyn jatkuvuuteen. IFRS-standardit edellyttävät, että rahavirtaa tuottavat yksiköt tulee määrittää johdonmukaisesti tilikaudesta toiseen kirjanpidon jatkuvuusperiaatteen mukaisesti, jollei niiden muuttaminen ole perusteltavissa (IAS 36/72). Mikäli rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyä on muutettu tilikauden aikana ja tämän takia kirjataan tai perutaan arvonalentumistappio, tulee tästä esittää tilinpäätöksessä lisätietoja. (IAS 36/73). Rahavirtaa tuottavien yksiköiden muuttuminen aiheuttaa joka tapauksessa merkittävän lisähaasteen arvonalentumistestauksen raportoinnin luotettavuudelle sekä raportoinnille. Koska tämä tutkimus keskittyy yhteen tilikauteen, ei rahavirtaa tuottavien yksiköiden muutosten raportoinnin asianmukaisuutta voitu kuitenkaan ottaa huomioon liikearvoraportoinnin laadun arvioinnissa.

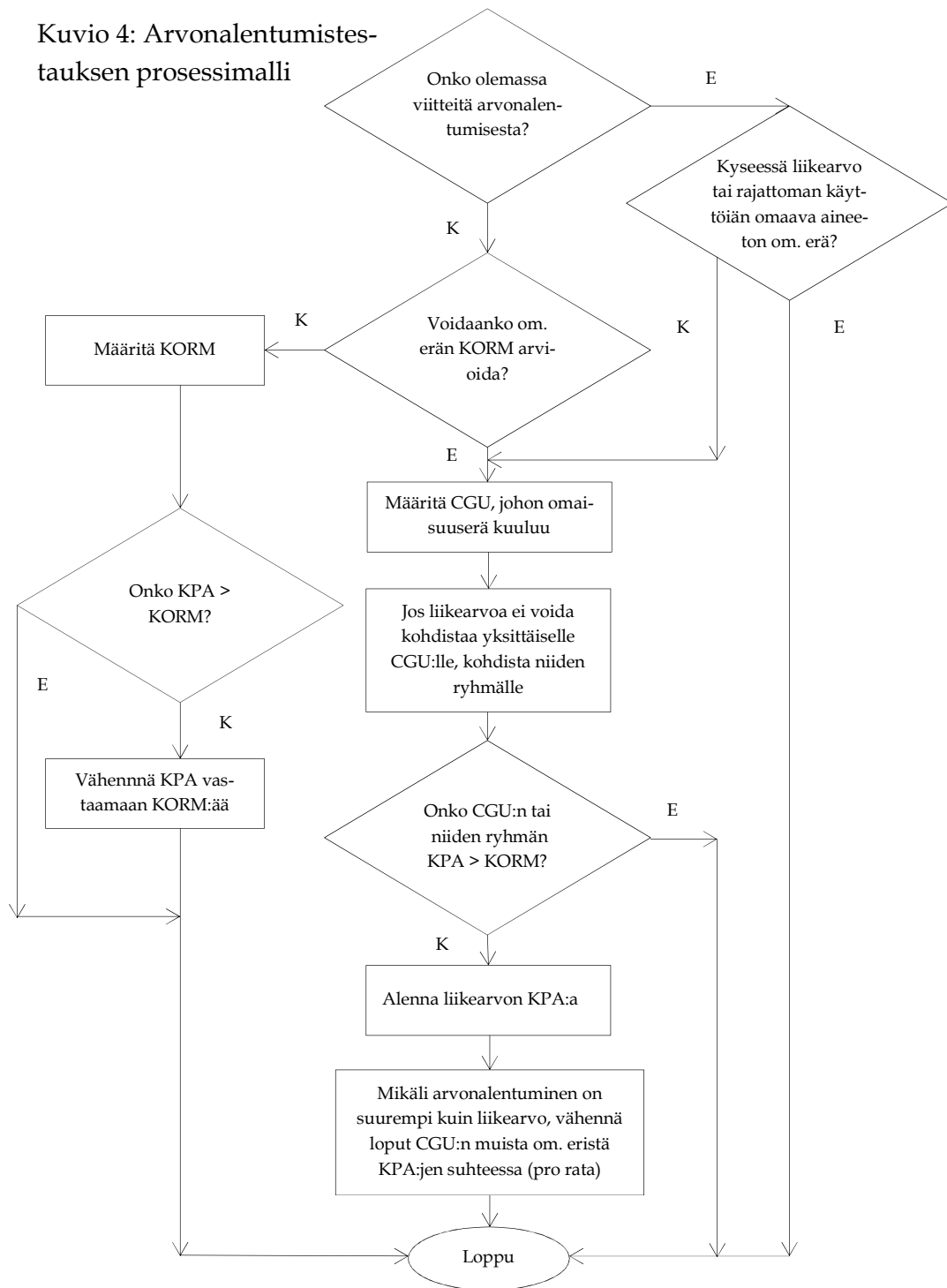
2.2.4 Liikearvon arvonalentumistappiot

Liikearvoa tulee kirjata alas mikäli rahavirtaa kerryttävän yksikön (tai niiden ryhmän) kerrytettävissä oleva rahamäärä jää sen kirjanpitoarvoa pienemmäksi. Arvonalentumistappio tulee kohdistaa vähentämään ensin kyseisen rahavirtaa tuottavan yksikön (niiden ryhmän) liikearvoa. Mikäli liikearvon määrä on pienempi kuin arvonalentumistappio, kohdistetaan loput arvonalentumisesta pienentämään rahavirtaa tuottavan yksikön muiden omaisuuserien kirjanpitoarvoa niiden koon suhteessa (pro rata -periaate). (IAS 36/104.)

IFRS-standardit kieltävät kerran kirjatun liikearvon arvonalentumistappion peruuttamisen (IAS 36/124). Myös siinä tapauksessa, että rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä oleva rahamäärä kasvaa arvonalentumistappion jälkeisillä tilikausilla, tulee arvonnousu jättää kirjaamatta. Tällöin on kyseessä sisäisesti aikaansaatu liikearvo, jonka kirjaaminen taseeseen on kiellettyä (IAS38/48).

2.3 Arvon alentumistestauksen prosessimalli

Kuvio 4: Arvon alentumistestauksen prosessimalli

KORM = Kerrytettävissä oleva rahamäärä **KPA** = Kirjanpitoarvo **CGU** = Rahavirtaa tuottava yksikkö

Lähde: Ernst&Young, 2010

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin aineistoon sekä tutkimusmenetelmään liittyviä valintoja. Tutkimuksen tavoitteena on:

- 1) Tutkia liikearvoraportoinnin laatua mittaamalla, miten hyvin Helsingin pörssissä listattujen yritysten raportoima liikearvon arvonalentumistausta koskeva informaatio vastasi sille IAS 36 standardissa asetettuja vaatimuksia tilikaudella 2012.
- 2) Tutkia, mitkä yritysکوhtaiset tekijät vaikuttavat liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatuun.

Tutkimuksessa käytettiin aineistona pörssiyhtiöiden vuoden 2012 tilinpäätöksiä. Otokseen valikoituivat yritykset, joiden taseen loppusummasta liikearvo muodostaa vähintään 10 % osuuden. Aineiston tilastolliseen muotoon saattamiseksi luotiin pisteytysmalli, jonka avulla yritysten liikearvoraportoinnin laatu arvosteltiin. Pisteytysmallin pohjana käytettiin Valjakan (2013) Pro Gradu -työssään luomaa mallia.

Liikearvoraportoinnin laatua verrattiin eri selittäviin muuttujiin muodostamalla IFRS-raportoinnin laadun tutkimuksen perusteella testattavat hypoteesit. Hypoteeseja testattiin korrelaatioanalyysin avulla.

3.1 Perusjoukko

Kaikkien julkisesti noteerattujen yritysten on noudatettava tilinpäätöksessään IFRS-standardeja. Niinpä Helsingin pörssissä listatut yritykset muodostivat tutkimuksen potentiaalisen perusjoukon. Varsinainen perusjoukko muodostui lopulta niistä yrityksistä, joilla oli taseessaan liikearvoa tilikauden 2012 lopussa.

Helsingin pörssin päällistalla oli 29.10.2013 listattuna yhteensä 122 yritystä. Yritykset on jaoteltu pörssissä niiden markkina-arvolla mitattuna kolmeen katego-

riaan. Suuria Large Cap -yhtiöitä oli yhteensä 28 (23 %), keskisuuria Mid Cap -yhtiöitä 39 (32 %) ja pieniä Small Cap -yhtiöitä 55 (45 %). Tämän lisäksi yhteispohjoismaisella First North -listalla oli listattuna neljä suomalaisyritystä, mutta näitä ei kuitenkaan sisällytetty tutkittavien yritysten joukkoon. (www.nasdaq-omxnordic.com.)

Tutkimusta varten kerättiin verkosta suomalaisten pörssiyritysten tilinpäätökset vuodelta 2012. Näistä yhteensä 99:lla oli vuoden 2012 tilinpäätöksen taseessa liikearvoa ja ne muodostivat tutkimuksen perusjoukon.

3.2 Otantamenetelmä ja otos

Seuraavassa vaiheessa edettiin otantamenetelmän valintaan ja otoksen määrittämiseen. Vaihtoehtoina olivat satunnaisotanta liikearvoa taseessaan omaavien yritysten kesken tai otanta sen perusteella, kuinka olennaisen erän liikearvo muodostaa yrityksen taseen loppusummaan suhteutettuna.

Liikearvoerän olennaisuutta lähestyttiin IFRS-standardien kautta. Niissä olennaisuuden käsite määritellään seuraavasti: "Erien esittämättä jättämisen tai virheellisen esittämisen vaikutus on olennainen, jos nämä esittämättä jättämiset tai virheelliset esittämiset yksin tai yhdessä voisivat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Olennaisuus riippuu pois jätetyn tai virheellisesti esitetyn erän koosta ja luonteesta vallitsevissa olosuhteissa arvioituna. Ratkaisevana tekijänä voi olla erän koko tai sen luonne tai molemmat yhdessä." (IAS 1/7).

Otos päädyttiin rajaamaan perusjoukosta liikearvon määrän olennaisuuden perusteella. Valintaa tuki myös melko pieni perusjoukko, joka koostui 99 yrityksestä. Näin ollen satunnaisotannan tarjoama tutkimusekonominen hyöty olisi jäänyt pieneksi. Liikearvon määrän olennaisuuteen perustuvaa otantamenetelmää voidaan myös perustella sillä, että näin otokseen valikoituisivat ainoastaan ne yritykset, joiden liikearvoon liittyvältä raportoinnilta voitiin odottaa erityistä tarkkuutta erän tase-erän olennaisuuden vuoksi.

Olennaisuuden käsitettä käytettäessä on huomattava, että sillä voidaan tarkoittaa myös pienempien virheiden yhteissummaa, joiden yhteisvaikutus muodostuu olennaiseksi tilinpäätöksen luotettavuuden kannalta. Koska tutkimuksen aineistona käytetään kuitenkin jo tarkastettuja tilinpäätöksiä, voidaan virheiden yhteisvaikutusten huomioiminen jättää pois arvioista. Keskeiseksi kysymykseksi otosta valittaessa muodostuikin sellaisen liikearvon määrän määrittäminen taseessa, jonka virheellinen esittäminen voi vaikuttaa yrityksen sidosryhmien tekemiin taloudellisiin päätöksiin.

Liikearvon absoluuttista tai suhteellista määrää, joka muodostaisi kaikille otoksen yrityksille olennaisen erän yrityksen tilinpäätöksen luotettavuuden kannal-

ta, on kuitenkin hyvin vaikeaa määrittää. Tämä johtuu yritysten erilaisesta kannattavuudesta, tulevaisuuden odotuksista sekä lukuisista muista yritysکوhtaisista tekijöistä. Esimerkiksi yritykselle, jonka kannattavuus sekä tulevaisuuden näkymät ovat heikot, jo pienempikin liikearvon määrä taseessa voi olla olennainen verrattuna yritykseen, jonka kannattavuus on hyvä ja tulevaisuudennäkymät suotuisat.

Edellisen valossa on selvää, että liikearvoerän olennaisuus kyetään määrittämään tarkasti ainoastaan yritysکوhtaisesti. Koska yksinkertaistavien oletusten tekeminen oli kuitenkin välttämätöntä, perusjoukosta päätettiin rajata pois ne yritykset, joilla liikearvo muodostaa suhteellisen pienen osan taseen loppusummasta. Näissä tapauksissa mahdollisten alaskirjausten haittavaikutusten voidaan arvioida jäävän pienemmiksi. Lopulliseksi liikearvon olennaisuusrajaksi valittiin 10 % taseen loppusummasta.

Otoksen määrittämiseksi kerättiin yritysten tilinpäätöksistä tiedot liikearvon kokonaismäärästä suhteessa konsernin taseen loppusummaan. Liikearvoa taseessaan omaavia yrityksiä oli kaikkiaan 99. Näistä yrityksistä 55:lla liikearvo muodosti vähintään kymmenen prosenttia taseen loppusummasta. Yhden yhtiön tilinpäätös oli kuitenkin jakautumiseen liittyvä ns. Carve Out -asiakirja eikä virallinen tilinpäätös. Tämän vuoksi yritys jätettiin pois otoksesta ja lopulliseksi otosjoukoksi muodostui 54 yritystä. Liikearvon olennaisuusrajalla 10 % otoksen kooksi tuli siis hieman yli puolet perusjoukosta.

Yrityksen koon mukaan tarkasteltuna otoksen valikoitui 14 (26 %) Large Cap -, 16 (30 %) Medium Cap -, ja 24 (44 %) Small Cap yritystä. Vastaavat luvut perusjoukolle ovat 27 % (LC), 34 % (MC) ja 39 % (SC). Koon mukaan tarkasteltuna pienet yritykset olivat otoksessa hieman perusjoukkoa runsaammin edustettuna, mutta suuria eroja kokojakaumassa ei ollut.

Toimialoittain tarkasteltuna 44 % otoksen yrityksistä edustaa teollisuustuotteita ja palveluita, 24 % teknologiayrityksiä ja 9 % kulutuspalveluita muiden toimialojen jakaessa pienempiä osuuksia. Erityisesti teknologiayritykset ovat otoksessa ylliedustettuina perusjoukkoon nähden. Yhteenveto otoksen ja perusjoukon tiedoista on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2: Perusjoukon ja otoksen vertailu

	Perusjoukko*	Otos**
N	99	54
Tase/Liikearvo		
Keskiarvo	16,33 %	26,28 %
Mediaani	14,24 %	22,18 %
Keskihajonta	14,78 % -yks.	13,01 % -yks.
Max	69,82 %	69,82 %
Min	0,04 %	12,40 %
Toimialajakauma, 3 suurinta toimialaa		
	Teoll. tuott. ja palv. 41 %	Teoll. tuott. ja palv. 44 %
	Teknologia 15 %	Teknologia 24 %
	Kulutustavarat 12 %	Kulutuspalvelut 9 %
Jakauma yrityksen koon mukaan		
Large Cap	27 %	26 %
Medium Cap	34 %	30 %
Small Cap	39 %	44 %

*Helsingin pörssin yritykset, joilla oli taseessa liikearvoa tilikauden 2012 lopussa.

**Helsingin pörssin yritykset, joiden liikearvo/tase > 0,1. Yksi yritys jätetty pois Carve Out -tilinpäätöksen vuoksi.

3.3 Raportoinnin laadun mittaaminen

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatua suomalaisissa pörssiyrityksissä vuonna 2012. Jotta raportointiohjeistuksen noudattamista pystyttiin arvioimaan, oli tarpeen muodostaa raportoinnin laatua mittaava pisteytysmalli. Mallia hyödyntäen tilinpäätöksissä esitetyt liikearvon arvonalentumistestausta koskevat tiedot kerättiin kvantitatiiviseen muotoon. Näin kerätty data pystyttiin esittämään järjestysasteikolla, mikä mahdollisti sen tarkemman tilastollisen analyysin.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että pisteytysmalli on riittävän hyvin tutkittavaa ilmiötä kuvaava ja että erilaiset raportointiratkaisut tulevat riittävän tarkasti edustetuksi. Mikäli luokittelut istuvat huonosti tutkittavan ilmiön luonteeseen, voi osa merkityksellisestä tiedosta jäädä kokonaan huomiotta ja tutkimustulokset tämän seurauksena vääristyä. Tämän välttämiseksi tiedonkeruun alkuvaiheessa käytiin läpi useita tilinpäätöksiä ja arvioitiin kriittisesti pisteytysmenetelmän soveltuvuutta tietojen keräämiseen. Tarvittaessa tehtiin muutoksia eri pisteytysmittareihin sekä tarkennettiin niiden sisältöä.

IFRS-standardeista poimittiin liikearvon arvonalentumistestauksen raportointia koskevat säädökset pisteytysmallin muodostamiseksi. Tämän jälkeen säädöksille luotiin pisteytysmittarit, joiden avulla voitiin arvioida sitä, kuinka hyvin yritys on noudattanut raportointivaatimuksia. Laskemalla yhteen kaikkien pis-

teytettyjen kohtien tulokset, saatiin jokaiselle yritykselle kokonaispistemäärä, jonka perusteella liikearvoraportoinnin laatua voitiin arvioida.

Pisteytysmallin perustana käytettiin Valjakan (2013) Pro Gradu -työssään kehittämää mallia. Mallia ei kuitenkaan käytetty sellaisenaan, vaan sitä muokattiin eri mittarien osalta tarkempaan ja pisteytysvaihtoehtojen osalta yksiselitteisempään suuntaan. Malliin haluttiin tehdä muutoksia, koska yhteen tilikauteen keskittyvässä tutkimuksessa oli tarpeen panostaa mittariston tarkkuuteen erityisen paljon. Pisteytysmalliin muodostettiin yhteensä viisitoista erilaista mittaria (vrt. Valjakka 14), joista osa oli kokonaan uusia. Muutamia alkuperäisiä mittareita myös jätettiin kokonaan pois tai muokattiin paremmin tutkimuksen tavoitteita vastaaviksi.

Kaikki valitut mittarit pohjautuvat IAS 36 -standardin raportointivaatimuksiin lukuun ottamatta mittareita 5 ja 14. Nämä mittasivat edellisen vuoden arvojen esittämistä diskonttauskorolle, terminaalikasvuprosentille sekä herkkyyksianalyysissä keskeisten oletusten muutoksille, jotka aiheuttaisivat arvonalentumisen jossain rahavirtaa tuottavassa yksikössä. Edellisten tilikausien tietojen esittäminen kuuluu hyvään kirjanpito tapaan ja on myös pakollista taseen ja tuloslaskelman osalta. Tämän vuoksi ne päätettiin ottaa mukaan myös liikearvoraportoinnin laadun tarkasteluun. Edeltävän vuoden tietojen esittäminen antaa myös vertailupohjaa raportoiduille luvulle ja niiden perusteella tilinpäätöksen hyödyntäjällä on paremmat mahdollisuudet arvioida mahdollista liikearvon alaskirjaustarvetta. Täten tietojen esittämisellä on selvä yhteys myös raportoinnin laatuun. Moni yritys myös oli raportoinut tiedot, vaikka tätä ei suoranaisesti standardeissa edellytetä.

Pisteytysmallia muodostettaessa vältettiin sellaisten pisteytysmittareiden luomista, joiden soveltaminen samoin kriteerein koko otosjoukossa olisi ollut hankalaa. Lisäksi tarpeen mukaan täsmennettiin sitä, kuinka pisteytys on epäselvissä tilanteissa tehty. Erityisen vaikeiksi pisteytettäväksi osoittautuivat arvonalentumistestauksessa käytettävien oletusten tietolähteiden raportointivaatimukset. Niiden raportoinnin taso ja tietojen esittämistyyli vaihteli hyvin paljon. Tämän vuoksi kaikki tietolähteitä koskevat raportointivaatimukset koottiin mittariin numero 15. Tämän pisteytysmittarin tuloksiin liittyy kaikista eniten epävarmuutta, mutta se antaa silti vähintäänkin suuntaa-antavan arvion raportoinnin tietolähteiden esittämisestä.

Osalle pisteytysmittareista maksimipistemäärä oli kaksi pistettä ja osalle yksi piste. Yhdellekään pisteytysmittarille ei kuitenkaan haluttu antaa enempää painoarvoa kuin toiselle ja tämän vuoksi mittarit normalisoitiin keskenään ennen tulosten yhteenlaskua. Tämä tehtiin muuttamalla kunkin pisteytysmittarin tulokset prosenttimuotoon. Yksipisteisillä mittareilla raportoinnin laatu sai arvokseen siis joko 0 % tai 100 %, kun taas kaksipisteisillä mittareilla laatu sai arvonsa 0 %, 50 % tai 100 %.

Pisteytysmallin muodostamisen jälkeen sen sisältämät mittarit ryhmiteltiin raportoinnin eri osa-alueiden mukaisesti viiteen kategoriaan. Ryhmittelyn tuloksena mitattaviksi osa-alueiksi muodostuivat yleisiä raportointivaatimuksia, johdon ennustejaksoa, terminaalijaksoa, herkkyysanalyysiä sekä raportoinnin tietolähteitä mittaavat kategoriat. Raportoinnin osa-alueiden sisältämien pisteytysmittareiden määrä toimi siten myös koko pisteytysmallia painottavana tekijänä.

Yleisiä kysymyksiä oli kaikkiaan neljä kappaletta. Johdon ennustejaksoa koski kaksi mittaria, kun taas terminaalijaksoa ja herkkyysanalyysiä käsitteleviä mitareita oli molempia neljä. Raportoinnin tietolähteitä mitattiin yhdellä kysymyksellä. Liikearvoraportoinnin kokonaislaadusta yleisten kysymysten osuus muodosti 27 %, johdon ennustejakso 13 %, terminaalijakso sekä herkkyysanalyysi 27 % ja tietolähteet 6 %. Raportoinnin eri osa-alueitten painotus kokonaislaatuun suhteutettuna on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3: Pisteytysmittariston painotus raportoinnin osa-alueittain

Osa-alue	Yleiset	Ennustejakso	Terminaalijakso	Herkkyysanalyysi	Tietolähteet
Painoarvo	27 %	13 %	27 %	27 %	6 %

Painotus on perusteltu, sillä johdon ennustejaksolla ja siinä käytetyillä oletuksilla on suhteellisen pieni vaikutus kerrytettävissä olevaan rahamäärään ja täten arvonalentumistestauksen lopputuloksiin. Vastaavasti johdon ennustejakson jälkeisen terminaaliarvon määrittämisessä käytetyt oletukset vaikuttavat ylivoimaisesti eniten arvonalentumistestauksen tuloksiin, minkä vuoksi osaluetta koskevia kysymyksiä muodostettiin neljä. Myös herkkyysanalyysiä koskevaan kategoriaan sisällytettiin neljä kysymystä, koska herkkyysanalyysi antaa tärkeää informaatiota liikearvoerän alttiudesta alaskirjauksille. Käytettyjen tietolähteiden raportoinnin osalta tyydyttiin yhteen kysymykseen, koska sen arvostelu oli kaikkein vaikeinta toteuttaa samoin kriteerein koko otosjoukon yrityksille. Pisteytysmittarit, pisteytysperusteet sekä niiden perustana toimineet IFRS-standardien säädökset on esitetty Liitteessä 1.

3.4 Raportoinnin laatua selittävät muuttujat ja hypoteesit

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli tutkia valittujen yritys kohtaisten tekijöiden vaikutusta liikearvon arvonalentumistestauksen raportoinnin laatuun. Laadun vaihtelua selittävät muuttujat valittiin IFRS-standardien, aiemman tutkimuksen sekä oman harkinnan perusteella.

Selittävä muuttuja 1 perustuu suoraan IFRS-standardeihin. Muuttujat 2 - 5 on muodostettu IFRS-raportoinnin laadun tutkimukseen perustuen (kts. kappale

1.2.3). Selittävät muuttujat 6 - 8 sen sijaan perustuvat omaan harkintaan ja tutkimuksen edetessä esiin nousseisiin mielenkiintoisiin kysymyksiin.

Joitain aiemmassa tutkimuksessa havaittuja raportoinnin laatuun vaikuttavia tekijöitä ei voitu ottaa mukaan tutkimukseen tiedon saatavuuteen liittyvien rajoitteiden vuoksi. Esimerkiksi johdon palkkiojärjestelmien ja hallituksen rakenteen (Beekes ym., 2004; Vafeas, 2000) yrityksen kasvuodotusten (Miihkinen, 2007) sekä ulkopuolisen rahoituksen tarpeen (Lang & Lundholm, 1993) ottaminen mukaan selittäviksi muuttujiksi ei ollut mahdollista tästä syystä.

Valituille selittäville muuttujille laadittiin aiemman tutkimuksen sekä oman harkinnan perusteella hypoteesit H1 - H8. Hypoteesien paikkansapitävyyttä tutkittiin korrelaatioanalyysin avulla. Seuraavaksi esitellään tarkemmin valitut raportoinnin laatua selittävät muuttujat sekä muuttujille laaditut hypoteesit.

1. Yrityksen nettovarallisuuden kirjanpitoarvon ja markkina-arvon suhde (P/B)

$$= \frac{\text{koko osakekannan markkina-arvo} - \text{omat osakkeet 31.12.2012}}{\text{oma pääoma 31.12.2012}}$$

Mikäli yrityksen nettovarallisuuden kirjanpitoarvo alittaa sen markkina-arvon, on se IFRS-standardien mukaan ulkoinen merkki liikearvon arvonalentumisesta (IAS 36/12d). Tämän vuoksi haluttiin tutkia, raportoivatko yritykset arvonalentumistestauksestaan laadukkaammin, jos niiden nettovarallisuuden kirjanpitoarvo alittaa sen markkina-arvon tilinpäätöshetkellä. Myös Finanssivalvonta (2012) on valinnut tunnusluvun IFRS-valvonnan valintaperusteeksi.

Nettovarallisuuden kirjanpito- ja markkina-arvon suhdetta mitattiin dummy -muuttujalla, joka sai arvokseen 1, mikäli markkina-arvo alitti nettovarallisuuden kirjanpitoarvon 31.12.2012 (suhdeluku < 1). Mikäli yrityksen markkina-arvo oli kirjanpitoarvoa korkeampi (suhdeluku > 1), muuttuja sai arvon 0. Tietojen perusteella selittävälle muuttujalle laadittiin hypoteesi H1.

H1: Mikäli yrityksen nettovarallisuuden markkina-arvo alittaa sen kirjanpitoarvon, on tällä positiivinen vaikutus liikearvoraportoinnin laatuun.

2. Osakkeen likviditeetti mitattuna sen vaihdannan päiväkeskiarvolla (LIQ)

Bova ja Pereira (2012) havaitsivat positiivisen yhteyden yhtiön osakkeen likviditeetin ja raportoinnin laadun välillä. Osakkeen likviditeettiä he mittasivat sen vaihdannan kuukausittaisella mediaanilla. Heidän mukaansa parempi raportoinnin laatu vähentää osakkeen informaatioepäsuhdasta johtuvaa riskilisää, mikä puolestaan parantaa sen likviditeettiä. Tässä tutkimuksessa likviditeetin mittarina käytetään osakkeen vaihdannan päiväkohtaista keskiarvoa vuodelta 2012 laskettuna. Osakkeiden vaihdantatiedot kerättiin Nasdaq Omx:n internet-

sivulta (<http://www.nasdaqomxnordic.com/uutiset/-tilastoihin>). Aiemman tutkimuksen perusteella muodostettiin hypoteesi H2.

H2: Osakkeen likviditeetillä ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

3. Ulkomaalaisomistuksen määrä (ULKOM)

Bova ja Pereira (2012) havaitsivat ulkomaalaisomistuksen vaikuttavan positiivisesti IFRS-raportoinnin laatuun. He selittävät tulosta ulkomaalaisten omistajien ja yrityksen johdon välisellä suuremmalla informaatioasymmetrialla. Tällöin ulkomaalaisomistuksen suhteellisen osuuden kasvaessa tilinpäätösinformaation merkitys korostuu. Myös Valjakka (2013) havaitsi tutkimuksessaan positiivisen korrelaation ulkomaalaisomistuksen ja liikearvoraportoinnin laadun välillä. Tiedot ulkomaalaisomistuksen suhteellisesta määrästä kerättiin Euroclear Finlandin tietokannasta. Aiemman tutkimuksen perusteella muodostettiin hypoteesi H3.

H3: Ulkomaalaisomistuksen määrällä ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

4. Omistuspuhjan hajautuneisuus mitattuna omistajien määrällä (n OMIST)

Christensen ym. (2007) havaitsivat, että raportoinnin laatu heikkenee omistajien määrän pienentyessä. Myös Abraham ja Cox (2007) ovat löytäneet näyttöä siitä, että institutionaalisten omistajien suuret omistusosuudet heikentävät raportoinnin laatua. Omistuspuhjan hajautuneisuutta mitattiin omistajien määrällä. Tiedot omistajien määrästä kerättiin Euroclear Finlandin tietokannasta. Aiemman tutkimuksen perusteella muodostettiin hypoteesi H4.

H4: Omistuspuhjan hajautuneisuudella ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

5. Kannattavuus mitattuna oman pääoman tuotto prosentilla (ROE %)

$$= \frac{\text{tilikauden tulos} - \text{vähemmistön osuus tuloksesta}}{\text{emoyhtiön omistajille kuuluvan oman pääoman keskiarvo tilikauden alun ja lopun tilanteesta}} \times 100 \%$$

Kannattavuuden ja raportoinnin laadun suhteesta on saatu ristiriitaisia tuloksia. Miihkinen (2012) tutki korkeariskisten tase-erien raportointia ja havaitsi kannattamattomuuden vaikuttavan positiivisesti raportoinnin laatuun. Myös Valjakka (2013) löysi tutkimuksessaan saman yhteyden. Sen sijaan Ferrer ja Ferrer (2011) eivät pystyneet osoittamaan yhteyttä kannattavuuden ja raportoinnin laadun välillä. Koska liikearvo sopii hyvin Miihkisen tutkimuksen määritelmään korkeariskisestä tase-erästä, oli kuitenkin syytä olettaa kannattamattomuuden vaikuttavan liikearvoraportoinnin laatuun positiivisesti.

Kannattavuuden tunnusluvuksi valittiin oman pääoman tuotto. Yritykset esittivät poikkeuksetta tunnusluvun tilinpäätöksessään. Tutkimuksessa käytettiin kuitenkin itse laskettuja oman pääoman tuoton tunnuslukuja, jotta voitiin varmistua arvojen vertailukelpoisuudesta. Poikkeamia itse laskettujen ja yritysten esittämien oman pääoman tuotto prosenttien välillä aiheutti eri tavalla laskettu oman pääoman määrän keskiarvo. Osa yrityksistä oli laskenut sen perustuen joko kvartaalien tai kuukausien keskiarvoon tilikauden alun ja lopun tilanteen sijasta. Aiemman tutkimuksen perusteella muodostettiin hypoteesi H5.

H5: Heikolla kannattavuudella ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

6. Kertyneiden liikearvon arvonalentumisten yhteismäärä (IMP %)

$$= \frac{\text{kertyneet liikearvon arvonalennukset 31.12.12}}{\text{liikearvon hankintameno 31.12.12}} \times 100\%$$

Bens ym. (2011) ovat havainneet liikearvon arvonalentumiskirjausten aiheuttavan negatiivisen reaktion markkinoilla. Heidän mukaansa reaktion vahvuus riippuu arvonalentumisen suuruudesta sekä siitä, kuinka moni analyytikko seuraa yritystä. Mikäli yritystä seuraa useampi analyytikko, jää reaktio arvonalentumishetkellä heidän mukaansa pienemmäksi, koska markkinat ovat jo osittain hinnoitelleet tiedon pörssikursseihin ennen varsinaista arvonalentumisesta tiedottamista.

Negatiivisen reaktion vuoksi markkinat myös odottavat enemmän yritysten liikearvoraportoinnilta. Hypoteesina oli, että toiminta-aikanaan mittavampia alaskirjauksia liikearvon hankintamenoon suhteutettuna raportoineet yritykset ovat myös panostaneet liikearvoraportoinnin laatuun enemmän tämän vuoksi.

Tiedot tehtyjen alaskirjausten yhteissummasta kerättiin aineettomien hyödykkeiden muutosten laskelmasta. Osa yrityksistä oli esittänyt liikearvon muutoksille kokonaan oman laskelmansa, josta tiedot kerättiin. Tehdyt alaskirjaukset suhteutettiin liikearvon hankintamenoon ja tämän tuloksena saatiin prosenttias-teikollinen muuttuja tehdyille arvonalentumiskirjauksille. Tehtyjen oletusten perusteella muodostettiin hypoteesi H6.

H6: Tehtyjen arvonalentumisten määrällä suhteessa liikearvon hankintamenoon on positiivinen yhteys liikearvoraportoinnin laatuun.

7. Liikearvon määrä suhteessa oman pääoman määrään (GW/EQ)

$$= \frac{\text{liikearvo 31.12.2012}}{\text{oma pääoma 31.12.2012}} \times 100\%$$

Liikearvon määrä suhteessa oman pääoman määrään otettiin mukaan tutkittavien tekijöiden joukkoon, koska haluttiin tutkia, raportoivatko yritykset arvonalentumistestauksesta kattavammin, mikäli niiden omasta pääomasta merkittävä osuus muodostuu liikearvosta. Myös Finanssivalvonta (2012) on valin-

nut liikearvon ja oman pääoman suhteen yhdeksi IFRS -valvonnan valintakriteeriksi, joten sen vaikutuksesta liikearvon laatuun oli kiinnostavaa saada lisätietoa.

Oletus laadukammasta raportoinnista perustuu suurempaan oman pääoman menettämisen riskiin alaskirjausten yhteydessä. Koska omavaraisuusaste on tärkeä sijoittajien seuraama tunnusluku, oli perusteltua olettaa, että yritykset, joiden liikearvon määrä suhteessa omaan pääomaan on suuri, raportoivat arvonalentumistestauksesta laadukkaammin. Tämän testaamiseksi muodostettiin hypoteesi H7.

H7: Suurella liikearvon määrällä suhteessa omaan pääomaan on positiivinen yhteys liikearvoraportoinnin laatuun.

8. Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrä (n CGU)

Koska rahavirtaa tuottavien yksiköiden suuri määrä monimutkaistaa liikearvoraportointia, oletettiin sen vaikuttavan negatiivisesti raportoinnin laatuun. Tiedot rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrästä saatiin tilinpäätöksistä. Oletuksen perusteella muodostettiin hypoteesi H8.

H8: Pienellä rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrällä on positiivinen yhteys liikearvoraportoinnin laatuun.

3.5 Selittävien muuttujien tilastollinen kuvailu

Ennen korrelaatioanalyysiä oli tarpeen tarkastella valittujen vertailumuuttujien tilastollisia ominaisuuksia. Ensimmäinen muuttuja, (P/B) kuvasi kohdeyritysten markkina-arvon ja kirjanpitoarvon suhdetta. Kyseessä oli ns. dummy -muuttuja, joka sai arvokseen 1 tai 0. Kaikkiaan lähes kolmasosalla (30 %) otoksen yrityksistä oman pääoman markkina-arvo alitti kirjanpitoarvon tilikauden päättyessä. Merkillepantavaa oli, että kuuden yrityksen markkina-arvo alitti oman pääoman kirjanpitoarvon tilikaudella raportoidusta liikearvon arvonalentumisesta huolimatta. Tämä kertoo mahdollisesti liian vaatimattomasta tilikaudella tehdystä alaskirjauksesta.

Osakkeen likviditeettiä päiväkohtaisen osakevaihdannan keskiarvolla mittaava muuttuja (LIQ) sai keskiarvon 3,82m€. Mediaani sen sijaan jäi maltilliseen 76 000 euroon, mikä kertoo joukossa olevan muutamia yhtiöitä, joilla kauppaa käytiin todella paljon. Tästä johtuen muuttujan arvojen jakauma oli merkittävästi oikealle vino. Vaihdannan päiväkohtainen maksimi oli 90m€, kun taas minimi 1,2t€, mikä kertoo samasta ilmiöstä. Keskihajonta oli suuri, runsaat 13m€, mikä on myös linjassa edellisten havaintojen kanssa.

Yksi likviditeettiä mittaavan muuttujan havainto oli syytä jättää analyysin ulkopuolelle outlier -tapauksena, koska se olisi vääristänyt korrelaatioanalyysin tuloksia merkittävästi. Havainnon osakevaihdannan päiväkeskiarvo oli 90 m€, kun toiseksi eniten vaihdetulla yrityksellä se oli 26 m€. Havainto oli siis arvoltaan lähes nelinkertainen toiseksi suurimpaan nähden.

Ulkomaalaisomistuksen prosentuaalista määrää mittaava muuttuja (ULKOM) sai keskiarvokseen 19 % mediaanin ollessa 9 %. Muuttujan minimi oli 0,03 % ja maksimi 90,77 %. Muuttujan jakauma oli täten oikealle vino. Keskihajonta sai arvonsa 22 prosenttiyksikköä, mikä on melko suuri.

Omistajien yhteismäärää mittaava muuttuja (n OMIST) sai keskiarvon 22 000. Mediaani jäi jonkin verran pienemmäksi ollessa 8 000. Muuttujan minimi oli 500 omistajaa ja maksimi peräti 251 000. Tämä kertoo otoksen koostuvan oman pääoman rakenteeltaan varsin erilaisista yhtiöistä. Muuttujan keskihajonta sai arvonsa 45 000. Muuttujan jakaumaan vaikuttavatkin merkittävästi muutamat todella suuret yhtiöt, joiden saamat arvot ovat kokonaan eri luokassa muihin verrattuna. Varsin pienet alakvartiilin (3000) ja yläkvartiilin (23 000) arvot kertovat myös tästä.

Taulukko 4: Aineistoa kuvailevat tilastolliset tunnusluvut

Muuttuja	1. P/B	LIQ (1000€)	UL- KOM	n OMIST (1000)	ROE %	IMP %	GW/E Q	n CGU	Laatu
n	54	54	53	53	54	54	54	54	54
Keskiarvo	0,30	3 821	19 %	22	1 %	-11 %	65 %	4,37	65 %
Medi- aani	-	76	9 %	8	7 %	-3 %	52 %	4,00	63 %
Keski- hajonta	0,46	13 062	22 %	45	29 %	17 %	39 %	3,43	16 %
Minimi	0	1,2	0,03 %	0,5	-120 %	-78 %	21 %	1	43 %
Maksi- mi	1	90 774	90,77 %	251	31 %	0 %	188 %	20	100 %
Ala- kvartiili	-	16	2,07 %	3	0 %	-14 %	35 %	2	50 %
Ylä- kvartiili	-	1 085	33,25 %	23	16 %	0 %	86 %	5	81 %
Arvon 1 saa- neet	16								
Arvon 0 saa- neet	38								

P/B = oman pääoman markkina-arvon ja kirjanpitoarvon suhde

LIQ = Osakkeiden päivakohtaisen vaihdannan keskiarvo 2012

ULKOM = Ulkomaalaisomistuksen määrä 31.12.2012

n Omist = Omistajien määrä 31.12.2012

ROE % = Oman pääoman tuotto prosentti

IMP % = Kertyneet liikearvon arvonalentumiset

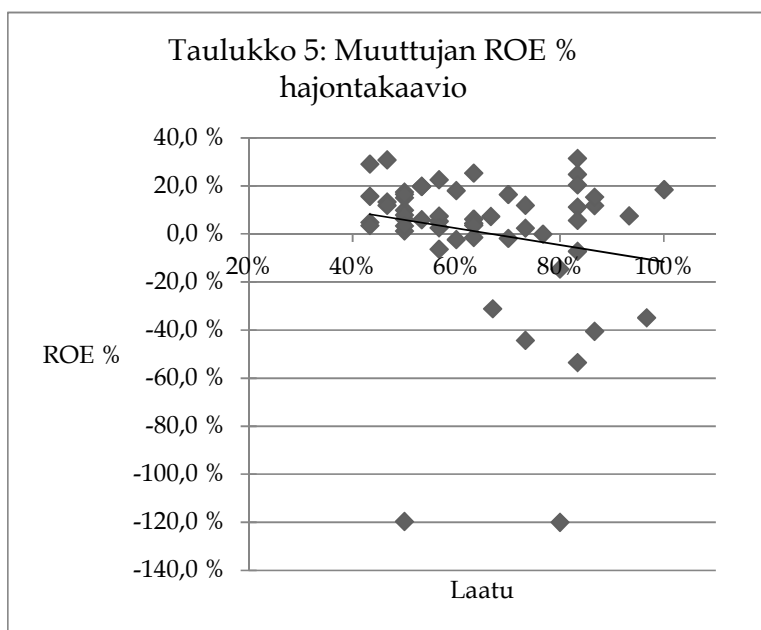
GW/EQ = Liikearvon ja oman pääoman suhde

n CGU = Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrä

Laatu = Liikearvoraportoinnin laatu

Oman pääoman tuottoa mittaava muuttuja (ROE %) sai keskiarvon 1 %. Mediaani oli hieman korkeampi ollen 7 %. Molemmat luvut ovat varsin matalia, mikäli niitä verrataan esimerkiksi Balance Consultingin tulkintasuosituksiin. Niiden mukaan 5 - 10 %:n oman pääoman tuottoaste tulkitaan välttäväksi ja alle viiden jäävät arvot heikoiksi. (www.balanceconsulting.fi). Keskiarvoa laskivat erityisesti kaksi outlier -havaintoa. Oman pääoman tuoton maksimi otosjoukossa oli 31 % ja minimi -120 %. Oman pääoman tuoton vaihtelu oli keskimäärin suurta keskihajonnan saadessa arvon 29 prosenttiyksikköä.

Oman pääoman tuoton osalta jätettiin outliereina pois kaksi havaintoa, jotka molemmat saivat arvon -120 %. Havaintojen pois jättämistä tukee molempien yritysten epävakaata taloudellista tilannetta, joka heijastuu myös kyseisillä osakkeilla tehtävään kaupankäyntiin. Osakevaihdon päiväkohtainen keskiarvo oli molemmilla yrityksillä yli 85 % mediaania pienempi, mikä viittaa taloudellisen informaation laadun merkityksen muuttuneen ainakin liikearvoraportoinnin osalta yritysten selviytymisessä toissijaiseksi tekijäksi. Hajontakaavio oman pääoman tuoton ja liikearvoraportoinnin laadun saamista arvoista outliereineen on esitetty taulukossa 5.

Kahden pois jätetyn havainnon jälkeen pienin oman pääoman tuottoaste oli -53,6 %, mikä vahvisti outliereiden selvän poikkeavuuden muista havainnoista. Pois jätettyjen havaintojen vaikutusta korrelaatioanalyysin lopputulokseen tasapainottaa se, että niiden edustama raportoinnin laatuaste oli merkittävästi toisistaan poikkeava. Toinen havainnoista sijoittuu raportoinnin laatuasteikolla mitattujen arvojen alapäähän (arvo 50 %) ja toinen yläpäähän (arvo 80 %). Keskiarvo raportoinnin laadulle oli 65 %.

Tehtyjen alaskirjausten yhteismäärää mittaava muuttuja (IMP) sai keskiarvon -11 %. Mediaani oli -3 %. Minimi muuttujalle oli -78 % ja maksimi puolestaan 0,

mikä tarkoitti, ettei arvonalentumisia ole tapahtunut. Keskihajonta muuttujalle oli 17 %.

Liikearvon ja oman pääoman suhdetta mitattiin muuttujalla (GW/EQ). Keskiarvo muuttujalle oli 65 % ja mediaani 52 %. Luvut kertovat varsin korkeista liikearvoista omaan pääomaan suhteutettuna. Maksimi muuttujalle oli peräti 188 %, ja minimi 21 %. Muuttujan keskihajonta sai arvon 39 prosenttiyksikköä.

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrää mittaava muuttuja (n CGU) sai keskiarvoksi 4,37 ja mediaaniksi 4,0. Otoksen minimi oli 1 ja maksimi 20 rahavirtaa tuottavaa yksikköä. Havainnot olivat jakautuneet melko tasaisesti keskilukujen molemmin puolin, mistä kertovat likimain sama keskiarvo ja mediaani sekä pieni keskihajonta, arvoltaan 3,43.

Liikearvoraportoinnin kokonaislaatu toimi tutkimuksessa selitettävänä muuttujana, johon edellä listattujen selitettävien muuttujien saamia arvoja verrattiin. Laatu sai keskiarvon 65 % ja mediaanin 63 %. Keskiluvut olivat siis hyvin lähellä toisiaan. Laadun minimi oli 43 % ja maksimi 100 %. Keskihajonta laadulle oli 16 prosenttiyksikköä.

Analyysissä käytettiin Pearsonin korrelaatiota kaikille muille muuttujille, paitsi dummy -muuttujalla mitatulle oman pääoman markkina-arvon ja kirjanpitoarvon suhteelle (P/B). Muuttujalle käytettiin Spearmanin korrelaatiokerrointa, sillä se soveltuu paremmin epäjatkovien muuttujien korrelaatioiden tarkasteluun. Eri laskentamenetelmien arvot kyseisen muuttujan ja laadun korrelaatioille eivät tosin lopulta juurikaan eronneet toisistaan.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Liikearvoraportoinnin laatu

Tässä luvussa esitellään liikearvoraportoinnin laadun tutkimustulokset ensin jokaisen pisteytysmittarin osalta erikseen ja tämän jälkeen raportoinnin osaluottain. Pisteytysmittarikohtaisten tulosten analysoinnin ohessa käsitellään myös pisteytystä tehdessä esiin nousseita huomioita. Tämän jälkeen muodostetaan yhteenveto liikearvoraportoinnin laadusta ja käydään tuloksia läpi aineiston tilastollisen analysoinnin avulla.

Luvun lopussa liikearvoraportoinnin laadun ja sitä selittävien tekijöiden analysointia jatketaan korrelaatioanalyysin avulla. Näin haetaan vastauksia liikearvoraportoinnin laadulle kappaleessa 3.5 muodostettuihin hypoteeseihin. Tuloksia verrataan tutkimuksiin, jotka toimivat selittävien muuttujien valinnan perustana. Lopuksi arvioidaan, voidaanko analyysiä syventää edelleen muiden tilastollisten analyysimenetelmien avulla.

4.1.1 Tulokset pisteytysmittareittain

1. Tehdyt liikearvon arvonalentumiskirjaukset (AAK)

IFRS-standardit vaativat yrityksiä raportoimaan tilikaudella tehdyt liikearvon arvonalentumiset sekä niihin johtaneet olosuhteet. Täydet pisteet saadakseen yrityksen oli siis mahdollisesta arvonalentumisesta ilmoittamisen lisäksi raportoitava syyt siihen johtaneiden tekijöiden taustalla.

Arvonalentumiset selvitettiin tilinpäätöksen liitetietojen aineettoman pääoman laskelmasta. Omaisuuserien myynnistä, myynnin valmistelusta tai valuuttakurssieroista johtunutta liikearvon vähentymistä edellisvuodesta ei luonnollisesti katsottu arvonalentumiseksi. Arvonalentumiset tarkastettiin myös, mikäli liikearvon kokonaismäärä oli kasvanut edellisvuodesta yrityskaupan vuoksi, koska jonkin CGU:n liikearvoa saattoi olla tästä huolimatta alaskirjattu.

Mikäli liikearvoa ei ollut alaskirjattu tilikauden aikana, annettiin pisteytysmittarista 1 automaattisesti täydet pisteet. Pisteytystapa osoittautui epätasa-arvoiseksi niitä yrityksiä kohtaan, jotka olivat kirjanneet liikearvoa alas, sillä niiltä vaadittiin myös arvonalentumisen taustalla vaikuttaneiden tekijöiden raportointia. Tätä epäsuhtaa ei kuitenkaan pystytty väistämään mitenkään, joten käytäntö oli perusteltu.

Yhteensä 12 otoksen 54 yrityksestä (23 %) oli kirjannut liikearvon arvonalentumisia tilikaudella 2012. Kirjatut arvonalentumiset olivat yleensä melko pieniä. Arvonalennuksia tehneiden yritysten keskuudessa ne olivat suuruudeltaan keskimäärin 4,8 % taseen loppusummasta. Alaskirjausten suuruuden mediaani 1,9 % kertoo kuitenkin todenmukaisemman kuvan, sillä joukossa oli yksi yli 30 % taseen loppusummasta käsittänyt alaskirjaus.

Yritykset olivat raportoineet arvonalentumiset ja niihin johtaneet syyt tilinpäätöksissään hyvin, keskimäärin 98 % tarkkuudella. Arvonalentumiseen johtaneet syyt oli jäänyt ilmoittamatta ainoastaan yhdellä yrityksellä.

2. CGU:n määritelmä (CGU): kuinka yritys määrittelee rahavirtaa tuottavan yksikön, ja onko CGU:ita enemmän kuin segmenttejä

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittäminen on yksi keskeisimpiä arvonalentumistestauksen luotettavuuteen sekä laatuun vaikuttavia tekijöitä. IAS 36/80 velvoittaa yritykset määrittämään rahavirtaa tuottavat yksiköt siten, että ne ovat enintään yhtä laajoja kuin IFRS 8 -standardissa määriteltävät toimintasegmentit.

Luotu pisteytysmittari oli kolmeportainen. Täydet kaksi pistettä saadakseen yrityksen tuli raportoida useampaa CGU:ta kuin toimintasegmenttiä. Mikäli raportoituja CGU:ita ja segmenttejä oli yhtä paljon, oli tuloksena yksi piste. Jos CGU:ita oli raportoitu vähemmän kuin segmenttejä, oli raportointi selvästi IAS 36:n vastaisesti toteutettu ja yritys jäi pisteittä.

Vaikka pisteytysmenetelmä jättää huomiotta CGU- sekä toimintasegmenttijaon asianmukaisuuden arvioinnin, se oli käytännössä ainoa mahdollinen tapa pisteyttää raportointisäädös. Segmenttijaon asianmukaisuuden selvittäminen olisi vaatinut syvällisempää tapauskohtaista perehtymistä ja tähän ei ollut mahdollista ryhtyä pelkkien tilinpäätöstietojen pohjalta.

Keskimäärin pisteytysmittaria oli noudatettu 72-prosenttisesti. Yksikään yritys ei jäänyt arvostelussa nolnaan pisteeseen, mikä kertoo säännöksen keskimäärin melko hyvästä noudattamisesta. Ongelmallista kuitenkin oli, että yrityksistä 56 % määritteli rahavirtaa tuottavat yksikkönsä suoraan toimintasegmenttitasolla IAS 36 -standardin salliman maksimilajisuuden mukaan.

Myös Finanssivalvonta (2011) nosti raportissaan esille, että testattavat rahavirtaa tuottavat yksiköt on usein raportoitu IFRS 8 -standardissa määriteltyjen toimintasegmenttien tasolla. On siis syytä epäillä, että yritykset hyödyntävät

mahdollisuutta niputtaa CGU:itaan suuremmiksi ryppäiksi, jotta niiden raportointitaakka pienenesi. Vaikka tähän ei liittyisikään tahallista tuloksenmanipulointia, kasvaa riski siitä, ettei liikervo enää kuvasta rahavirtaa tuottavien yksiköiden tulontuottamiskykyä oikealla tavalla (Carlin ym., 2011).

3. CGU:lle tai CGU -ryhmälle allokoitu liikearvo (LACGU): onko yritys raportoinut liikearvon allokoinnin rahavirtaa tuottaville yksiköille

IAS 36 -standardin mukaan yrityksen tulee esittää liitetietona liikearvon jakautuminen kaikkien merkittävien CGU:iden osalta erikseen. Useimmat yritykset olivat raportoineet liitetiedoissaan taulukon, josta liikearvon jakautuminen CGU:ille oli helposti luettavissa. Osa yrityksistä oli raportoinut kaikki CGU:t erikseen, kun taas osa oli yhdistänyt liikearvoltaan pienemmät yksiköt kohtaan "muut". Tämä oli tyypillistä erityisesti niillä yrityksillä, joiden konserniliikearvo muodostuu muutamasta suuresta ja näiden lisäksi hyvin monesta pienestä rahavirtaa tuottavasta yksiköstä.

Jotta yritys sai täydet kaksi pistettä mittarista kolme, yrityksen liikearvon allokointi CGU:ille tuli olla raportoitu kaikkien merkittävien CGU:iden osalta. Mikäli liikearvon allokointi oli jäänyt kokonaan raportoimatta tai sen perusteet olivat epäselvät, oli tuloksena nolla pistettä.

Raportointivaatimusta oli noudatettu hyvin, keksimäärin 96 %:n tarkkuudella. Eräällä yrityksellä liikearvon allokointi oli kuitenkin esitetty yhteenlaskettuna rajoittamattoman käyttöiän omaavien aineettomien hyödykkeiden kanssa. Lisäksi yhdellä yrityksellä liikearvon allokointi perustui pelkkään toteamukseen siitä, että liikearvo on jaettu tasan kaikille kolmelle CGU:lle.

4. Käytetty valuaatiomalli (VALMAL)

Valuaatiomallin raportointi oli yksi parhaiten noudatettuja raportointivaatimuksia, ja jokainen yritys suoriutui siitä täysin pistein. Noudattaminen oli toisaalta äärimmäisen helppoa, sillä siihen riitti maininta käytetystä valuaatiomallista liitetietojen tekstissä. Huomionarvoista oli, että lähes kaikki yritykset ilmoittivat valuaatiomallikseen käyttöarvon. Käypään arvoon perustuvaa arviointitapaa osalle CGU:istaan ilmoitti käyttäneensä ainoastaan yksi yritys. Tämä osoittaa käyttöarvon olevan arvonalentumistestauksessa selvästi suosituin menetelmä.

5. Johdon ennustejakson keskeisten oletusten raportointi (ENJARAP)

Johdon ennustejakson keskeisten oletusten raportointi oli toteutettu laadultaan varsin vaihtelevasti. Heikko raportoinnin taso ja vaihtelevat raportointikäytännöt aiheuttivat myös haasteita pisteytykselle.

Täydet pisteet saadakseen yrityksen oli esitettävä numeerista informaatiota johdon ennustejaksolla käytetyistä kasvu- sekä kannattavuusoletuksista. Tietoja ei edellytetty jokaisen CGU:n osalta erikseen, vaan myös vaihteluvälillä ilmoite-

tut tiedot katsottiin riittäviksi. Vaikka vaihteluvälillä ilmoitetut kasvu- ja kannattavuusoletukset sisältävätkin suuren määrän tulkinnanvaraisuutta, katsottiin tieto kuitenkin merkittävästi hyödyllisemmäksi tilinpäätöksen hyödyntäjien kannalta kuin pelkkä sanallinen toteamus siitä, että ennustejakson oletukset perustuvat johdon hyväksymiin arvioihin.

Mittarista tehtiin tietoisesti varsin väljästi arvioitu. Tätä voidaan perustella johdon ennustejaksolla käytettyjen oletusten suhteellisen vähäisellä vaikutuksella koko arvonalentumistestauksen lopputulokseen. Samasta syystä johdon ennustejaksoa mitannut raportoinnin osa-alue koostui ainoastaan kahdesta kysymyksestä.

Helpotuksista huolimatta raportointisäädöksen noudattaminen oli varsin heikkoa, sillä se jäi ainoastaan 22 %:n tasolle. Tämä saattaa olla merkki siitä, että säännöksen täydellinen noudattaminen koetaan varsin suuritöiseksi verrattuna raportoidun informaation tuomaan lisäarvoon liikearvon testauksen luotettavuuden ja laadun kannalta. Kannustin yksityiskohtaisemman tiedon esittämiselle jää siis sen kustannuksiin nähden pieneksi (ks. esim. Christensen ym., 2007). Toisaalta ongelmana saattaa olla myös se, etteivät yritykset halua paljastaa yksityiskohtia tulevien vuosien ennusteistaan kilpailullisista syistä.

6. Johdon ennusteiden kattama aika (AIKA)

Johdon ennustejakson kattama aika oli erittäin hyvin raportoitu. Täydet pisteet edellyttivät maksimissaan viiden vuoden ennustejakson käyttämistä. Jos tästä oli poikettu, poikkeuksen piti olla perusteltu. Kaikki yritykset saivat arviointikohdasta täydet kaksi pistettä, eikä puutteita raportoinnissa havaittu.

Tyypillinen johdon ennustejakson kattama aika oli 3-5 vuotta. Näistä ylivoimaisesti useimmin yrityksen käyttivät IFRS:n sallimaa viiden vuoden ajanjaksoa. Ainoastaan yksi yritys oli käyttänyt osalle CGU:istaan perustellusti pidempää kymmenen vuoden ennustejaksoa.

7. Diskonttauskorko (R)

Arvonalentumistestauksessa käytettävä diskonttauskorko tulee IFRS-standardien mukaan raportoida CGU -kohtaisesti. Täysiin pisteisiin vaadittiin lisäksi, että yritys oli käyttänyt useampaa kuin yhtä korkoa eri CGU:ille ellei sama korko ollut CGU:iden luonne ja riskisyys huomioon ottaen perusteltavissa. Korkojen tuli olla myös raportoitu eksplisiittisesti eikä vaihteluvälillä. Yhtä CGU:ta raportoineille yrityksille annettiin arvostelussa automaattisesti kaksi pistettä, mikäli käytetty diskonttauskorko oli yksiselitteisesti ilmoitettu.

Yhden pisteen yritys sai, mikäli diskonttauskorkoja oli ilmoitettu ainoastaan yksi vaikka CGU:ita oli useampia ja näiden voitiin olettaa toimivan selvästi erilaisen riskin omaavassa toimintasegmentissä (esimerkiksi eri maantieteellinen alue tai toimiala). Yhden pisteen yritys sai myös, mikäli korot oli ilmoitettu vaihteluvälillä tai mikäli tilinpäätöksestä ei käynyt tarkasti ilmi mitä korkoa

millekin CGU:lle on käytetty. Kokonaan pisteittä yritys jäi, mikäli diskonttauskorkoja ei ollut ilmoitettu lainkaan.

Pisteytysmittaria oli noudatettu otoksen yritysten keskuudessa 84-prosenttisesti, mikä on kohtuullisen hyvä taso. Diskonttauskorkojen esittämisessä CGU -kohtaisesti oli kuitenkin jonkin verran puutteita, sillä yhteensä 31 % yrityksistä oli käyttänyt ilman kunnollista perustetta samaa korkoa kaikille CGU:ille tai esittänyt diskonttauskoron vaihteluvälillä. Yksikään yritys ei jäänyt arvioinnissa kuitenkaan kokonaan pisteittä.

8. Terminaaliarvolle käytetty kasvuprosentti (K)

Terminaaliarvolle käytettävä kasvuprosentti vaikuttaa diskonttauskoron, kannattavuustason sekä rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyn ohella merkittävästi arvonalentumistestauksen lopputulokseen. IFRS-standardit edellyttävät yrityksiä raportoimaan käytetyn kasvuprosentin jokaisen merkittävän CGU:n osalta erikseen.

Täydet kaksi pistettä yritys sai, mikäli kasvuoletukset oli raportoitu CGU -kohtaisesti tai jos samaa korkoa oli käytetty perustellusti useammalle CGU:lle. Yhden pisteen yritys sai yhden kasvuprosentin esittämisellä, vaikka CGU:ita olisi ollutkin useita. Myös yhtä CGU:ta raportoineet yritykset saivat arvioinnissa kaksi pistettä riippumatta siitä, arvioitiinko CGU -jaon olevan tehty asianmukaisesti vai ei.

Mittaria oli noudatettu keskimäärin 57 %:n tarkkuudella. Tulosta huononsi se, että yhteensä 55 % yrityksistä käytti kaikille CGU:ille samaa kasvuprosenttia tai ilmoitti sen vaihteluvälillä (arvioinnissa 1 piste). Kasvuoletuksen valinta oli myös tehty usein varsin mekaanisesti joko käyttämällä arvioitua inflaatiovauhtia tai nolaa.

Yllättävää oli, että yhteensä 15 % yrityksistä oli jättänyt kasvuprosentin kokonaan ilmoittamatta. Puute on merkittävä raportoinnin laatuun ja luotettavuuteen vaikuttavana tekijä, sillä käytetyn kasvuprosentin vaikutus arvonalentumistestauksen lopputulokseen on erittäin suuri.

9. Onko diskonttauskorolle ja terminaalikasvuprosentille ilmoitettu edellisen vuoden vertailutiedot (RKEDV)

IAS 36 ei edellytä esittämään diskonttauskorolle ja terminaalikasvuprosentille edellisen vuoden tietoja. Niistä päätettiin kuitenkin muodostaa raportoinnin laadun mittari. Edellisen tilikauden tietojen esittäminen tukee raportoinnin jatkuvuutta, mikä on yksi laadukkaasti tilinpäätösraportoinnin perusvaatimus. Vertailulukujen esittäminen myös antaa tilinpäätöksen käyttäjälle enemmän mahdollisuuksia tutkia arvonalentumistestauksessa käytettyjen oletusten kehityssuuntaa ja lisää näin ollen raportoinnin informatiivisuutta.

Yritys sai arvioinnista täydet pisteet, mikäli edellisen vuoden tiedot oli esitetty sekä diskonttauskorolle että kasvuoletuksille. Yhden pisteen yritys sai, mikäli ainoastaan toinen näistä tiedoista oli esitetty. Edellisen vuoden arvot diskonttauskorolle ja kasvuoletuksille oli esitetty vaihtelevasti. Raportointivaatimusta oli noudatettu keskimäärin 62-prosenttisesti. Molemmat edellisvuoden arvot oli esittänyt 40 % yrityksistä. Ainoastaan toisen arvoista oli esittänyt 43 % ja kummatkin oli jättänyt esittämättä 17 %.

Parhaiten edellisen vuoden tiedot ilmoittaneilla yrityksillä raportointi oli tehty taulukossa, johon oli asetettu selkeästi vierekkäin edellisen vuoden vertailutiedon kuluneen tilikauden tietojen rinnalle. Monilla yrityksillä edellisten tilikausien arvot oli puolestaan raportoitu hieman hankalasti muun tekstin seassa, tai niistä ainoastaan osa oli esitetty. Edellisen tilikauden diskonttauskorkojen esittäminen oli kaikkiaan hieman yleisempää kuin kasvuprosenttien ilmoittaminen. Sama trendi on havaittavissa myös kun verrataan mittarien 7 (diskonttauskorkojen esittäminen) ja 8 (kasvuprosenttien esittäminen) tuloksia.

10. Veroja ennen lasketut korot ja kassavirrat (VEROT)

IAS 36 -standardi vaatii käyttämään sekä tuleville kassavirroille että diskonttauskorolle ennen veroja määritettyjä arvoja. Mikäli yritys oli raportoinut molemmat tiedot ennen veroja, oli tuloksena kaksi pistettä. Vastaavasti mikäli ainoastaan toinen arvoista oli ilmoitettu ennen veroja, sai yritys yhden pisteen. Mikäli molemmat arvot oli ilmoitettu verojen jälkeen, jäi yritys pisteittä.

Yleensä diskonttauskorko oli ilmoitettu tilinpäätöksessä varsin selkeästi joko ennen veroja tai sen jälkeen, eikä asian tulkitsemisessa ollut täten suurta hankaluutta. Mikäli yritys ei kuitenkaan ollut selvästi ilmoittanut sisältyvätkö käytettyyn diskonttauskorkoon verot vai ei, jäi yritys pisteittä.

Hankalampaa oli sen sijaan selvittää, oliko yritys käyttänyt tuleville kassavirroilleen ennen veroja määritettyjä arvoja. Yleensä tämä selvisi tilinpäätöksen liitetiedoista välillisesti, kun yritykset raportoivat käyttäneensä tulevan kannattavuutensa arviointiin liikevoitto- tai liiketulosprosenttia (EBIT tai EBITDA). Tällöin oletettiin, että yritys on käyttänyt ennen veroja määritettyjä arvoja myös liikearvolaskelmissa käytetyille tuleville kassavirroille. Mikäli tilinpäätöksessä puhuttiin ainoastaan kannattavuudesta, ei pisteitä kohdasta annettu.

Pisteytysmittaria oli noudatettu kaikkiaan 86-prosenttisesti. Tulevien kassavirtojen raportoinnissa olisi verojen osalta kuitenkin varaa selkeyttämiseksi, sillä nyt esitetty informaatio vaatii melko suurta tulkintaa siitä, mitä oletuksia yritys on tuleville kassavirroilleen käyttänyt. Lisäksi ongelmia pisteytyksessä aiheuttivat tilanteet, joissa ainoastaan toinen muuttujista oli ilmoitettu ennen veroja, koska arvonmäärityksen teorian mukaan verot on huomioitava tai jätettävä huomiotta molempien muuttujien kohdalla.

Tilanne, jossa yritys oli selvästi ilmoittanut käyttäneensä verojen jälkeisiä arvoja molemmille muuttujille, oli täten arvonmäärityksen teorian kannalta katsottuna parempi kuin tilanne, jossa yritys oli käyttänyt toiselle muuttujalle ennen veroja määritettyä arvoa. Finanssivalvonnan (2012) mukaan standardin muuttamisesta pre-/post-tax -kysymyksen osalta käydäänkin keskustelua. Arvioinnissa meneltiin kuitenkin siten, että ainoastaan ennen veroja määritellyistä arvoista jaettiin pisteitä.

11. Herkkyysanalyysissä määrä, jolla CGU:n kerrytettävissä oleva rahamäärä ylittää sen käyttöarvon (HANYLITYS)

Herkkyysanalyysi osoittautui kaikista liikearvon raportoinnin osa-alueista puutteellisimmiksi raportoiduksi. IAS 36:n herkkyysanalyysiä koskevana vaatimuksena on, että yrityksen tulee ilmoittaa määrä tai suhdeluku, jolla kerrytettävissä oleva rahamäärä ylittää liikearvon kirjanpitoarvon jokaisen sellaisen CGU:n osalta, jonka kohdalla *jokseenkin mahdollinen muutos* kerrytettävissä olevaa rahamäärää määritettäessä käytetyissä oletuksissa saattaisi aiheuttaa arvonalentumisen. Kerrytettävissä olevan rahamäärän liikearvon kirjanpitoarvon ylittävän määrän esittäminen antaa tilinpäätöksen hyödyntäjälle tietoa siitä, kuinka lähellä mahdollinen arvonalentuminen kunkin CGU:n kohdalla on.

Mikäli yritys oli ilmoittanut ylityksen määrän jokaiselle CGU:lle erikseen, sai se arvioinnista kaksi pistettä. Jos ylitys oli ilmoitettu ainoastaan osalle CGU:ista, oli tuloksena yksi piste. Mikäli tietoa ei ollut ilmoitettu lainkaan, ei pisteitä annettu. Yleisesti käytetty toteamus ”mikään jokseenkin mahdollinen muutos käytetyissä keskeisissä oletuksissa ei aiheuttaisi arvonalentumistarvetta missään rahavirtaa tuottavassa yksikössä” ei siis tuonut arvioinnissa pisteitä. Keskimäärin yritykset olivat noudattaneet raportointiohjeistusta vain 35-prosenttisesti, mikä on koko mittariston toiseksi heikon tulos. Yrityksistä 31 % oli ilmoittanut kerrytettävissä olevan rahamäärän liikearvon ylittävän osan kaikille CGU:ille. Osalle CGU:ista ylityksen oli esittänyt 8 % ja kokonaan ilmoittamatta tiedon oli jättänyt peräti 61 % yrityksistä.

12. Herkkyysanalyysin korko-oletusten muutokset (HANKOMUUR) &

13. Herkkyysanalyysin kasvu- tai kannattavuusoletusten muutokset (HANKOMUUK)

Keskeisten oletusten muutosten esittämisen on tarkoitus antaa tilinpäätöksen hyödyntäjälle tietoa siitä, kuinka suuri muutos jossain kerrytettävää rahamäärää laskettaessa käytettävässä keskeisessä oletuksessa tarvittaisiin muiden oletusten pysyessä ennallaan, jotta tämä aiheuttaisi liikearvon arvonalentumisen. Vaikka sellainen tilanne, että ainoastaan yksi muuttujista muuttuisi muiden pysyessä ennallaan, onkin hypoteettinen, antaa tiedon esittäminen tilinpäätöksen hyödyntäjälle mahdollisuuksia arvioida liikearvoerän alaskirjauskestävyyttä.

Pisteytysmittarien 12 ja 13 raportoinnin laatua arvioitiin asteikolla 0 - 1 pistettä. Pisteiden mittarista 12 saadakseen yrityksen tuli esittää alaskirjausherkeimmille CGU:illeen diskonttauskoron muutos, jonka jälkeen kerrytettävissä oleva rahamäärä vastaisi liikearvon kirjapitoarvoa. CGU:n alaskirjausherkeyyttä arvioitiin mittarin 11 tietojen perusteella. Mittarista 13 vaadittiin vastaava muutos alaskirjausherkeimmille CGU:ille joko kasvu- tai kannattavuusoletukselle. Useat yritykset olivat ilmoittaneet muutoksen vain toiselle näistä muuttujista, koska olivat määritelleet aiemmin vain toisen näistä muuttujista keskeiseksi.

Mikäli keskeisten oletusten muutokset mittareille 12 ja 13 oli raportoitu vain osalle CGU:ista, annettiin pisteytyksessä yksi piste. Jos herkkyyksanalyysin keskeisten oletusten muutosta ei ollut raportoitu lainkaan, jäi yritys pisteittä.

Ongelmia mittareiden 12 ja 13 pisteytyksessä aiheuttivat tapaukset, joissa yritys ei suoranaisesti raportoinut keskeisille oletuksille määrää, joka aiheuttaisi arvonalentumisen. Sen sijaan yritys saattoi raportoida oletusten muutoksista esimerkiksi seuraavasti: ”viiden prosentin muutos diskonttauskorossa ei vielä altistaisi yritystä merkittävälle liikearvon alaskirjausriskille”. Tätä raportointityyliä pidettiin kuitenkin säännösten vastaisena, koska se on epätarkka ja epäinformatiivinen tilinpäätöksen hyödyntäjälle.

Mittarin 12 raportoinnin laatu jäi ainoastaan 50 prosenttiin. Puolet yrityksistä oli ilmoittanut diskonttauskoron muutoksen ja puolet oli jättänyt sen ilmoittamatta. Mittaria 13 oli noudatettu 52-prosenttisesti. 52 % yrityksistä oli siis raportoinut tiedot ja 48 % jättänyt ne esittämättä.

14. Edellisen vuoden tietojen ilmoittaminen herkkyyksanalyysissä käytetyille muuttujille (HANEDV)

Kuten kohdassa yhdeksän, mitattiin tässäkin edellisen vuoden vertailutietojen esittämistä. Mikäli yritys oli esittänyt edellisen vuoden tiedot mittareiden 12 ja 13 arvoille, sai se kohdasta kaksi pistettä. Vastaavasti toisen arvon esittämisellä sai kohdasta yhden pisteen. Mikäli molemmat puuttuivat, jäi yritys pisteittä.

Yritykset olivat noudattaneet kohtaa keskimäärin vain 19 % tarkkuudella, mikä on koko mittariston heikoin tulos. 19 % yrityksistä oli esittänyt molemmat tiedot ja loput 81 % jättänyt ne kokonaan esittämättä. Merkille pantavaa oli, että yhtäkään yhden pisteen suoritusta ei havaittu. Yritykset siis jakautuivat niihin, jotka raportoivat edellisen tilikauden herkkyyksanalyysin oletusten tiedot kokonaisuudessaan ja niihin, jotka eivät näin tehneet.

15. Tietolähteet keskeisille oletuksille 5, 7 ja 8 (TIETOL)

Tietolähteiden raportointi osoittautui pisteyttämisen kannalta kaikista haastavimmaksi raportointivaatimukseksi. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, ettei IAS 36 tarkasti määrittele, mitä tietolähteitä yritysten tulee raportoida missäkin tilinpäätösosiossa tai kuinka tarkasti tämä tulee tehdä. Mittarin pisteyttämisessä pyrittiinkin muodostamaan yleiskuva niistä mittareiden 5, 7 ja 8 tietojen taustal-

la vaikuttaneista tietolähteistä, joita hyödyntämällä yritys on arvot muodostanut.

Mikäli tietolähteet oli ilmoitettu ainoastaan yhdelle mittarille, jäi yritys pisteittä. Mikäli tiedot oli ilmoitettu vähintään kahdelle mittarille, oli tuloksena yksi piste. Kaksi pistettä yritys sai, mikäli tiedot oli esitetty kaikille mittareille, tai vähintään kahdelle erityisen huolellisesti.

Kaikkiaan mittari 14 oli koko mittariston haastavin pisteytettävä. Se pitää sisällään eniten epävarmuustekijöitä ja alttiuksia tutkijan omalle interventiolle. Mittari kuitenkin haluttiin ottaa mukaan lopulliseen mittaristoon, sillä tietolähteiden raportointi on nostettu Finanssivalvonnan vuoden 2011 raportissa yhdeksi arvonalentumistestauksen raportoinnin ongelmakohdista. Ongelmista puhuvat puolestaan myös arvioinnin tulokset, sillä väljälläkin arvostelulla yritykset olivat noudattaneet raportointivaatimusta ainoastaan 40 -prosenttisesti. Täysin pistein mittarista suoriutui 22 % yrityksistä. Yhden pisteen sai 35 % ja loput 43 % jäivät kokonaan pisteittä. Yhteenveto raportoinnin laadusta on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6: Raportoinnin laadun yhteenveto

Muuttuja	Keskiarvo	Mediaani	Keskihajonta (%-yks.)	0 pist.	1 piste	2 pist.
1. AAK	98 %	100 %	14	2 %	98 %	-
2. CGU	72 %	50 %	25	0 %	56 %	44 %
3. LACGU	96 %	100 %	16	2 %	4 %	94 %
4. VALMAL	100 %	100 %	-	0 %	100 %	-
Laatu: Yleiset	92 %	88 %	8	-	-	-
5. ENJARAP	22 %	0 %	42	78 %	22 %	-
6. AIKA	100 %	100 %	-	0 %	100 %	-
Laatu: Johdon ennustejakso	61 %	50 %	21	-	-	-
7. R	84 %	100 %	23	0 %	31 %	69 %
8. K	57 %	50 %	33	15 %	55 %	30 %
9. RKEDV	62 %	50 %	36	17 %	43 %	40 %
10. VEROT	86 %	100 %	25	2 %	24 %	74 %
Laatu: Loppuarvo	72 %	75 %	19	-	-	-
11. HANYLITYS	35 %	0 %	46	61 %	8 %	31 %
12. HANKOMUUR	50 %	50 %	50	50 %	50 %	-
13. HANKOMUUK	52 %	100 %	50	48 %	52 %	-
14. HANEDV	19 %	0 %	39	81 %	0 %	19 %
Laatu: Herkkyysanalyysi	39 %	25 %	36	-	-	-
15. TIETOL	40 %	50 %	39	43 %	35 %	22 %
KOKONAISLAATU	65 %	63 %	16	-	-	-

4.1.2 Tulokset raportoinnin osa-alueittain

Pisteytysmittarikohtaisten tulosten lisäksi tarkasteltiin laatua raportoinnin osa-alueittain. Yleisiä raportointivaatimuksia sekä loppuarvoa koskevat osa-alueet oli raportoitu selvästi parhaiten. Yleisissä raportointivaatimuksissa raportoinnin taso nousi 92 - (mediaani 88) ja loppuarvon 72 prosenttiin (mediaani 75).

Johdon ennustejaksoa, herkkyyssanalyysiä sekä tietolähteitä mittaavissa osa-alueissa havaittiin eniten puutteita. Johdon ennustejakson osalta raportointia oli noudatettu keskimäärin 61 prosentin (mediaani 50), herkkyyssanalyysin osalta 39 prosentin (mediaani 25) ja tietolähteiden osalta 40 prosentin (mediaani 50) tarkkuudella. Heikoimmin raportoitujen osa-alueiden keskihajonnat nousivat varsin suuriksi herkkyyssanalyysille sen ollessa 36 - ja raportoinnin tietolähteille 39 prosenttiyksikköä.

Myös pisteytysmittarikohtainen keskihajonta nousi suurimmaksi herkkyyssanalyysissä käytettyjen keskeisten oletusten muutosten osalta (mittarit 12 ja 13). Molempien keskihajonta oli peräti 50 prosenttiyksikköä. Finanssivalvonta (2011) huomautti IFRS-raportoinnin laatua koskevassa raportissaan, etteivät herkkyyssanalyysin tiedot olleet aina informatiivisia. Tutkimuksessa herkkyyssanalyysi osoittautuikin keskiarvoltaan heikoiten raportoiduksi osa-alueeksi, joten tulos on linjassa havaintojen kanssa. Ongelmaksi Finanssivalvonta nosti myös sen, ettei perusteita johdon tulevaisuutta kuvaaville ennusteille ole kerrottu selvästi. Tätä havaintoa kuvaa hyvin tietolähteiden saama varsin heikko pistekeskiarvo 40 %.

Liikearvoraportoinnin keskimääräinen kokonaislaatu otosjoukossa oli 65 prosenttia (mediaani 63). Keskihajonta kokonaislaadulle oli 16 prosenttiyksikköä, mikä kertoo kohtuullisen pienestä tulosten keskimääräisestä vaihtelusta otosjoukossa yksittäisiä yrityksiä lukuun ottamatta.

Analyysin syventämiseksi raportoinnin osa-alueiden korrelaatiota raportoinnin kokonaislaadun kanssa selvitettiin korrelaatioanalyysin avulla. Muuttujille ajettiin Pearsonin sekä Spearmanin korrelaatiot. Analyysimenetelmien tuloksissa ei havaittu suurta eroa, mutta koska käytetyt muuttujat eivät olleet aidosti välimatka-asteikollisia, päätettiin tulkita Spearmanin korrelaatiokertoimen antamia tuloksia. Raportoinnin laatua kuvaavien yksittäisten mittareiden epäjatkuvuus johtuu pisteytysmenetelmästä, jossa laadun arvoksi muodostui joko 0 -, 50 - tai 100 %.

Heikoimmin raportoitujen osa-alueiden korrelaatio kokonaislaadun kanssa osoittautui odotetusti vahvaksi. Tulos selittyy sillä, että erot raportoinnin laadussa muodostuivat suurelta osin näiden osa-alueiden kohdalla. Mikäli yritys oli siis raportoinut keskimäärin huonosti raportoidut osa-alueet hyvin, oli myös muut raportoinnin osa-alueet hoidettu yleensä asianmukaisesti. Raportoinnin osa-alueista suurimman korrelaation raportoinnin kokonaislaadun kanssa saivat herkkyyssanalyysi (0,876, $p = 0,000$) ja loppuarvo (0,739, $p = 0,000$).

Aineiston sisäisten korrelaatioiden mittaaminen on kuitenkin ongelmallista muun muassa siksi, että jokainen raportoinnin osa-alue korreloi väkisininkin kokonaislaadun kanssa, koska osa-alueet toimivat kokonaislaadun osatekijöinä. Korrelaatioanalyysissä kaikki osa-alueet yleisiä kysymyksiä lukuun ottamatta (johtuen raportoinnin laadun korkeasta pistekeskiarvosta) saivatkin vähintään tilastollisesti merkittävän korrelaation kokonaislaadun kanssa ($p < 0,05$). Lisäksi

osa-alueet, jotka muodostuivat useammasta pisteytysmittarista korreloivat vahvemmin kokonaislaadun kanssa siitä syystä, että ne muodostivat suuremman osan raportoinnin kokonaislaadusta (ks. taulukko 3).

Ongelmia raportoinnin osa-alueiden ja kokonaislaadun korrelaatioanalyysissä aiheutti myös se, että raportoinnin laatua mitattiin varsin yksinkertaisella pisteytysmenetelmällä, joka sai arvoikseen joko 0, 50 tai 100 prosenttia. Tästä johdun muuttujien saamat arvot eivät olleet aidosti välimatka-asteikkolaisia. Koska myös osa-alueiden kysymysmäärä, joka toimi lasketun osa-aluekohtaisen pisteytyskeskiarvon nimittäjänä on hyvin pieni (min. 1, max. 4), raportoinnin laadun osa-alueittaiset keskiarvot eivät vaihtele lähellekään vapaasti, vaan voivat saada varsin rajatun määrän eri arvoja. Raportoinnin kokonaislaatua mittaavan muuttujan osalta vaihtelua esiintyi hieman enemmän, koska keskiarvoa laskettaessa sekä osoittaja että nimittäjä muodostuivat 15:sta eri mittarista.

Analyysimenetelmän rajoitteiden ja tulosten rajallisen informaatioarvon vuoksi matriisi laadun osa-alueiden ja kokonaislaadun korrelaatioista päätettiin jättää esittämättä. Analyysin perusteella voidaan kuitenkin todeta yhteys herkkyyksanalyysin raportoinnin laadun ja liikearvoraportoinnin kokonaislaadun välillä. Sama havainto tehtiin myös pisteytyksen tuloksia silmämääräisesti tarkastellessa, koska herkkyyksanalyysin laadukkaasti raportoineiden yritysten kokonaispistemäärät osoittautuivat poikkeuksetta varsin korkeiksi. Näyttääkin siltä, että yritykset, jotka ovat raportoineet herkkyyksanalyysin laadukkaasti, ovat toteuttaneet liikearvoraportoinnin myös muiden osa-alueiden osalta hyvin.

4.2 Liikearvoraportoinnin laadun hypoteesien testaus

Kappaleessa 3.5 muodostettiin hypoteesit liikearvoraportoinnin laadun vaihtelua selittäville muuttujille. Hypoteeseja päätettiin testata korrelaatioanalyysin avulla. Selittävät muuttujat oli valittu perustuen IFRS-standardeihin, aikaisempaan tutkimukseen sekä omaan harkintaan. Kaikkiaan testattavia hypoteeseja oli kahdeksan kappaletta.

4.2.1 Korrelaatioanalyysin tulosten tulkinta

Korrelaatiomatriisiin (taulukko 7) solujen ylin luku, korrelaatiokerroin, kertoo taulukon vaaka- ja pystyakselilla esitettyjen muuttujien korrelaation. Muuttujien vaihtelun ollessa keskenään samansuuntaista, on korrelaatio positiivinen ja päinvastaisessa tapauksessa negatiivinen. Korrelaatiokerroin voi saada arvoja väliltä -1 - $+1$. Arvot 1 ja -1 tarkoittavat täydellistä riippuvuutta, joka ei kuitenkaan ole käytännössä mahdollinen. Arvo 0 kuvaa tilannetta, jossa muuttujien välillä ei ole havaittavissa lainkaan riippuvuutta.

Korrelaatiokertoimen arvo yksin ei kuitenkaan vielä kerro korrelaation tilastollisesta merkitsevyydestä. Tätä arvioidaan korrelaation saaman p-arvon avulla. Se esitetään matriisissa korrelaatiokertoimen alapuolella. Arvon laskemisessa huomioidaan korrelaatiokertoimen arvo sekä otoskoko. P-arvo kuvaa sitä todennäköisyyttä, jolla nollahypoteesi voidaan pitää voimassa, ts. korrelaatio on saatu aikaan sattumanvaraisesti eikä mitattujen muuttujien välillä ole todellisuudessa yhteyttä, joka olisi yleistettävissä perusjoukkoon. Tilastotieteessä p-arvoa $< 0,05$ pidetään yleisesti tilastollisen merkitsevyyden rajana. Mikäli arvo on $< 0,01$, katsotaan tulos tilastollisesti erittäin merkitseväksi.

Korrelaatiokertoimen avulla voidaan laskea mitatuille muuttujille myös selityskerroin R^2 . Sen saama arvo kuvaa selittävän muuttujan selitysvoimaa selitettävän muuttujan suhteen. Tämä tarkoittaa sitä, kuinka suuri osuus selitettävän muuttujan vaihtelusta voidaan selittää selittävän muuttujan vaihtelulla.

Vaikka korrelaatioanalyysin tulos osoittautuisi tilastollisesti merkitseväksi, tulee kuitenkin vielä erikseen arvioida korrelaation olemassaoloa sekä suuntaa. Korrelaatio ei siis välttämättä merkitse muuttujien kausaliteettia.

4.2.2 Hypoteesien testauksen tulokset

H1: Mikäli yrityksen nettovarallisuuden markkina-arvo alittaa sen kirjanpitoarvon, on tällä positiivinen vaikutus liikearvoraportoinnin laatuun.

Oman pääoman markkina- ja kirjanpitoarvon suhteen (P/B) sekä raportoinnin laadun välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä positiivinen korrelaatio. Epäjatkuvalla dummy -muuttujalle laskettu Spearmanin korrelaatio sai arvon 0,356 (Pearson 0,355) p-arvon ollessa 0,004. P-arvo alitti siis vahvan tilastollisen merkitsevyyden rajan. Muuttujalle laskettu selityskerroin R^2 sai arvon 0,127. Oman pääoman kirjanpito- ja markkina-arvon suhteella voidaan siis selittää liikearvoraportoinnin laadun vaihtelusta 12,7 %. Muuttuja perustui IAS 36 -standardin kohtaan 12(d).

Selitys ilmiölle liittyy oletettavasti siihen, että silloin kun oman pääoman markkina-arvo laskee alle sen kirjanpitoarvon, markkinat arvioivat, että yrityksen taseessa on yliarvostettuja eriä. Jotta omistajat saadaan vakuuttuneeksi tasearvojen asianmukaisuudesta, tulee arvioinvaraisten erien, kuten liikearvon, raportoinnin tarkkuutta lisätä. Tulos vahvistaa hypoteesin H1.

H2: Osakkeen likviditeetillä ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

Osakkeen likviditeettiä mittaavan muuttujan (LIQ) ja raportoinnin laadun välinen korrelaatio sai arvon -0,259 p-luvun ollessa 0,031. Muuttujalle laskettu selityskerroin R^2 sai arvon 0,0067. Tuloksessa erittäin mielenkiintoista on korrelaation negatiivisuus. Tämä tarkoittaa, että osakkeen likviditeetin pienentyessä raportoinnin laatu paranee, mikä on vastoin aiempaa tutkimusta (Bova ja Pereira, 2012) sekä hypoteesia H2.

Erilaista tulosta selittää osittain se seikka, että Bovan ja Pereiran tutkimus toteutettiin kehittyvillä markkinoilla Keniassa. Ympäristössä, jossa arvopaperimarkkinat ovat vielä varsin kehittymättömät, tilinpäätösinformaation laadun merkitys osakkeen likviditeetin kannalta korostuu huomattavasti enemmän kuin Suomessa, jossa luottamus pörssiyritysten tilinpäätösraportoinnin luotettavuuteen on varsin korkea. Tuloksen perusteella hypoteesi H2 voidaan hylätä.

H3: Ulkomaalaisomistuksen määrällä ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

Ulkomaalaisomistuksen (ULKOM) ja liikearvoraportoinnin laadun välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota. Korrelaatiokertoimen arvo jäi varsin pieneksi sen ollessa vain -0,025, eli hyvin lähellä nollaa. P-luku sai arvon 0,429, mikä ei myöskään anna aihetta tuloksen jatkoanalysoinnille. Tulos kuitenkin poikkeaa aiemmista tutkimuksista (Bova, 2012; Valjakka, 2013), sillä niissä havaittiin muuttujien välillä positiivinen korrelaatio. Erilaista tulosta Valjakan tutkimuksen verrattuna saattaa kuitenkin selittää otos, johon oli valikoitu varsin erikokoisia yhtiöitä Valjakan otoksen ollessa yrityskooltaan homogeenisempi. Eroa Bovan raportointiin tuloksiin taas selittävät todennäköisesti tutkimuksen erilainen toteuttamisympäristö ja institutionaaliset tekijät (ks. kappale 1.2.3). Tuloksen perusteella hypoteesi H3 voidaan hylätä.

Taulukko 7: Korrelaatioanalyysin tulokset

	P/B	LIQ	UL-KOM	n OMIST	ROE %	IMP %	GW/E Q	n CGU	Laatu
P/B	1	*-0,341	*-0,262	*-0,295	**0,352	*-0,277	-0,039	0,009	**0,356
sig		0,011	0,028	0,015	0,005	0,021	0,390	0,474	0,004
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
LIQ	-0,189	1	**0,609	**0,735	**0,496	**0,411	-0,056	*0,285	-0,067
sig	,087		0,000	0,000	0,000	0,001	0,346	0,019	0,318
n	53	53	53	53	51	53	53	53	53
UL-KOM	-0,210	**0,422	1	**0,555	0,208	0,034	-0,173	0,077	-0,002
sig	0,064	0,001		0,000	0,069	0,402	0,105	0,290	0,493
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
n OMIST	-0,203	**0,372	**0,346	1	0,176	*0,284	-0,110	0,015	-0,077
sig	0,070	0,003	0,005		0,105	0,019	0,215	0,475	0,289
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
ROE %	**0,329	**0,330	0,062	-0,036	1	*0,320	-0,050	0,186	-0,219
sig	0,009	0,009	0,331	0,401		0,010	0,362	0,094	0,060
n	52	51	52	52	52	52	52	52	52
IMP %	**0,342	0,214	-0,072	0,044	**0,336	1	-0,179	-0,045	-0,213
sig	0,06	0,062	0,302	0,376	0,007		0,098	0,374	0,061
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
GW/E Q	0,036	-0,100	*-0,281	-0,004	-0,220	-0,192	1	*0,268	0,188
sig	0,398	0,238	0,020	0,487	0,059	0,082		0,025	0,087
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
n CGU	-0,059	**0,332	0,076	-0,048	*0,252	0,180	0,070	1	0,114
sig	0,336	0,008	0,293	0,365	0,036	0,097	0,309		0,206
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54
Laatu	**0,355	*-0,259	-0,025	0,064	*-0,314	-0,119	0,170	-0,037	1
sig	0,004	0,031	0,429	0,322	0,012	0,196	0,110	0,394	
n	54	53	54	54	52	54	54	54	54

*tilastollisesti merkitsevä korrelaatio tasolla $p < 0,05$

**tilastollisesti merkitsevä korrelaatio tasolla $p < 0,01$

Vasemmassa aladiagonaalissa Pearsonin korrelaatiot ja oikeassa ylädiagonaalissa Spearmanin korrelaatiot

P/B = Oman pääoman markkina-arvon ja kirjanpitoarvon suhde

LIQ = Osakkeiden päiväkohtaisen vaihdannan keskiarvo 2012

ULKOM = Ulkomaalaisomistuksen määrä 31.12.2012

n OMIST = Omistajien määrä 31.12.2012

ROE % = Oman pääoman tuotto prosentti

IMP % = Kertyneet liikearvon arvonalennukset

GW/EQ = Liikearvon ja oman pääoman suhde

n CGU = Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrä

Laatu = Liikearvoraportoinnin kokonaislaatu

H4: Omistus pohjan hajautuneisuudella ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

Omistajien määrällä mitatun omistus pohjan hajautuneisuuden (n OMIST) ja liikearvoraportoinnin laadun välillä ei havaittu korrelaatiota. Korrelaatiokerroin muuttujille sai arvon 0,064 p-arvon ollessa 0,322. Tulos poikkeaa Christensenin ym. (2007) tuloksesta. Erilaista tulosta kuitenkin selittää todennäköisesti eri lailla määritelty raportoinnin laatu. Tuloksen perusteella hypoteesi H4 voidaan hylätä.

H5: Heikolla kannattavuudella ja liikearvoraportoinnin laadulla on positiivinen yhteys.

Liikearvoraportoinnin laadun ja oman pääoman tuotto prosentin (ROE %) välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä negatiivinen korrelaatio. Pearsonin korrelaatio sai arvokseen -0,314 p-arvon ollessa 0,012. Nollahypoteesi voidaan siis korrelaation tapauksessa pitää voimassa 1,2 %:n todennäköisyydellä. Kannattavuuden ja liikearvoraportoinnin laadun välisen korrelaation negatiivisuus merkitsee, että kannattavuustason laskiessa liikearvoraportoinnin laatu paranee. Havaitulle korrelaatiolle laskettiin myös selityskerroin R^2 , joka sai arvon 0,099. Tämä tarkoittaa korrelaation selityskasteen olevan 9,9 %.

Miihkinen (2012) on tutkinut yritysten korkeariskisten tase-erien raportointia ja havainnut, että kannattamattomuus vaikuttaa positiivisesti niiden raportoinnin laatuun. Tulos on yhtenevä myös Valjakan (2013) tulosten kanssa, ja korrelaatiokerroin sekä p-arvo ovat hänen tuloksiinsa verrattuna lähes samat. Tulos on merkki siitä, että kannattavuustason laskiessa liikearvoon kohdistuu alaskirjauspainetta, mikä saa yritykset raportoimaan liikearvon arvonalentumistestuksesta kattavammin. On kuitenkin syytä muistaa, ettei raportoinnin laadun parantuminen automaattisesti tarkoita sen luotettavuuden parantamista, kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin todettu. Tulos vahvistaa hypoteesin H5.

H6: Tehtyjen arvonalentumisten määrällä suhteessa liikearvon hankintamenuun on positiivinen yhteys liikearvoraportoinnin laatuun.

Kirjattujen liikearvon arvonalentumisten määrän (IMP) ja liikearvoraportoinnin laadun välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Korrelaatiokerroin sai arvon -0,119 p-arvon ollessa 0,196. Tuloksen perusteella hypoteesi H6 voidaan hylätä.

H7: Suurella liikearvoon määrällä suhteessa omaan pääomaan on positiivinen yhteys liikearvoraportoinnin laatuun.

Finanssivalvonta (2012) on valinnut liikearvon ja oman pääoman suhteen yhdeksi IFRS-valvonnan valintakriteeriksi. Tunnusluku on tärkeä, koska suureen liikearvon määrään voi liittyä kasvanut oman pääoman menettämisen riski. Liikearvon ja oman pääoman suhteella (GW/EQ) ei kuitenkaan havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä liikearvoraportoinnin laatuun. Onkin todennä-

köistä, että valvonnan vaikutukset raportoinnin laatuun alkavat näkyä vasta viiveellä.

Korrelaatio sai arvon 0,170 p-arvon ollessa 0,110. Tutkimusaineistossa mahdollisten pääomalainojen kasvattava vaikutus oman pääoman määrään jätettiin huomiotta, mutta kokonaisuutena arvioituna tällä on kuitenkin tulokseen varsin vähäinen vääristävä vaikutus. Tuloksen perusteella hypoteesi H7 voidaan hylätä.

H8: Pienellä rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrällä on positiivinen yhteys liikearvo-raportoinnin laatuun.

Rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrän (n CGU) ja liikearvoraportoinnin laadun välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Korrelaatio sai arvokseen -0,037 ja p-arvo 0,394. Näin ollen hypoteesi, jonka mukaan suurempi CGU:iden määrä mutkistaa liikearvoraportointia vaikuttaen negatiivisesti raportoinnin laatuun, osoittautui vääräksi. Tulosta tulkittaessa on kuitenkin syytä muistaa, että CGU:iden määrällä saattaa olla tästä huolimatta vaikutusta liikearvoraportoinnin luotettavuuteen. Tästä ovat löytäneet viitteitä muun muassa Carlin ym., (2010). Tuloksen perusteella hypoteesi H8 voidaan hylätä.

Taulukko 8: Hypoteesien testauksen tulokset

Hypoteesi	Selittävä muuttuja	Testauksen tulos
H1	P/B	+
H2	LIQ	-
H3	ULKOM	-
H4	n OMIST	-
H5	ROE %	+
H6	IMP %	-
H7	GW/EQ	-
H8	n CGU	-

4.2.3 Pohdintaa tilastollisen analyysin syventämisestä

Otoskoon ollessa 54 aineiston kvantitatiivisen jatkoanalysoinnin mahdollisuudet olivat varsin rajalliset. Esimerkiksi faktorianalyysin soveltaminen aineistolle ei ole mielekäästä, koska se edellyttää huomattavasti suurempaa otosta. Karjaluoto (2007) suosittaa faktorianalyysissä aineiston vähimmäiskooksi 100 havaintoa.

Monimuuttujaregressioanalyysi sen sijaan on toteutettavissa pienemmälläkin aineistolla. Niinpä selvitettiin sen soveltuvuutta aineiston analysointiin. Monimuuttujaregressioanalyysin perusajatuksena on rakentaa malli, joka ottaa huomioon useiden selittävien muuttujien yhteisen vaikutuksen selitettävän muuttujan vaihteluun, tässä tapauksessa liikearvoraportoinnin laatuun. Usean muut-

tujan avulla saavutetaan parhaassa tapauksessa parempi selitysvoima kuin yhden muuttujan avulla.

Monimuuttujaregressioanalyysiä varten oli syytä tarkastella raportoinnin laatua selittävien muuttujien keskinäistä riippuvuutta eli multikollinearisuutta. Mikäli raportoinnin laatua selittävät muuttujat korreloivat vahvasti keskenään, on tästä haittaa. Kiinnostavimpia monimuuttujaregressioanalyysin kannalta olivat ne muuttujat, jotka saivat tilastollisesti merkitsevän korrelaation liikearvoraportoinnin laadun kanssa.

Huomionarvoinen muuttujien keskinäinen korrelaatio havaittiin oman pääoman tuoton (ROE %) sekä osakkeen likviditeetin (LIQ) välillä. Pearsonin korrelaation arvo näille selittävälle muuttujille oli -0,330 ja p-arvo 0,009. Muuttujien keskinäinen korrelaatio oli täten samaa suuruusluokkaa kuin molempien korrelaatio liikearvoraportoinnin laadun kanssa (LAATU).

Myös P/B dummy ja kannattavuus (ROE %) korreloivat keskenään kohtuullisen vahvasti. Niiden korrelaatiokerroin oli -0,329 ja p-arvo 0,009. Tämä tarkoittaa, että kannattavilla yrityksillä oman pääoman markkina-arvo ylitti yleensä sen kirjanpitoarvon.

Oman pääoman markkina- ja kirjanpitoarvon suhde (P/B) ja osakkeen likviditeetti (LIQ) eivät korreloineet kovin vahvasti. Näille muuttujille korrelaatiokerroin oli -0,189 ja p-arvo 0,087. Tämä tarkoittaa, että yrityksen osakkeilla käytiin kauppaa pörssissä riippumatta oman pääoman kirjanpito- ja markkinaarvon suhteesta. Tulosta saattaa selittää se, ettei sijoittajilla ole jatkuvasti saatavilla ajantasaista tietoa P/B luvun arvosta tilikauden kuluessa (lukuun ottamatta kvartaaleittaisia tulosjulkistuksia). Halvat yhtiöt voivat myös houkuttaa ostajia, mikä näyttäytyy osakkeiden likviditeettiä korottavana seikkana ja pienentää muuttujien korrelaatiokerroimen arvoa.

Vaikka kolmen liikearvoraportoinnin laatua tilastollisesti merkitsevästi selittävän muuttujan keskinäiset korrelaatiot olivat kohtuullisen suuria, muodostettiin näistä monimuuttujaregressiomalli. Monimuuttujaregressioanalyysi ajettiin ottamalla mukaan sekä vain korkeimman korrelaation liikearvoraportoinnin laadun kanssa saaneet selittävät muuttujat (ROE %, LIQ ja P/B) että kaikki kahdeksan selittävää muuttujaa. Molemmissa tapauksissa monimuuttujaregressiomallin korjatut selitysasteet jäivät varsin mataliksi. Kolmen muuttujan regressiomallin korjattu selitysaste oli 0,127. Kaikkien kahdeksan selittävän muuttujan mallin korjattu selitysaste oli vain hieman suurempi 0,171. On kuitenkin luonnollista, että muuttujia lisättäessä mallin selitysaste nousee jonkin verran riippumatta siitä, onko malli todellisuudessa parempi.

Koska selittävien muuttujien kesken esiintyi multikollinearisuutta, päätettiin kaikille kahdeksalle selittävälle muuttujalle ajaa vielä pääkomponenttialyysi. Sen avulla päästiin eroon selittävistä muuttujista, jotka kuvaavat samaa asiaa. Pääkomponenttialyysin tuloksena selittävien muuttujien määrä supistui

kahdeksasta neljään. Tämän jälkeen monimuuttujaregressiomallin korjattu selityksaste pienentyi kuitenkin entisestään saaden arvon 0,009. Tämä tarkoittaa, että mallilla kyetään selittämään ainoastaan 0,9 % liikearvoraportoinnin laadun vaihtelusta. Tulokset olivat siis merkittävästi erilaiset kuin Valjakan (2013) tutkimuksessa, jossa monimuuttujaregressioanalyysin korjattu selityksaste nousi lähelle arvoa 0,50.

Erilaista tulosta saattaa selittää tutkimuksessa käytetty erilainen aineisto. Valjakan tapauksessa kyseessä oli aikasarja-analyysi viideltä vuodelta. Aikasarja-analyysin ongelmana on kuitenkin se, että muuttujien saamat arvot ovat usein riippuvaisia edellisen vuoden arvoista, mikä saa korrelaatiot ja täten myös regressiot vaikuttamaan todellisuutta suuremmilta. Ongelmaa kutsutaan autokorrelaatioksi. Tämän tutkimuksen tapauksessa aineisto oli kerätty yhden vuoden ajalta, joten autokorrelaatio-ongelmaa ei esiintynyt.

Luotujen mallien heikko selityksaste ei anna eväitä liikearvoraportoinnin laadun taustalla vaikuttavien tekijöiden syvemmmälle tilastolliselle analyysille. Onkin todennäköistä, että raportoinnin laatua selittävät muuttujat löytyvät suurimmilta osin tutkimuksen valittujen muuttujien joukon ulkopuolelta. Näiden muuttujien sisällyttäminen tutkimukseen oli kuitenkin aineiston hankintaan liittyvistä syistä haastavaa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimus valottaa liikearvoraportoinnin laadun tilaa suomalaisissa pörs-siyhtiöissä tilikaudella 2012. Lisäksi tutkimus toimii tienraivaajana yrittäessään kartoittaa syy-seuraussuhteita yrityskohtaisten tekijöiden ja liikearvoraportoinnin laadun välillä. Tulosten perusteella näyttää siltä, että IFRS-raportoinnin laatuun vaikuttavat yrityskohtaiset tekijät eivät toimi kaikilta osin samalla tavalla liikearvoraportoinnin kontekstissa. Tämä alleviivaa liikearvon asemaa erityisenä taseen eränä.

Liikearvoraportoinnin laadussa on edelleen runsaasti parantamisen varaa. Tutkimuksessa raportointisäännöksiä oli noudatettu keskimäärin 65-prosenttisesti. Raportoinnin laatu jäi Valjakan (2013) tuloksiin verrattuna jonkin verran huonommaksi. Erilaista tulosta kuitenkin selittävät erilainen otos sekä erilaiset laadun pisteytysperusteet.

Raportoinnin laadun osa-aluekohtaisten tulosten perusteella liikearvon arvonalentumistestauksen suurimmiksi ongelmakohtiksi osoittautuivat herkkyysanalyysi sekä raportoinnissa käytettyjen keskeisten oletusten tietolähteiden ilmoittaminen. Tulos on yhtenevä Finanssivalvonnan (2013) IFRS-valvonnan havaintojen kanssa. Herkkyysanalyysin raportointiohjeistusta oli noudatettu vain 39 - ja tietolähteiden 40-prosenttisesti.

Laadukkaasti raportoidun herkkyysanalyysin havaittiin yleensä olevan sidoksissa korkeaan liikearvoraportoinnin kokonaislaatuun. Herkkyysanalyysi on tilinpäätöksen hyödyntäjälle varsin informatiivinen liikearvoraportoinnin osa-alue ja se muodostaa suuren osan liikearvoraportoinnin arvosta loppukäyttäjälle. Niinpä siihen tulisi kohdistaa jatkossa erityistä huomiota liikearvoraportoinnin kokonaislaadun ja hyödynnettävyyden kohentamiseksi.

Yksittäisten pisteytysmittareiden osalta tärkeimmät huomiot liittyvät rahavirtaa tuottavien yksiköiden määrittelyperusteisiin (mittari 2), sillä yhteensä 56 % yrityksistä määritteli CGU:nsa toimintasegmenttien mukaisesti. Tämä viittaa rahavirtaa tuottavien yksiköiden yhdistelemiseen, mikä on ongelmallista sekä

liikearvoraportoinnin luotettavuuden että laadun kannalta (Carlin ym, 2010). Tulos vahvistaa Finanssivalvonnan (2011) havaintoja.

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli tutkia yrityskohtaisten muuttujien ja liikearvoraportoinnin laadun yhteyksiä. Muuttujille muodostettiin hypoteesit, joita koeteltiin korrelaatioanalyysin avulla.

Tilastollisesti merkitsevimmäksi liikearvoraportoinnin laatua selittäväksi muuttujaksi osoittautui oman pääoman markkina-arvon ja kirjanpitoarvon suhdetta kuvaava P/B -luku. Finanssivalvonta (2011) on nostanut tunnusluvun yhdeksi IFRS valvonnan valintaperusteista tilikaudelle 2012. P/B -luvun korrelaatio liikearvoraportoinnin laadun kanssa sai arvon 0,355 p-arvon ollessa 0,009. Mikäli yrityksen markkina-arvo siis alitti oman pääoman kirjanpitoarvon tilikauden päättyessä, oli liikearvoraportoinnin laatu yleensä korkeampi.

Selitys ilmiölle liittyy oletettavasti siihen, että silloin kun oman pääoman markkina-arvo laskee alle sen kirjanpitoarvon, markkinat arvioivat, että yrityksen taseessa on yliarvostettuja eriä. Tällöin tasearvojen oikeuttamiseksi tulee arvioida eriä, kuten liikearvon, raportoinnin tarkkuutta lisätä. Tulos vahvistaa hypoteesin H1 oikeaksi.

Tilastollisesti merkitsevä yhteys liikearvoraportoinnin laatuun havaittiin myös oman pääoman tuotolla (ROE %) mitatulla yrityksen kannattavuudella. Korrelaation arvoksi tuli -0,314 ja p-luvuksi 0,012. Molemmat arvot olivat likimain samat verrattuna Valjakan (2013) tuloksiin. Negatiivinen korrelaatio kertoo siitä, että kannattavuuden laskiessa yritykset panostavat liikearvoraportoinnin laatuun, jotta ne saisivat sidosryhmänsä vakuutettua liikearvoerän alaskirjauskestävyydestä. Tulos vahvistaa hypoteesin H5 oikeaksi ja vahvistaa Valjakan (2013) sekä Miihkisen (2012) tekemiä havaintoja.

Molemmat liikearvoraportoinnin kanssa korreloineet muuttujat (P/B ja ROE %) korreloivat myös keskenään kohtuullisen vahvasti. Niiden korrelaatio sai arvon 0,277 p-arvon ollessa 0,021. Tämä on merkki siitä, että huono kannattavuus indikoi ainakin pitkällä aikavälillä P/B -luvun heikentymistä. Havainto vahvistaa Miihkisen (2012) ja Valjakan (2013) tuloksia kannattavuuden ja liikearvoraportoinnin välisestä yhteydestä.

Korrelaatioanalyysin tulosten perusteella muut muodostetut hypoteesit voidaan hylätä. Osakkeen likviditeetin (LIQ) ja raportoinnin laadun negatiivinen korrelaatio oli kuitenkin kiinnostava, sillä se oli tilastollisesti merkitsevä, vaikkakin hypoteesin vastainen (Bova & Pereira, 2012). Tuloksen mukaan raportoinnin laatu kasvaa osakkeen likviditeetin pienentyessä. Tätä selittänee kuitenkin tutkimusympäristö, sillä hypoteesin perustana käytetty tutkimus on toteutettu kehittyvillä markkinoilla Keniassa. Ympäristössä, jossa rahoitusmarkkinat ovat kehittyneet ja luottamus raportoinnin laatuun on yleisesti ottaen korkea, raportoinnin laadun vaikutus likviditeettiin (ja toisinpäin) jää pienemmäksi.

Tutkimuksessa pyrittiin huomioimaan tulosten luotettavuuteen vaikuttavat tekijät huolellisesti. Tästä huolimatta on syytä käsitellä muutamia luotettavuuteen vaikuttavia seikkoja tarkemmin.

Liikearvoraportoinnin laatua mitattaessa tärkeimmät tulosten luotettavuuteen vaikuttavat tekijät liittyvät pisteytysmittariston laatimiseen. Valmista mallia mittaristolle ei ollut, eikä raportointisäännösten täydellinen taltiointi mittaristoon ollut mahdollista säännösten varsin monimutkaisen mallinnettavuuden vuoksi. Monet raportointisäännökset ovat myös toisensa poissulkevia ja tällöin ajaututaan väistämättä ristiriitatilanteisiin, kun pyritään pisteyttämään koko otos samoin perustein. Pisteytysmittaristo kuvastaakin tutkijan tekemiä valintoja siitä, mitkä raportoinnin osa-alueet ovat kaikista tärkeimpiä ja mittaamisen arvoisia.

Esimerkiksi arvonalentumistestauksen keskeisten oletusten arvojen muutosten raportointia ei pisteytetty, koska tutkimus rajoittuu yhteen tilikauteen. Myös rahavirtaa tuottavien yksiköiden muutosten raportointi jätettiin pisteytysmittariston arvostelukriteerien ulkopuolelle tästä syystä. Tehtyjä valintoja on kuitenkin pyritty perustelemaan sekä taustoittamaan huolellisesti mittariston laadintaa käsittelevässä kappaleessa.

Mittaristosta johtuen myös arvosteluasteikkoon 0 - 100 % liittyy joitain rajoituksia. Kyseessä on enemmän sekä järjestysasteikon että välimatka-asteikon piirteitä omaava esitys raportointisäännösten noudattamisesta kuin absoluuttisen oikea kuvaus laadun vaihtelusta. Liikearvon laatu 100 % ei siis tarkoita, että raportoinnin laatu on täydellistä, vaan että sen on otosjoukon parasta.

Liikearvoraportoinnin laadun tuloksia Valjakan (2013) tuloksiin verrattaessa on myös syytä noudattaa varovaisuutta. Koska käytetty pisteytysmittaristo on laadittu eri perustein, on tuloksissa luonnollisesti eroa. Tämän tutkimuksen raportoinnin laadun pistemäärät ovat yleisesti ottaen matalampia kuin Valjakan tutkimuksessa saadut. Eroja syntyy muun muassa erilaisista mittarivalinnoista sekä siitä, että tässä tutkimuksessa mittariston eri pisteytysmittareiden tulokset normalisoitin keskenään, mitä ei Valjakan tutkimuksessa tehty. Erilaisia tuloksia selittää myös erilainen otos. Järjestysasteikolla tulokset ovat kuitenkin melko hyvin toisiinsa verrattavissa ja siksi ne soveltuvat eri selittävien muuttujien suhteen tehtävään liikearvoraportoinnin laadun erojen keskinäiseen vertailuun.

Vaikka IFRS-raportoinnin laatua ja sen suhdetta eri yrityskohtaisiin tekijöihin on tutkittu paljon, tulosten yleistettävyyttä heikentävät erilainen käsitteenmäärittely sekä erilaiset tutkimusympäristöt. Eräs tärkeä ero koskee raportoinnin laadun käsitettä. Tässä tutkimuksessa laatu määritellään raportointisäännösten noudattamiseksi (compliance). Lähteenä käytetyissä tutkimuksissa laatu nähdään sen sijaan yleensä tuloslukujen laaduna (earnings quality) sekä niihin liittyvinä muuttujina (esim. Beekes ym., 2004; Chtourou ym., 2012).

Mikäli liikearvoraportoinnin laadun taustalla vaikuttavista tekijöistä ja raportoinnin kannustimista (ks. esim. Christensen ym., 2007) halutaan saada tarkempaa tietoa, tulisi tutkijoiden huomion kohdistua nykyistä laajemmin liikearvoraportoinnin laatuun liittyviin erityiskysymyksiin. Tämä on tärkeää, koska liikearvon alaskirjauksilla voi olla suuria välillisiä vaikutuksia myös tutkimuksessa yleisesti käytettyihin raportoinnin laadun mittareihin, kuten tuloslukujen laatu (earnings quality).

Kokonaisuudessaan liikearvoraportoinnin laadun hypoteesien testaus osoittaa, että IFRS-raportoinnin laatuun vaikuttavat yrityskohtaiset tekijät eivät toimi samalla tavalla liikearvoraportoinnin kontekstissa. Tämä alleviivaa liikearvon asemaa erityisenä taseen eränä. Jotta liikearvoraportoinnin laatuun vaikuttavia tekijöitä voidaan ymmärtää paremmin, lisää tutkimusta aiheen ympäriltä tarvitaan.

Mahdollisia jatkotutkimuksia ajatellen liikearvoraportoinnin laatua selittävien muuttujien valinnassa kannattaa hyödyntää raportoinnin insentiiveihin perustuvaa ajattelua. Tämä tarkoittaa sen pohtimista, mitä taloudellista hyötyä tai haittaa tietyllä muuttujalla yritykselle voi liikearvoraportoinnin kannalta ajateltuna olla.

LÄHTEET

- Abraham, S., & Cox, P., 2007. Analysing the determinants of narrative risk information in UK FTSE 100 annual reports. *The British Accounting Review*, 39, 227-248.
- Ayers, B.C., Lefanowicz, C.E. & Robinson, J.R., 2000. The Financial Statement Effects of Eliminating the Pooling-of-Interests Method of Acquisition Accounting. *Accounting Horizons*. 14 (1) 1 - 19.
- Balanceconsulting.fi/tunnusluvut/oman_paaoman_tuotto. Viitattu 9.5.2014.
- Beatty, A. & Weber, J., 2006. Accounting Discretion in Fair Value Estimates: An Examination of SFAS 142 Goodwill Impairments. *Journal of Accounting Research*. 44 (2) 257 - 288.
- Beekes, W., Pope, P. & Young, S., 2004. The Link Between Earnings Timeliness, Earnings Conservatism and Board Composition: evidence from the UK. *Corporate Governance: An International Review*. 12 (1) 47 - 59.
- Bens, D. A., Heltzer, W. & Segal, B., 2011. The Information Content of Goodwill Impairments and SFAS 142. *Journal Of Accounting, Auditing & Finance*. 26 (3), 527-555.
- Bloom, M., 2009. Accounting for goodwill. *Abacus. A Journal of accounting, finance and business students*. 45 (3) 379 - 389.
- Bova, F., & Pereira, R., 2012. The Determinants and Consequences of Heterogeneous IFRS Compliance Levels Following Mandatory IFRS Adoption: Evidence from a Developing Country. *Journal Of International Accounting Research*. 11 (1) 83 - 111.
- Burghstahler, D. C., Hail, L., & Leuz, C., 2006. The Importance of Reporting Incentives: Earnings Management in European Private and Public Firms. *Accounting Review*. 81 (5) 983 - 1016.
- Canning, J.B., 1929. *The Economics of Accountancy: a critical analysis of accounting theory*. The Ronald Press Company. New York.
- Carlin, T.M., Finch, N. & Ji, K., 2010. Empirical Evidence on the Application of CGUs in the Context of Goodwill Impairment Testing. *Social Science Research Network*. <http://ssrn.com/abstract=1550429>. Viitattu 22.10.2013.
- Carlin, T.M. & Finch, N., 2011. Goodwill impairment testing under IFRS: a false impossible shore? *Pacific Accounting Review* 23 (3) 368 - 392.
- Chtourou, S. M, Fourati, Y. M & Zeghal, D., 2012. The Effect of Mandatory Adoption of IFRS on Earnings Quality: Evidence from the European Union. *Journal Of International Accounting Research*, 11 (2), 1 - 25
- Christensen, H. B., Lee, D. E., & Walker, M., 2007. *Incentives or Standards: What Determine Accounting Quality Changes Around IFRS Adoption?* Manchester Business School.

- Clark, S.J. & Jordan, C.E., 2011. Big Bath Earnings Management: The Case of Goodwill Impairment Under SFAS No. 142. *Journal of Applied Business Research*. 20 (2) 63 - 70.
- Copeland, T., Koller, T. & Murrin, J., 2000. *Valuation. Measuring and managing the value of companies*. McKinsey & Co: New York.
- Damodaran, A., 2002. *Investment valuation. Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset*. Wiley & Sons, Inc: New York.
- Dore, R., 1983. Goodwill and the spirit of market capitalism. *The British Journal of Sociology*. 34 (4) 459 - 482.
- Duvall, L., Jennings, R., Robinson, J. & Thompson R.B. II, 1996. The Relation Between Accounting Goodwill Numbers and Equity Values. *Journal of Business, Finance & Accounting*. 23 (4): 513 - 533.
- Ernst & Young, 2010. *Impairment Accounting - The Basics of IAS 36 Impairment of Assets*. EYGM Limited. www.ey.com. Viitattu 5.11.2013.
- Ferguson C., Wines G., 1993. An Empirical Investigation of Accounting Methods for Goodwill and Identifiable Intangible Assets: 1985-1989. *Abacus*. 29 (1) 90 - 105.
- Ferrer, R. C., & Ferrer, G. J., 2011. The Relationship between Profitability and the Level of Compliance to the International Financial Reporting Standards (IFRS): An Empirical Investigation on Publicly Listed Corporations in the Philippines. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 15 (4) 61 - 82.
- Finanssivalvonta, 2011. IFRS-tilinpäätösvalvonnan eräitä havaintoja vuonna 2011 - Vuoden 2010 tilinpäätös.
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/listayhtiolle/ifrs/julkaisut/documents/muut_ifrs-valvontahavainnot_2011.pdf. Viitattu 28.10.2013.
- Finanssivalvonta, 2012. Listayhtiöiden taloudellinen raportointi.
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/IFRS/Julkaisut/Documents/Fivan_listayhtiotilaisuudet_12_2012.pdf. Viitattu 3.6.2014
- Finanssivalvonta, 2013. Raportti IFRS-valvonnasta toimintavuodelta 2012.
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Verkkouutiset/Documents/IFRS_raportti_2012.pdf. Viitattu 25.5.2014.
- Gynther, R., 1969. Some "Conceptualizing" on Goodwill. *The Accounting Review*. 44 (2) 247 - 255.
- Hall, S.C., 1993. Determinants of Goodwill Amortization Period. *Journal of Business, Finance & Accounting*. 20 (4) 613 - 621.
- Hamberg, M., Paananen, M. & Novak, J., 2011. The Adoption of IFRS 3: The Effects of Managerial Discretion and Stock Market Reactions. *European Accounting Review* 20 (2) 263-288

- Haswell, S., & Langfield-Smith, I., 2008. Fifty-seven serious defects in 'Australian' IFRS. *Australian Accounting Review*. 18 (1) 46-62.
- Hayn, C. & Hughes, P., 2006. Leading Indicators of Goodwill Impairment. *Journal Of Accounting, Auditing & Finance*. 21 (3) 223 - 265.
- Henning, S.I. & Shaw, W.H., 2003. Is the Selection of the Amortization Period for Goodwill a Strategic Choice? *Review of Quantitative Finance and Accounting*. 20 (4) 315-333.
- Hoogendoorn, M., 2006. International Accounting Regulation and IFRS Implementation in Europe and Beyond - Experiences with First-time Adoption in Europe. *Accounting in Europe* 3 (1) 23 - 26.
- Huifa, C., Qingliang, T., Yihong, J., & Zhijun, L., 2010. The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence from the European Union. *Journal Of International Financial Management & Accounting*, 21 (3) 220 - 278.
- IFRS-standardit, Konsolidoitu teksti: 1.1.2011 voimassa olevat vaatimukset KHT-Media Oy: Helsinki.
- International Accounting Standards Board. Conceptual Framework for Financial Reporting 2010. www.ifrs.com. Viitattu 28.10.2013.
- Jaffar R., Jamaludin, S., & Rahman, M., 2007. Determinant Factors Affecting Quality Of Reporting In Annual Report Of Malaysian Companies. *Malaysian Accounting Review*. 2 (6) 19 - 42.
- Jarva, H., 2009. Do Firms Manage Fair Value Estimates? An Examination of SFAS 142 Goodwill Impairments. *Journal of Business Finance & Accounting*. 36 (9) & (10) 1059 - 1086.
- Jeanjean, T. & Stolowy H., 2008. Do accounting standards matter? An exploratory analysis of earnings management before and after IFRS adoption. *Journal of Accounting and Public Policy*. 27 (6) 480 - 494.
- Jennings, R., LeClere, M. & Thompson II, R. B., 2001. Goodwill Amortization and the Usefulness of Earnings. *Financial Analysts Journal*. 57 (5) 20 - 28.
- Kallunki, J-P., Martikainen, T. & Niemelä, J.E., 1999. Yrityksen arvonnäyttö. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Karjaluoto, H., 2007. SPSS opas markkinatutkijoille. Working paper N:o 344. <https://www.jyu.fi/jsbe/tutkimus/julkaisut/workingpaper/wp344>. viitattu 19.5.2013.
- Kirjanpitolaki. www.finlex.fi. Viitattu 24.10.2013.
- Lang, M. & Lundholm, R., 1993. Cross-Sectional Determinants of Analyst Ratings of Corporate Disclosures. *Journal Of Accounting Research*. 31 (2) 246-271.

- Lassila, A., 2013. Sanoma antoi tulosvaroituksen – Hollannin tv-ostosta suuri alaskirjaus. Helsingin Sanomat 22.3.2013, verkkolehti. Viitattu 24.10.2013.
- Miihkinen, A., 2012. What Drives Quality of Firm Risk Disclosure? : The Impact of a National Disclosure Standard and Reporting Incentives under IFRS. *The International Journal of Accounting*. 47 (4) 437 - 468.
- Miihkinen, A., 2008. Efficiency of authoritative disclosure recommendations: Evidence from IFRS transition disclosure in Finland. *Journal of Financial Regulation and Compliance*. 16 (4) 384 - 413.
- Moehrle, S.R., Reynolds-Moehrle, J.A. & Wallace, J.S., 2001. How Informative Are Earnings Numbers That Exclude Goodwill Amortization? *Accounting Horizons*. 15 (3) 243 - 255.
- More, F., 1891. Goodwill. *The Accountant*, 17 (4), 282 - 287.
- Modigliani, F., Miller, M.H., 1958. The cost of capital, corporation finance and the theory of investment. *American Economic Review*. 48 (3) 261 - 297.
- Nasdaqomxnordic.com/osakkeet. Viitattu 29.10.2013.
- Petersen, C. & Plenborg, T., 2010. How do Firms implement Impairment test of goodwill? *A Journal of Accounting, Finance and Business Studies*. 46 (4) 419 - 446.
- Rajala, A., 2013. "Näissä yhtiöissä voi piillä tasepommi". *Kauppalehti, verkkolehti*. Viitattu 24.10.2013
- Ramanna, K., Watts, R.L., 2012. Evidence on the use of unverifiable estimates in required goodwill impairment. *Review of Accounting Studies*. 17 (4) 749-780.
- SFAS, Statement of Financial Accounting Standards No. 142. Goodwill and Other Intangible Assets. Financial Accounting Standards Board.
- Seetharaman, A., Sreenivasan, J., Sudha, R. & Yee, T., 2006. Managing impairment of goodwill. *Journal of Intellectual Capital*. 7 (3), 338 - 353.
- Soderstrom, N. S., & Sun, K., 2007. IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review. *European Accounting Review*. 16 (4), 675 - 702.
- Vafeas, N., 2000. Board structure and the informativeness of earnings. *Journal of Accounting and Public Policy*. 19 (2) 139 - 160.
- Valjakka, T., 2013. Liikearvon arvonalentumistestauksen IAS 36:n mukaisten raportointisäännösten noudattaminen Helsingin pörssissä listatuissa yhtiöissä vuosina 2007-2011. Laskentatoimen laitos, Aalto-Yliopisto, Kauppakorkeakoulu. www.aaltodoc.aalto.fi. Viitattu 29.10.2013.
- Watts, R., 2003. Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications. *Accounting Horizons*. 17(3) 207 - 221.

Liite 1: Käytetyt pisteitysmittarit

Yleiset

1. Liikearvosta tehdyt arvonalentumiskirjaukset (AAK): onko yritys raportoinut tehdyt arvonalentumiset sekä niihin johtaneet olosuhteet (0-1 pistettä) IAS 36/130
 - 0 p = arvonalennus raportoitu, mutta siihen johtaneita olosuhteita ei
 - 1 p = arvonalennus ja siihen johtaneet olosuhteet raportoitu / ei arvonalentumista
2. CGU:n määritelmä (CGU): kuinka yritys määrittelee rahavirtaa tuottavan yksikön ja erityisesti, onko CGU:ita enemmän kuin segmenttejä (0-2 pistettä) IAS 36/80(b)
 - 0 p = CGU:ita vähemmän kuin segmenttejä, joille on kohdistettu liikearvoa
 - 1 p = CGU:ita yhtä paljon kuin segmenttejä, joille on kohdistettu liikearvoa
 - 2 p = CGU:ita enemmän kuin segmenttejä, joille on kohdistettu liikearvoa
3. CGU:lle tai CGU -ryhmälle allokoitu liikearvo (LACGU): onko yritys raportoinut liikearvon allokoinnin rahavirtaa tuottaville yksiköille (0-2 pistettä) IAS 36/134a
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = liikearvon määrä raportoitu vain osalle CGU:sta tai kokonaissumma ei täsmää taseeseen
 - 2 p = tiedot ilmoitettu kaikista CGU:ista, kokonaissumma täsmää taseeseen
4. Käytetty valuaatiomalli (VALMAL): onko yritys raportoinut käytetyn valuaatiomallin (0-1 pistettä) IAS 36/134c
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = tiedot ilmoitettu

Johdon ennustejakso

5. Johdon ennustejakson keskeisten oletusten raportointi (ENJARAP): onko yritys esittänyt kasvuennusteet CGU -kohtaisesti (0-2 pistettä) IAS 36/134d(i)
 - 0 p = numeraalisia tietoja johdon ennustejakson oletuksista ei annettu
 - 1 p = kasvuoletuksista kerrottu kasvu-%, tai liikevoitto-% CGU -kohtaisesti tai vaihteluvälillä
6. Johdon ennusteiden kattama aika (AIKA): onko yritys raportoinut ennusteiden kattaman ajan ja ajan ylittäessä 5 vuotta, onko tälle annettu selitys (0-2 pistettä) IAS36/134d(iii)0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = ilmoitettu yli 5 vuotta eikä syytä tälle
 - 2 p = tiedot ilmoitettu

Terminaalijakso

7. Diskonttaus korko (R): onko yritys raportoinut käytetyn diskonttauskoron (0-2 pistettä) IAS 36/134d(v)
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = ilmoitettu, kaikille CGU:ille sama / ilmoitettu vaihteluvälillä
 - 2 p = raportoitu jokaiselle CGU:lle erikseen tai käytetty useammalle samaa korkoa perustellusti
8. Terminaaliarvolle käytetty kasvuprosentti (K): onko yritys raportoinut käytetyn kasvuprosentin (0-2 pistettä) IAS 36/134d(iv)
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = ilmoitettu, kaikille CGU:ille sama / ilmoitettu vaihteluvälillä
 - 2 p = raportoitu jokaiselle CGU:lle erikseen tai käytetty useammalle samaa korkoa perustellusti
9. Onko diskonttauskorolle ja terminaalikasvuprosentille ilmoitettu edellisen vuoden vertailutiedot (RKEDV) (0-2 pistettä)
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 1 p = vertailutieto ilmoitettu vain toiselle
 - 2 p = vertailutiedot ilmoitettu molemmille
10. Veroja ennen lasketut korot ja kassavirrat (VEROT): onko yritys raportoinut käyttäneensä sekä kassavirralla että diskonttauskorolle ennen veroa määriteltäviä arvoja (0-2 pistettä) IAS 36/55
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu tai käytetty verojen jälkeisiä arvoja molemmille
 - 1 p = arvoja ennen veroja käytetty korolle tai kassavirroille
 - 2 p = arvoja ennen veroja käytetty sekä korolle että kassavirroille

Herkkyysanalyysi

11. Herkkyysanalyysissä määrä, jolla CGU:n kerrytettävissä oleva rahamäärä ylittää sen käyttöarvon (HANYLITYS): onko kerrytettävissä olevan rahamäärän ja kirjanpitoarvon erotus raportoitu (0-2 pistettä) IAS 36/134f(i)
 - 0 p = tietoja ei annettu
 - 1 p = tietoja ei annettu kaikille merkittävälle CGU:ille
 - 2p = tiedot annettu kaikille merkittävälle CGU:ille
12. Herkkyysanalyysin korko-oletusten muutokset (HANKOMUUR): onko diskonttauskoron muutokset, jotka johtaisivat arvonalentumiseen raportoitu (0-1 pistettä) IAS 36/134f(iii)
 - 0 p = tietoja ei annettu
 - 1p = tiedot annettu
13. Herkkyysanalyysin kasvu- tai kannattavuusoletusten muutokset (HANKOMUUK): onko kasvuoletusten muutokset, jotka johtaisivat arvonalentumiseen raportoitu (0-1 pistettä) IAS 36/134f(iii)
 - 0 p = tietoja ei annettu
 - 1p = tiedot annettu
14. Edellisen vuoden tietojen ilmoittaminen herkkyysanalyysissä käytetyille muuttujille (HANEDV): onko yritys ilmoittanut edellisen vuoden vertailutiedot herkkyysanalyysissä arvonalentumisen aiheuttaville diskonttauskorolle ja kasvuoletuksille (0-2 pistettä)
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 0 p = tietoja ei ilmoitettu
 - 2 p = vertailutiedot ilmoitettu molemmille

Tietolähteet

15. Tietolähteet keskeisille oletuksille 5, 7 ja 8 (TIETOL): onko yritys ilmoittanut tietolähteet keskeisiin oletuksiin (0-2 pistettä) IAS 36/134d(ii)
 - 0 p = tiedot ilmoitettu vain yhdelle oletukselle
 - 1 p = tietolähteet ilmoitettu vähintään kahdelle oletukselle tai osittain puutteellisesti
 - 2 p = tietolähteet ilmoitettu kaikille kohdille ja käytetty ulkoisia lähteitä